Олександра Анохіна
Валерія Ляшенко
Крістіна Тороп

видавництво
АТЛАНТ

Українська мова

Підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F70)

5 клас

Олександра Анохіна
Валерія Ляшенко
Крістіна Тороп

Українська мова

Підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F70)

5 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

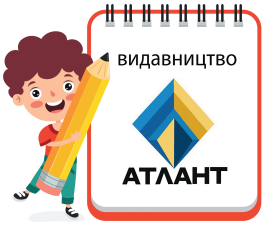

Київ • 2024

УДК 811.161.2*кл5(075.3.056.313)

А69

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 29.03.2024р, №422)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Умовні позначки

 – початок уроку

 – домашнє завдання

 – словничок

 – робота з малюнком

А69

Анохіна О.А., Ляшенко В.В., Тороп К.С. Українська мова: підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F70) 5 клас — Київ : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ», 2024. — 256 с: іл.

ISBN 978-617-8159-78-8

© Анохіна О.А., Ляшенко В.В., Тороп К.С., 2024
© ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ», 2024 оригінал-макет,
художнє оформлення, 2024

Зміст

Повторення вивченого в четвертому класі 7
Алфавіт 7
Правопис дзвінких і глухих, твердих та м'яких приголосних 11
Поділ слів на склади 15
Апостроф 17
Спільнокореневі слова 19
Ненаголошені голосні в коренях слів 21
Уживання великої букви у словах 23
Мова і мовлення 25
Моя мова – українська 25
Мова і мовлення 28
Культура мовлення й спілкування 30
Діалог і монолог 35
Слово 41
Лексичне значення слова 41
Синоніми 44
Антоніми 49
Що я знаю/умію? 53
Будова слова 55
Закінчення 55
Корінь слова. Спільнокореневі слова. 61
Префікс 70
Розрізнення префіксів і прийменників 77
Суфікс 82
Моделювання будови слова 87
Що я знаю/умію? 89
Частини мови 91
Загальне поняття про частини мови 91
Що я знаю/умію? 106

Іменник 107
Іменник як частина мови 107
Іменники, що означають назви істот і неістот 110
Власні і загальні іменники 113
Число іменників 116
Іменники, які вживають тільки в однині 119
Іменники, які вживають тільки в множині 122
Рід іменників 125
Відмінювання іменників 131
Називний відмінок іменників 140
Родовий відмінок іменників 143
Давальний відмінок іменників 146
Знахідний відмінок іменників 149
Орудний відмінок іменників 153
Місцевий відмінок іменників 156
Кличний відмінок іменників 159
Розрізнення відмінків іменників 163
Що я знаю/умію? 170
Речення 171
Головні члени речення – підмет і присудок 171
Другорядні члени речення 180
Види речень за метою висловлювання та інтонацією 190
Що я знаю/умію? 204
Текст 206
Тема. Основна думка. Заголовок 206
Основні ознаки тексту 213
Абзац 221
Будова тексту 224
План тексту 231
Текст-розповідь 238
Текст-опис 240
Розрізнення тексту-розповіді та тексту-опису 242
Лист 248
Листівка 253
Що я знаю/умію? 257
Повторення вивченого протягом року 259
Слово 259
Будова слова 261
Іменник 263
Речення 267
Текст 269

Ми живемо в Україні

Україна – європейська держава. **Прапор**, **герб** і **гімн** – це основні державні символи. Державний Прапор України – яскравий, синьо-жовтий. Держаний Герб України ще називають Тризу́бом. Його зображують золотим кольором на синьому тлі.

Прапор України

Герб України – Тризу́б

Державний Гімн України – урочиста пісня

Ще не вмерла України і слава, і воля.
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запанує і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Слова Павло Чубинський
Мелодія Михайло Вербицький

Українська мова – державна мова України. Вона славиться своєю співучістю та мелодійністю – не дарма її називають солов'їною.

Моя рідна Батьківщина
Має назву Україна.
В мене й нація своя –
Українець в мами я.
Є у мене й рідна мова,
Де вкраїнське кожне слово.

Олексій Довгий

Повторення вивченого в четвертому класі

Алфавіт

Вправа 1.

1. Пригадай алфавіт.

А	Б	В	Г	Ґ	Д	Е	Є	Ж	З	И
І	Ї	Й	К	Л	М	Н	О	П	Р	С
Т	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ь	Ю	Я

2. Поясни, чому букви, або ж літери, написані різними кольорами.

Алфавіт – це графічне зображення звуків, яке ми використовуємо для письма й читання. Букви в алфавіті розміщені у визначеному порядку.

Цікавий факт!

Найуживанішою літерою в українському алфавіті є літера «п». Саме на неї починається найбільша кількість слів. Найменш вживаною літерою в нашій абетці є «ф».

Вправа 2.

1. Роздивись малюнки. Назви зображені предмети.

Для довідки: книжка, зошит, ручка, олівці, лінійка, рюкзак, пензлик, фарби, ножиці.

2. Запиши ці назви в алфавітному порядку.

Вправа 3.

1. Спиши, уставляючи пропущені букви.

Чи ви знаєте, чому в _ сени ж _ втіє листя на дер _ вах? Звичайно, через с _ нечко. Воно втом _ лося, стало сонне, блякле, неяскраве,
а дні с _ рі, мов д _ кі гуси, а д _ щик довгий, плюскає й плюскає. Ось такої пори д _ рева вмикаються, наче ж _ вті люстри, і світять, світять замість сонця.

За Зіркою Мензантюк

2. Назви місяці осені.

3. У якому місяці дерева стають «люстрами»? Як ти це розумієш?

Вправа 4.

1. Прочитай вірш.

Подарунки осені

Осінь запасає,
Осінь пригощає.
В кошику ґаздині
Соковиті дині,
Перці, баклажани,
Красені каштани,
Жолуді в беретах,
Брошки бересклету,
Ягоди калини,
Глоду й горобини,
І солодкі сливи,
І грушки звабливі,
Яблука, горіхи,
Буси обліпихи...
Господиня осінь
Подарунки носить.

Наталя Карпенко

2. Знайди, які подарунки носить осінь.

3. Запиши їх в алфавітному порядку.

Ґазди́ня – господарка
Бересклéт – бруслина, кущ з отруйними ягодами.

Цікавий факт!

Є каштани їстівні та неїстівні. Неїстівні (щоосені саме вони котяться українськими вуличками) – у твердому зеленому кожушку с колючками, а от їхні їстівні брати – жовті та пухнасті. На смак смажений або варе ний їстівний каштан схожий на печену картопельку

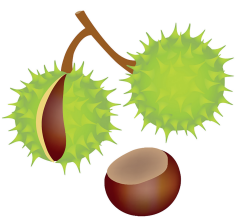

Вправа 5.

1. Розшифруй і запиши прислів'я, спираючись на алфавіт.

1 **А**	2 **Б**	3 **В**	4 **Г**	5 **Ґ**	6 **Д**	7 **Е**	8 **Є**	9 **Ж**	10 **З**	11 **И**	12 **І**
13 **Ї**	14 **Й**	15 **К**	16 **Л**	17 **М**	18 **Н**	19 **О**	20 **П**	21 **Р**	22 **С**	23 **Т**	24 **У**
25 **Ф**	26 **Х**	27 **Ц**	28 **Ч**	29 **Ш**	30 **Щ**	31 **Ь**	32 **Ю**	33 **Я**			

2	**7**	**10**				
3	**7**	**21**	**2**	**11**		
12						
15	**1**	**16**	**11**	**18**	**11**	
18	**7**	**17**	**1**			
24	**15**	**21**	**1**	**13**	**18**	**11**

2. Що ти знаєш про рослини, згадані в прислів'ї?

Правопис дзвінких і глухих, твердих та м'яких приголосних

Вправа 1.

1. Розглянь таблицю. Прочитай парні приголосні.

Парні дзвінкі і глухі приголосні

Дзвінкі:	[б]	[д]	[з]	[ж]	[г]	[ґ]	[дж]	[дз]
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Глухі:	[п]	[т]	[с]	[ш]	[х]	[к]	[ч]	[ц]

Дзвінкі і глухі приголосні, які не утворюють пар

Дзвінкі:	[в]	[л]	[м]	[н]	[й]	[р]	__
Глухі:	__	__	__	__	__	__	[ф]

2. Прочитай приголосні, які не мають пари.

Вправа 2

1. Спиши. У виділених словах підкресли букви, що позначають глухі приголосні.

Перший місяць осені – вересень. Тихі, задумливі вересневі дні ще **теплі**, наче літні. Та подих **осені** вже відчутний у вечірній і нічній **прохолоді**. День народжується в осінньому серпанку, але поступово туман зникає, розсіюється. Підіймається сонечко й обігріває землю.

За Алевтиною Волковою

Вправа 3.

1. Прочитай скоромовки. Вимовляй чітко звуки, позначені виділеними буквами.

Біля саду, біля броду,
Бабин зораний город.
Бараб**а**нять по городу
Бараб**о**ля та горох.

Сім братів-королів
В королівстві кольорів.
Кожен кольором керує
В кольорівстві королює.

2. Вивчи одну зі скоромовок напам'ять.

Вправа 4.

1. Запиши слова у два стовпчики: у перший – із дзвінкими приголосними на початку слова, у другий – з глухими приголосними на початку слова.

Зліз, гора, сад, камін, зелень, кава, гриб, коса, діло, слива, малина, журавель, шапка, хліб, фонтан, барабан, дзвоник.

Вправа 5.

1. Утвори й запиши речення з поданих слів.

1. хліб, сир, і, Поріж, огірок.
2. крекер, мед. Намаж, на
3. лимонад, Налий, яблук, з, апельсинів. або

2. Підкресли в записаних реченнях слова із дзвінкими приголосними в кінці.

Вправа 6.

1. Спиши, уставляючи пропущені букви.

І И	В _ дро , н _ тка, з _ рка, л _ мон, абр _ кос, п _ вень, с _ р, щ _ тка.
Я А	Окул _ ри, ч _ йник, м _ лина, лист _ , п _ пуга, л _ лька, пл _ шка.
Ю У	Циб _ ля, ц _ ценя, кл _ ч, вербл _ д, гол _ б, р _ кзак, т _ льпан.
Є Е	Літн _ , зелен _ , тверд _ , пухнаст _ , домашн _ , син _ .
Ь –	Пал _ ма, ніч _ , гість _ , бурул _ ка, піч _ , бат _ ко, дощ _ , голуб _ .

2. Як вимовляємо приголосні перед *і, я, ю, є, ь*?

Приголосні перед і, я, ю, є, ь вимовляємо м'яко.

Вправа 7.

1. Дізнайся, як звати дітей, які приїхали до України з інших держав.

Сьогодні в нашім класі гості:
Кучерявий Габрієль,
Рудий Данієль.
Вільгельм в окулярах,
В Хельги – хвостики-хмари.
Сильвія чорненька,
Вільма – біленька.

2. Випиши імена, у яких є ь.

3. Підкресли в записаних іменах приголосні, які пом'якшує ь.

Вправа 8.

1. Прочитай вірш.

Ми збирали з сином на **землі** каштани,
ми дивились довго, як хмаринка тане,
як хмаринка тане, як **синіє** синь,
як колише **вітер** струни павутинь.
Ми збирали з сином **жолуді** дубові,
і про день майбутній я казав **синкові,**
і пливли **багряні** хмари в вишині,
і **співала** осінь **весняні** пісні.

За Максимом Рильським

2. Спиши, у виділених словах підкресли м'які приголосні.

📖 *Багря́ний* – густо-червоний.

Вправа 9.

1. Прочитай речення. Знайди помилки.

1. Хитрий ліс побіг у зелений лис. **2.** Пухнаста рис куштує рись.
3. Над головою сине нєбо. **4.** Дадько подярував мені олівці.
5. Малук грається з цюценям. **6.** Зяєць злакався хижого вовка.

2. Запиши речення без помилок.

Поділ слів на склади

Вправа 1.

1. Спиши слова, поділи їх на склади.

Гарбуз, яблуко, морква, цибуля, сік, холодильник, капуста, огірок, виделка, пательня, абрикос, ложка, тарілка.

Зразок: *Гар/буз, … .*

Склад – частина слова, що складається з одного чи кількох звуків, один з яких обов'язково голосний: *о-сінь, гра-ти-ся, пі-дру-чник.* **У слові стільки складів, скільки голосних звуків.**

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Погожий день

Небо було похмурим кілька днів. Але невдовзі знову вийшло сонце і потепліло. Тільки щось сталося з кольорами. Зелений ліс перестав бути зеленим. Дерева зробилися жовтими, золотистими, оранжевими, червоними, бордовими, брунатними і багряними. А небо – синім як ніколи.

За Мар'яною і Тарасом Прохаськими

2. Знайди назви кольорів.

3. Запиши їх та поділи на склади.

📖 *Брунáтний* – темно-жовтий.

Правила переносу:

✔ **переносити слова по складах:** *при-ро-да*

✖ **переносити слова, які мають один склад:** *сад*

✖ **переносити самотній звук:** *стіл*

✖ **розривати дж та дз, які позначають один звук:** *хо-**дж**у*, ґу-***дз**ик*,

✖ **відривати й, ь та апостроф від попередньої букви:** *ми**й**-ка, ляль**ь**-ка, бур**’**-ян*

Вправа 3.

1. Прочитай текст і підготуйся писати під диктування.

Наталка та Сергійко допомагають батькам. Вони виривають бур’ян на клумбі. Над квітами гудуть бджоли та джмелі. Гарно влітку.

2. Порівняй написаний текст з підручником. Перевір, чи правильно перенесено слова.

Вправа 4.

1. Випиши слова, поділені на склади, а не для переносу:

Ус-мішка	У-смі-шка	Усміш-ка
Ли-сто-чок	Ли-сточок	Листо-чок
Соло-дкий	Со-лод-кий	Со-лодкий
Дже-рель-це	Джере-льце	Дже-рельце
Дерев’-яний	Де-ре-в’я-ний	Де-рев’яний
Коше-ня	Ко-шеня	Ко-ше-ня
По-льовий	Польо-вий	По-льо-вий

Апостроф

🔔 Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

В п’ятницю, у надвечір’я,
Як туманцем потягло,
Сонце плавно у міжгір’я
Спочивати попливло.
На подвір’ячку, під в’язом
Вся зібралася сім’я:
Відпочить, побути разом
Та послухать солов’я.
Вечоріє. На подвір’ї
Вся сім’я рядком сидить…
Вперше випливло сузір’я:
Вабить, манить і мигтить…

Надія Красоткіна

2. Випиши слова з апострофом. Підкресли букви, між якими стоїть апостроф.

Апостроф ставимо після твердих приголосних звуків м, п, в, б, ф, р перед я, ю, є, ї.

Вправа 2.

1. Спиши, доповнюючи речення.

1. У Марини новий … .**2.** Групи зірок утворюють … . **3.** У птахів багато … . **4.** За вікном щебечуть … . 5. Хижі звірі полюбляють … . **6.** Андрію подарували пухнастого … .
Для довідки: хом'яка, м'яч, пір'я, м'ясо, пір'я, сузір'я, солов'ї.

2. Підкресли слова з апострофом.

Вправа 3.

1. Спиши, постав, де треба, апостроф.

Хлоп _ ята, багр _ яний, в _ яне, св _ ято, полум _ я, в_юн, бур _ як, пір _ я, дев _ ять, цв _ ях, здоров _ я, м _ яч, солов _ ї, дерев _ яний, п _ юре, кр _ ючок, м _ ята, дзв _ якнути, в _ язання, Мар _ яна, тьм _ яний, р _ ябий.

Вправа 4.

1. Спиши текст. Постав, де треба, апостроф.

М _ ята

Об _ їхав я багато країв. Гарних, дивних, цікавих. Тепер у місті живу.

Та враз я згадав хлоп _ ячі забави на батьковому подвір _ ї. Почув трав _ яний дух. Задзвеніли мені солов _ ї, кропив _ янки, очерет _ янки, заворкотіли голуб _ ята. Запахли в рідному саду р _ яст, рум _ янок, п _ ятиперстень. І м _ ята.

За Дмитром Чередниченком

Спільнокореневі слова

Вправа 1.

1. Спиши, підкресли слова, що мають спільну частину.

Кущик маленької малинки посадив тато. Виросла малина. Мама збирає малинові ягоди. Вони мають цілющі властивості. Смакуватиме малиновим варенням уся родина.

2. Які ще ягоди ти знаєш? Які з них ростуть на деревах, на кущах, у траві?

Вправа 2.

1. Розглянь малюнки. Добери споріднені слова.

Сад, … , … , … .

Ліс, … , … , … .

2. Запиши дібрані слова, підкресли спільну частину.

3. Поміркуй, у чому різниця між садом і лісом?

Вправа 3.

1. Прочитай скоромовку.

Їхало на крабі крабеня,
а на крабеняті – крабенятко,
а на крабеняткові – крабеняточко.
Краб поволеньки повзе,
на собі сім'ю везе.

2. Спиши, підкресли спільну частину в спільнокореневих словах.

Цікавий факт!

Краби досить довго можуть перебувати на суходолі. Головне, щоб їхні зябра залишалися вологими – краби, як і риби, отримують кисень з води.

Вправа 4.

1. Чи всі слова в групах споріднені?

1. Сова, совеня, совок, совиний.
2. Син, синок, синій, синівський.
3. Літо, літечко, літак, літній.
4. Лисий, лис, лисеня, лисячий.
5. Ніч, нічий, ніченька, нічний.
6. Гусак, гуска, гусениця, гуселя.

2. Випиши тільки споріднені слова. Підкресли спільну частину.

Вправа 5.

1. До поданих слів добери спільнокореневі.

Зима, черга, радість, зелень, діти, зерно, хмара, тепло, мило .

Зразок: Зима – зимовий, зимувати.

Ненаголошені голосні в коренях слів

Вправа 1.

1. Прочитай пари слів. Порівняй вимову наголошених і ненаголошених звуків.

крило́ – кри́ла
весна́ – ве́сни
село́ – се́ла
сестра́ – се́стри
висо́кий – ви́сь
сині́є – си́нь
темні́є – те́мний
тепли́ця – те́плий
вишне́вий – ви́шня

2. Поміркуй, у яких словах можна зробити помилку на письмі?

Вправа 2.

1. Спиши речення. Визнач наголос у виділених словах.

1. У степах росте багато лікарських рослин. Квітне, колишеться степ зеленими травами, пахучими квітками. **2.** Верба – рослина-символ України. Побутує багато легенд про верби, ще їх оспівують у віршах та піснях. **3.** У нашому садку багато дерев. І кожне дерево зростили з турботою та любов'ю. **4.** Простягаються українські землі на тисячі кілометрів, усюди файно , люди гостинні, а земля – щедра та родюча.

2. У яких виділених словах букви е, и позначають наголошені звуки, а в яких – ненаголошені?

Щоб дізнатись, яку букву (е чи и) писати в ненаголошеному складі, треба змінити слово так, щоб ненаголошений склад став наголошеним: *земля́ – зе́млі*.

Вправа 3.

1. Спиши, уставляючи пропущені букви.

В _ снянка

Зійшли сніги, шумить вода,
в _ сною повіва;
з _ мля квіточки викида,
буяє травка молода;
все мертве ожива.

В _ селе сонечко блистить,
проміння щедро ллє;
гайок привітно ш _ лестить,
неначе кличе пригостить;
струмочок виграє.

За Павлом Грабовським

2. Добери перевірні слова до виправлених слів. Запиши їх.

Зразок: Земля – землі.

Вправа 4.

1. Спиши, уставляючи пропущені букви.

В _ рба, що сх _ лилась над ставом, співала задумливу пісню. Прислухаючись до цього співу, ми думали, що прийде осінь та й опаде-осиплеться листячко з д _ рев.

Горобина співала тр _ вожну пісню. Від цього співу набігала думка про т _ мну ніч і бурхливу грозу, від якої гн _ ться тонка горобина, шукаючи захисту.

За Василем Сухомлинським

Уживання великої букви у словах

Вправа 1.

1. Спиши, відкриваючи дужки.

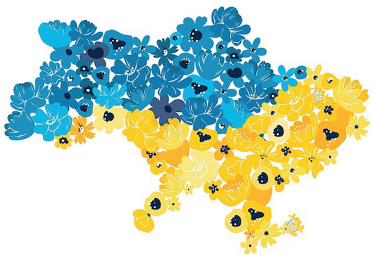

В (У, у) країні міст багато:
В (В, в)інниці чарівні хати,
В (Х, х)аркові співучі люди,
В (Л, л)ьвові файні леви всюди.
У (Д, д)ніпрі шумить (Д, д)ніпро,
(Л, л)уцьк величний, як в кіно,
(К, к)иїв – з церквами столиця,
А (Х, х)ерсон гра у водиці.
Кожне місто гарне дуже,
Завітай до всіх них, друже!

Валерія Ляшенко

2. У якому місті ти живеш? Які міста ти ще знаєш?

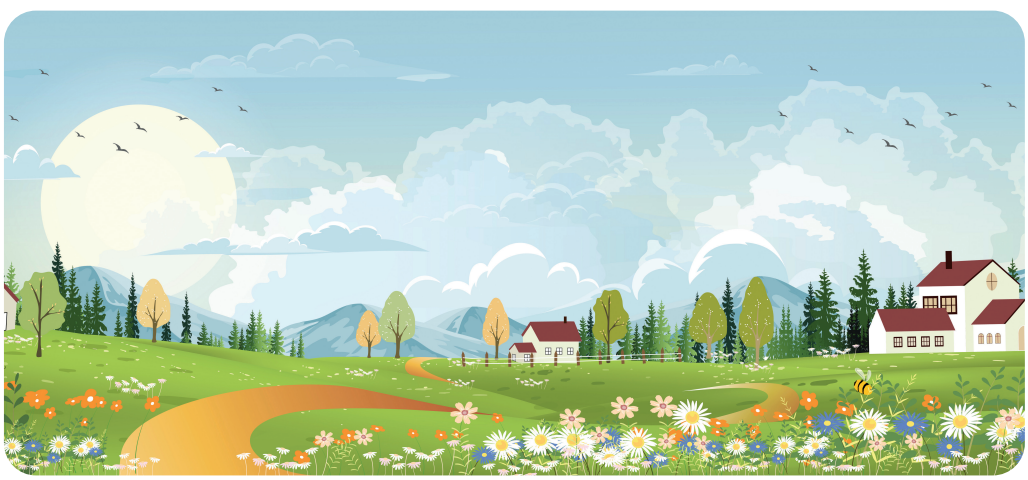

Вправа 2.

1. Прочитай. Випиши клички тварин.

1. Ярослав поспішає додому. Вдома на нього чекають кішка Мурлиця та кошеня Ляля. **2.** Найкращий друг Каті – пес Буцик. **3.** Сьогодні Тарас побачив в загоні коня. Коня звати Орлик. **4.** В селі у Наталкиної бабусі живуть коза Сніжинка, корова Зірка та теля Мікс.

Вправа 3.

1. Спиши, відкриваючи дужки.

1. (Ф, ф)інляндія має славу найбільш водної (К, к)раїни – на її території протікає близько 650 (Р, р)ічок. **2.** Є (К, к)раїна, на території якої немає жодної (Р, р)ічки – це (С, с)аудівська (А, а)равія. **3.** На (П, п)ланеті (З, з)емлі є 6 (Р, р)ічок з однаковою назвою (Д, д)он. **4.** Найбільше (Р, р)ічок впадає в (А, а)тлантичний (О, о)кеан. **5.** Один берег (Р, р)ічки (У, у)рал перебуває в (А,а)зії, а другий – у (Є,є)вропі.

2. Підкресли власні назви.

Вправа 4.

1. Доповни речення й запиши їх.

Мене звати ... . Моє прізвище ... . Моїх друзів звати ... . Мою/мого вчительку/вчителя звати ... . Я живу в країні ... . Моє місто/село має назву ... . Я мешкаю на вулиці ... . Головна площа мого міста/села має назву ... .

Мова і мовлення

Моя мова – українська

Вправа 1.
1. Спробуй прочитати слова привітання.
2. Які з них ти можеш прочитати?
А котрі – ні? Чому?

У світі існує багато різних мов. Одна з них є для тебе рідною - мова твоєї сім'ї, твого народу. Для українців така мова - українська. Українська мова - державна мова України. Кожен громадянин має володіти державною мовою країни, в якій живе.

Вправа 2.
1. Переклади іншомовні слова українськими.

Лайк –	Чизкейк –	Фонтан –
Дизлайк –	Сендвіч –	Смайл –

Для довідки: вподобайка, сирник, водограй, невподоба, накладанець, усміхайлик.

2. Чому в мові з'являються слова з інших мов?
3. Чому не варто зловживати модними іншомовними новинками?

Вправа 3.
1. Прочитай вірш.

Кожен рідну мову має
і своєю розмовляє.
Є і в тебе, друже, мова –
рідна мова барвінкова,
мова маминої ласки
і бабусиної казки.
Вона в книжці оселилась,
вона в пісні заіскрилась.

Мова дідуся і тата,
героїчна і завзята,
з чумаками в Крим ходила,
рідну землю боронила,
сталь варила, хліб пекла,
навіть в Космосі була.
Ось яка вона чудова
наша українська мова!..

За Сергієм Цушком

2. Спиши вірш. Підкресли слова, які використав автор, щоб передати любов до рідної мови.

Цікавий факт!

Скільки слів в українській мові? На це запитання ніхто не зможе відповісти однозначно. А чому? Мова постійно розвивається, поповнюється, збагачується новими словами, а від якихось, навпаки, позбавляється. У старих і нових словниках їх приблизно 300 тисяч. А сучасна мова має близько 150 тисяч слів.

Вправа 4.

1. Обери одне із запропонованих слів і доповни вислови про слово та мову.

1. Птицю пізнають по пір'ю, а людину по … .
одежі мові очам імені
2. Добрим словом мур проб'єш, а … й у двері не ввійдеш.
солодким тихим лихим швидким
3. У кого рідна мова, у того й душа … .
здорова корова голова полова
4. Слово до слова – зложиться … .
книжка бібліотека літопис мова
5. Ліпше переконувати … , а не кулаками.
словами ногами руками зубами
6. Слово може врятувати людину, слово може і … .
пожаліти любити закрити вбити

2. Виправлені вислови запиши.

Мова і мовлення

Треба розрізняти поняття мова і мовлення.
Коли знайомишся зі звуками і буквами, із частинами слова та частинами мови, з будовою речень, ти вивчаєш мову. Ти спілкуєшся з друзями, слухаєш чи говориш – це усне мовлення. Пишеш або читаєш – писемне мовлення.

Вправа 1.

1. Розглянь малюнок. Що роблять діти на ньому?

2. Яким видом мовлення зайнята кожна дитина?

Вправа 2.

1. Розподіли речення на дві групи. Заповни таблицю.

Усне мовлення	Писемне мовлення
Марійка розмовляє з Антоном.	Сашко пише листа.

Катруся розповідає вірш своїм друзям. Мама записує розпорядок дня до щоденника. Сергій занотовує цікаві факти про космос. Друзі обговорюють фільм . Тато пояснює інформацію телефоном. Однокласники списуються у спільному чаті. Учителька повідомила на уроці про онлайн-екскурсію. Наталка підписує святкову листівку до Дня вчителя. Аристарх слухає улюблену пісню. Ксеня читає оповідання про тварин.

Вправа 3.

1. Послухай текст, який прочитає тобі вчитель або вчителька. Пам'ятай, що зараз ти береш участь в усному мовленні.

Слухаємо ми свого співрозмовника чи чуємо?

Якщо ми чуємо його голос, але не заглиблюємося в зміст того, що він каже, ми лише чуємо його, а не слухаємо. Слухати – це не лише сприймати мовлення співрозмовника, а ще й осмислювати, що саме він говорить, дізнаватися певну нову інформацію з його слів. Важливо налаштовуватися на слухання, щоб почути, зрозуміти й запам'ятати інформацію.

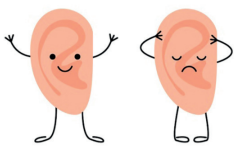

2. Чи однакові поняття *чути* та *слухати*?

Вправа 4.

1. Прочитай словосполучення. Що можна чути, а що треба слухати?

Порада батьків, шум води, щебет птахів, коментар учителя, сигнал дзвоника, розповідь екскурсовода, оголошення на вокзалі, накрапання дощу, дзижчання комах, онлайн-урок, шелест листя, гуркіт грому, міркування однокласника, виступ доповідача.

2. Запиши словосполучення у два відповідні стовпчики.

Вправа 5.

1. Спиши прислів'я.

1. Говори мало, слухай багато, а думай ще більше. **2.** Не квапся відповідати, поспішай слухати. **3.** Не хочеш почути поганих слів – не кажи їх сам. **4**. В одне вухо влітає, а в друге – вилітає. **5.** Умієш говорити – умій слухати.

2. Як ти розумієш кожне з них?

Культура мовлення й спілкування

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

Сію дитині
В серденько ласку.
Сійся-родися,
Ніжне «будь ласка»,
Вдячне «спасибі»,
«Вибач» тремтливе, –
Слово у серці –
Як зернятко в ниві.

«Доброго ранку!»,
«Світлої днини!» –
Щедро даруй ти
Людям, дитино!
Мова барвиста,
Мова багата,
Рідна і тепла,
Як батьківська хата.

Варвара Гринько

2. Спиши вірш. Підкресли ввічливі слова.

Вправа 2.

1. Розглянь малюнок. Прочитай слова ввічливості.

Вибачте, Перепрошую, Прошу вибачити, Даруйте	Вітаю, Доброго доров'я, Привіт	Дякую, Дуже вдячний, Дуже вдячна
Дозвольте, Будьте ласкаві	Доброго ранку, Добрий день, Добрий вечір	Прощавайте, До зустрічі, До побачення
Бувайте здорові, На все добре	Будь ласка, Дуже прошу, З Вашого дозволу	Спасибі, Щиро дякую, Прийміть мою подяку

Вправа 3.

1. Спираючись на малюнок зверху, доповни речення словами на вибір.

1. Для привітання я використовую такі слова: … , … , … .
2. Коли я щиро прошу вибачення, кажу так: … , … , … .
3. У випадках, коли мені потрібна допомога, звертаюся так: … , … , … .
4. Висловити вдячність мені допомагають такі слова: … , … , … .
5. Щоб попрощатися, кажу таке: … , … , … .

2. Запиши утворені речення.

Вправа 4.

1. Перебудуй неправильні поради так, щоб вони стали правильними. Виправлені речення запиши.

1. Намагайся, щоб спілкування з тобою було для інших **шкідливим** та **неприємним.**

2. Зневажай співрозмовника.

3. Говори про те, що може бути **нудно** співрозмовникові.

4. Розмовляй голосно, уживай **грубі слова**.

5. Пиши **нерозбірливо** та **неохайно**.

6. Забувай про розділові знаки.

Для довідки: корисним, приємним, поважай, цікаво, тихо, ввічливі слова, чітко, охайно, пам’ятай.

Вправа 5.

1. Прочитай вимоги до мовлення. Знайди пояснення до кожної з них.

Послідовність	Дотримуйся теми, не кажи і не пиши зайвого.
Правильність	Думки треба викладати чітко й послідовно.
Змістовність	Уживай слова відповідно до їхнього значення.
Точність	Дотримуйся чіткої вимови, правильно будуй речення.

2. Спиши вимоги до мовлення з поясненням.

Суржиком називають мову, у якій штучно об'єднано елементи різних мов. Таке об'єднання псує мову, позбавляє її яскравості та милозвучності.
Саме тому так важливо піклуватися про чистоту мови.
✖ *Говорити/писати на українській мові.*
✔ *Говорити/писати українською мовою/по-українськи/по-українському.*

Вправа 6.

1. Прочитай суржикові слова. Добери до них правильні відповідні слова.

Клубніка, нє нада, послєдній, почті, йолка, наскі, вилка, шарік, качелі, фонарік, шкафчик, мусорник, площадка, жвачка, пішком.
Для довідки: останній, шкарпетки, ліхтарик, пішки, жуйка, майданчик, полуниця, ялинка, кулька, не треба, майже, виделка, гойдалка, шафка, смітник.

2. Які ще слова-суржики ти знаєш? Якими словами можна їх замінити?

Цікавий факт!

Суржиком здавна в Україні називають мішанину зерна – жита, пшениці, ячменю, вівса, а також борошно з такої мішанини. Це продукція низького сорту.

Вправа 7.

1. Прочитай різні ситуації спілкування. Допоможи героям учинити правильно.

1. Тимофій зустрів Олексія. Вони не бачилися все літо! Як годиться Тимофієві привітати Олексія?

Вітаю Вас, пане Олексію.	**Привіт, друже! Радий тебе бачити!**	**Прівєт!**

2. У Валерії закінчилися уроки. Вона забирає з дитсадка свого братика Матвія. Вихователька Ганна Іванівна прощається з ними. Як їй відповісти?

До побачення, Ганно Іванівно!	**Бувай!**	**А чого в Матвія ніс брудний?**

3. Марк у магазині. Йому треба купити полуницю. Як йому звернутися до продавчині?

Дайте мені, будь ласка, кілограм клубніки.	**Кіло полуниці в пакетік.**	**Зважте, будь ласка, кілограм полуниці.**

4. Давид ненароком штовхнув дівчинку. Як йому вибачитися перед нею?

Вибач, але ходи обережніше, зрозуміла?	**Пробач, будь ласка!**	**Чого ти тут стоїш?**

2. Запиши одну ситуацію на вибір.

Вправа 8.

1. Вибери одне з двох слів, а саме те, що відповідає правилам культури мовлення. Доповни словосполучення..

Дивитися тєлік/телевізор, їхати додому на траліку/тролейбусі, жуйка/жвачка з м'ятним смаком, спілкуватися з батьками/предками, яскравий фонарік/ліхтарик, стірка/прання білизни, кататися на велосипеді/вєліку, запашні цвіти/квіти.

2. Утворені словосполучення запиши.

Діалог і монолог

Діалог – це розмова двох людей.
Монолог – це висловлювання однієї людини.

Вправа 1.

1. Прочитай. Визнач, де діалог, а де – монолог.

1. – Ти ходиш до бібліотеки?
– Так, звичайно. Там є багато цікавих книжок та журналів.
– Можна взяти будь-яку книжку?
– Саме так. А бібліотекар може допомогти тобі вибрати.
– Чудово! Яку останню книжку ти прочитав?
– «Країна Мумі-тролів», яку написала Туве Янссон. Дуже цікава!
– Можна піти з тобою наступного разу?
– Авжеж!

2. Я часто ходжу до бібліотеки. Там можна взяти книжки та журнали, а бібліотекар допоможе вибрати, якщо не знаєш, що саме хочеш прочитати. Можна взяти книжку із собою або почитати в читальному залі. У бібліотеці завжди дуже тихо. Ніхто не розмовляє, не шумить. Діти обережно користуються книжками.

2. Чим відрізняється діалог від монологу?
3. Розкажи, яку останню книжку ти прочитав/прочитала?

Цікавий факт!

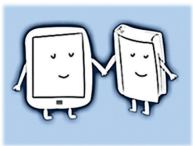

Раніше в деяких бібліотеках книжки прикріплювали до полиць ланцюгами – досить довгими, щоб відвідувачі мали змогу комфортно читати, але не могли винести книжку з бібліотеки. У наш час усю бібліотеку можна вмістити в маленькому пристрої і взяти із собою куди завгодно.

Вправа 2.

1. Прочитай діалог виразно в особах.

Базіка

– Мисливець-щасливець, звідкіль ти ідеш?
– Іду я, мій друже, із лісу.
– Мисливець-щасливець, а що ти несеш?
– Несу я хвостатого лиса.
– А чим же хвостатий той лис провинився?
– Курей пережер він без ліку.
– А де ж він, твій лис-курокрад, подивись?
– Утік через тебе, базіку!

Платон Воронько

2. Спиши діалог.

3. Поміркуй, хто такий «базіка»?

Вправа 3.

1. Прочитай байку. Спробуй інсценувати її разом зі своїми однокласниками.

Орел і лис

Зійшовся орел з лисом та й розговорилися. Лис каже:

– Тобі добре, ти все бачиш, бо високо літаєш!

А орел каже:

– А я тебе навчу літати.

Взяв лиса в лапи та й злетів із ним. Літає-літає, а як злетів дуже високо, каже до лиса:

– А що, чи вже привчився?

– Та вже привчився.

– Ну, якщо вже привчився, то хочу тебе пустити, аби сам летів!

А лис, як той його пустив, летів просто та й упав на землю. Орел звідти й питає:

– А як було летіти?

А лис каже:

– Та летіти легко, але сідати тяжко!

2. Хто головні герої байки?

3. Що запропонував орел лисові?

4. Чому в лиса не вийшло полетіти?

Вправа 4.

1. Прочитай текст. Визнач, де діалог, а де – монолог.

Ми проходили повз старий набокуватий колодязь із журавлем, з якого давно вже й воду не брали – так замулився. Я перехилився і голосно крикнув у задушливу, пропахлу цвіллю й болотом темряву: «Го!» Я люблю гокати у колодязь: таке «го» виходить – аж у вухах лящить. Такого «го» ніде не почуєш, як у колодязі. Красота, а не «го».

От – і зараз...

– Яво! – кажу, – Там хтось є.

– Бреши!

– Ану гокни й послухай.

За Всеволодом Нестайком

2. Спиши монолог.

Набо́куватий – нахилений на один бік, кривий.

Замýлюватися – заноситися мулом, піском тощо.

Вправа 5.

1. Прочитай правила телефонної розмови.

1. Дзвони не раніше від 9:00 та не пізніше за 21:00.

2. Телефонуй лише тоді, коли треба.

3. Привітайся, за потреби – представся.

4. Розмовляй чітко, старайся не відвертатися увагою.

5. Розмовляй коротко і змістовно.

6. Попрощайся.

2. Які з цих правил тобі вже були відомі, а які тобі зустрілися уперше?
3. Чим відрізняється телефонна розмова від звичайної?

Вправа 6.
1. Прочитай діалоги. Чи дотримуються діти правил телефонної розмови?

1. – Привіт, Женю! Сьогодні зустрічаємося, як домовлялися?
– Привіт, Сашку... Гадаю, ні. Я захворів.
– Захворів? А я і чую, що голос у тебе кволий.
– Так... Забув парасольку та змерз під дощем.
– Тоді я занесу тобі апельсинів, щоб видужав скоріш!
– Дякую, друже.
– Бувай! І чекай, скоро буду.
– До зустрічі!

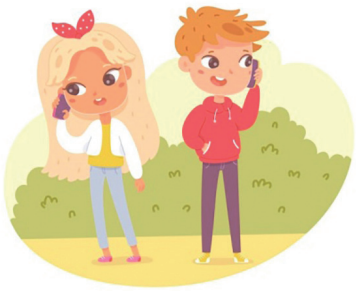

2. – Вероніко, доброго вечора!
– І тобі доброго, Софійко!
– Нагадую, завтра в нас ярмарок. Не забудь принести українські віночки.
– Уже запакувала та поклала до портфеля. Вони такі гарні, Вероніко!
– Цікаво як! Ось завтра й подивлюся.
– Так-так. Але вже маю йти. На добраніч!
– Добраніч!

2. Попрацюй у парі. Спираючись на зразки та правила, змоделюй телефонну розмову (на вибір):

- про домашнє завдання;
- про новини в класі;
- про те, як ти допомагаєш батькам;
- про свій останній похід до магазину.

3. Занотуй репліки свої та співрозмовника .

Вправа 7.

1. Доповни діалоги, спираючись на слова співрозмовника.
2. Запиши один готовий діалог на вибір.
3. До якого виду мовлення належить такий вид спілкування? Чому ти так вважаєш?

Слово

Лексичне значення слова

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

СИЛ рудий курчатко вкрав,
Сірий **КВОВ АСИЛ** стрічав,
СЕП старий за ними мчав,
КИНВІП голосно кричав.
СЕП крадіжок наздогнав,
Бути чемними казав,
Перемогу **СЕП** здобув
І курчатко повернув.

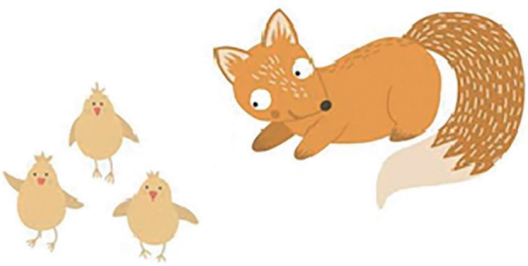

2. Ти знаєш значення виділених сполучень букв? Прочитай їх навпаки.

3. Запиши утворені слова. Поясни їхнє значення.

Вправа 2.

1. Заміни виділені вислови одним словом.

До класу зайшла **особа, яка навчає дітей.** Вона привіталася з **тими, хто навчається в школі.** Залунав **звук приладу, що повідомляє про початок або кінець уроку.** Учні сіли за **шкільні учнівські столи**. Почався **проміжок часу, відведений для заняття**.

2. Чи змінився зміст речення після заміни висловів на слова?

Лексичне значення слова – **це те, що воно означає**:
парта – шкільний учнівський стіл.

Вправа 3.

1. Впізнай слово за його лексичним значенням.

1. М'який стілець з бильцями та зручною спинкою. **2.** Свійська тварина, що знищує мишей та щурів. **3.** Предмет меблів – високий ящик з дверцятами для зберігання одягу. **4.** Кущова рослина з великими запашними квітками й зі стеблами, укритими колючками. **5.** Дикий водоплавний птах з довгою, красиво вигнутою шиєю. **6.** Трав'яниста рослина з квітками, які складаються з білих пелюсток і жовтої середини.

2. Запиши впізнані слова.

3. Які головні ознаки описаних об'єктів допомогли тобі впізнати загадані слова?

Вправа 4.

1. Спиши речення.

1. Малюк схопив іграшку своїми маленькими **ручками**.

2. Олесь пише в зошитах синьою **ручкою**.

3. Отвір для ключа розміщено під дверною **ручкою**.

4. Щоб вітер не вихопив парасольку з твоїх рук, тримай її міцно за **ручку**.

2. Як ти розумієш значення слова *ручка* в кожному з речень?

Вправа 5.

1. Склади й запиши речення з кожним словосполученням.

Солодкий чай – солодкий сон

2. Поміркуй, чим відрізняються значення цих словосполучень?

Вправа 6.

1. Письмово розділи слова на три тематичні групи. Дай назви цим групам.

Понеділок, огірок, томат, береза, четвер, тополя, капуста, субота, цибуля, клен, дуб, вівторок, баклажан, морква, липа, п'ятниця, сакура, часник, середа, каштан, яблуня, неділя, буряк.

2. Назви дні тижня в правильному порядку.

Зразок: Дні тижня: понеділок, … , … , … .

Са́кура – японська вишня.

Цікавий факт!

Сакура – дерево-символ Японії. Традиція милуватися цвітінням японської вишні називається «хана мі». Цвітіння триває всього 7–10 днів, і всі жителі Японії в цей час милуються ним. Навіть вистоюють черги заради цього.

Синоніми

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

Тече в лісі струмок. Молодий він, швидкий. **Біжить** під корінням дерев, **протікає** між камінцями, **плине** по зеленому яру. Попереду маленькі пороги – камінці підводні, що мохом поросли. На них струмок **бурлить, дзюрчить,** а потім падає на чистий пісок і мчить далі, непокірний.

2. Прочитай виділені слова. Яке явище описує кожне з цих слів?

3. Поміркуй, чи подібні вони за значенням?

Синоніми – слова, різні за звучанням та написанням, але однакові або близькі за значенням.

Вправа 2.

1. Добери до слів синоніми, користуючись словами з довідки.

Говорити Чарівний Дім

Для довідки: базікати, хата, магічний, будинок, мовити, гомоніти, казковий, будівля, нереальний, промовляти, домівка, фантастичний, оселя, міфічний, розмовляти, теревенити, помешкання, дивний.

2. Запиши утворені ряди синонімів у стовпчики.

Вправа 3.

1. Спиши ряди синонімів, вилучивши зайве слово.

1. Дорога, шлях, машина, стежка, путь.

2. Багато, чимало, незліченно, багатий, видимо-невидимо.

3. Блакитний, небо, небесний, волошковий, лазуровий.

4. Гратися, розвага, гра, веселощі, забавка.

5. Бігти, мчати, нестися, гнати, бігун.

2. Поясни свій вибір.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Квітка сонця

На високому стеблі – велика квітка із **золотими** пелюстками. Вона схожа на сонце. Тому й називають цю **квітку** соняшником. **Спить** уночі соняшник, схиливши золоті пелюстки. Та як тільки сходить ранкова **зоря**, пелюстки **тремтять**. То соняшник **жде** сходу сонця. Ось уже сонце викотилось із-за **обрію**. Соняшник повертає до нього свою золоту **голівку** й дивиться, дивиться на **червоне** вогняне коло. Усміхається соняшник до сонця, радіє, вітає його:

– Добрий день, сонечку, я так довго чекав тебе!

Сонце підіймається все вище й вище, пливе по **небу**. Ось воно вже заходить за обрій, і соняшник востаннє усміхається його золотому промінню.

За Василем Сухомлинським

2. Випиши виділені слова у стовпчик. Вибери з довідки синоніми до них та запиши в другий стовпчик.

Для довідки: здрастуй, жовтими, рослину, горизонту, зірниця, тріпотять, маківку, багряне, чекає, підхмар'ю, відпочиває.

Вправа 5.

1. Спиши речення. Підкресли в кожному з них слова-синоніми.

1. Сергій має багато друзів, а Тарас – лише одного товариша. **2.** У класі здійнявся гамір – галас було чути здалеку. **3.** Антон почув радісну новину від веселої Софії. **4.** На низький стілець біля мене сів невисокий хлопець. **5.** Наша країна – Україна, могутня держава. **6.** Лінивий ледачому не допоможе. **7.** Серед багатьох стежок лише одна доріжка вела через ліс.

Вправа 6.

1. Прочитай пари слів. Поясни їхнє лексичне значення.

Миска

Тарілка

Бджола

Оса

2. Доведи, що ці слова не синоніми.

3. Склади й запиши речення з одним словом з кожної пари.

Вправа 7.

1. Запиши, замінюючи повторювані слова синонімами.

Сильний мороз, сильний воїн, сильна держава, сильне почуття; гарний учень, гарна сукня, гарна страва, гарна новина; великий урожай, великий хлопець, великий злочин, велика подія.

Для довідки: непереможний, лютий, глибоке, могутня; старанний, смачна, пишна, радісна; дужий, важлива, багатий, тяжкий.

Вправа 8.

1. Спиши, уставляючи потрібні синоніми.

1. У садку серед дерев біліла … із солом'яною стріхою.

2. Високий багатоповерховий … називають хмарочосом.

3. Батьківщина там, де твій рідний … .

Для довідки: дім, хата, будинок.

Вправа 9.

1. Поміркуй, що не так?

1. Свіжий ровер, чистий хліб, новий океан.

2. Поле яблунь, сад помідорів, город ромашок.

2. Запиши правильні словосполучення.

Вправа 10.

1. Прочитай текст, добираючи з дужок потрібний синонім.

Мокра і суха сорочки

У матері двоє синів – Іван і Сергій.

Коли почалися літні … (канікули, свята, вихідні), мати сказала братам:

– Беріть, хлопці, сапи та … (біжіть, йдіть) на роботу.

Ще й сонце не сходило, збудила мати синів. Узяли вони сапи й пішли … (прополювати, копати) соняшники.

Увечері хлопці повернулися з роботи. В Івана … (волога, мокра) сорочка, в Сергія – суха.

За Василем Сухомлинським

2. Як ти думаєш, чому в Івана мокра сорочка, а в Сергія – суха? Чим займалися хлопці протягом дня?

3. Запиши утворений текст.

Вправа 11.

1. Знайди серед поданих слів пари синонімів та запиши їх.

Діти, роїтися, купа, тварина, відбуватися, кишіти, сміятися, траплятися, доріжка, звір, безліч, малеча, реготати, стежка.

Антоніми

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

У світі є багато звірів,
Їх побачити я мрію:
Великих і **малих**,
Повільних і **швидких**,
Високих і **низьких**,
Широких і **вузьких**,
М'яких і **твердих**,
Добрих та **злих**,
Чорних та **білих**,
Боягузів та **сміливих**!

2. Прочитай парами виділені слова.

3. Чи подібні вони за значенням?

Антоніми – це слова, протилежні за значенням.

Вправа 2.

1. Добери антоніми до поданих слів.

Шум, ворог, зігрітися, підняти, радість, уперед, здалека, вгорі, добро, старе.

Вправа 3.

1. Спиши текст, замінивши слова в дужках на антоніми.

Восени зовсім не хочеться дощу, тому що й так стає (тепло), часто дме вітер, погода (радісна) й (привітна). Осінній дощ (веселий) та (гарячий). Його краплі (повільно) збігають листям дерев, а далі листя саме журливо падає (догори).

Вправа 4.

1. Прочитай та поясни зміст прислів'їв.

1. Гарно щебече, та погано слухати. **2.** Улітку пісні співає, узимку сльози проливає. **3.** Терпіти важко, та пам'ятати легко. **4.** Не йдеш уперед – ідеш назад. **5.** На рідній землі тепло вдень і вночі.

2. Спиши. Підкресли слова-антоніми.

Вправа 5.

1. Спиши словосполучення, уставляючи потрібні антоніми.

Свіжий хліб – ... хліб.	Повне відро – ... відро.
Свіжі квіти – ... квіти.	Радісна подія – ... подія.
Солодке яблуко – ... яблуко.	Ледачий хлопчик – ... хлопчик.
Солодкі ліки – ... ліки.	Спокійне море – ... море.

Для довідки: бурхливе, сумна, гіркі, черствий, зів'ялі, працьовитий, кисле, порожнє.

Вправа 6.

1. Прочитай групи слів.

1. Добро, зло, світлий.
2. Мало, працювати, багато.
3. Лежати, стояти, пливти.
4. Спати, засинати, прокидатися.
5. Створювати, співати, руйнувати.
6. Шкідливий, злий, корисний.
7. Сильний, швидкий, повільний
8. Мокрий, сухий, дощ.

2. Знайди зайве слово в кожній групі антонімів.

3. Запиши пари антонімів за зразком.

Зразок: Добро – зло.

Вправа 7.

1. Запиши, замінюючи повторювані слова антонімами.

Сухий одяг, суха погода, сухий хліб, суха мова, сухе літо, сухі плоди; чисті руки, чиста совість, чисте небо, чистий сніг, чиста ріка.

Для довідки: мокрий, вологе, соковиті, свіжий, сира; хмарне, брудний, нечиста, замулена, замазурені .

Вправа 8.

1. Спиши прислів'я, уставляючи потрібні антоніми.

1. Більше діла – ... слів. **2.** Умієш **казати**, умій і ... . **3. Менше** говори – ... почуєш. **4.** За **грубе** слово не сердься, а на ... не здавайся. **5. Мудрий** думає, що говорить, а ... говорить, що думає. **6.** Про удар **забувають**,
а слово ... . **7. Доброго** тримайся, а ... цурайся. **8. Праця** чоловіка годує, а ... марнує.

Для довідки: лінь, менше, ласкаве, злого, пам'ятають, мовчати, дурний, більше.

2. Як ти розумієш значення кожного з прислів'їв?

Вправа 9.

1. Прочитай текст.

Осінній дощ каже нам, що літо **закінчилося**, а природа готується до зимового сну. За стіною мряки десь **угорі** ховається **чисте** небо й сонечко, якого так бракує **холодної** пори року! Але в природи немає **поганої** погоди, і навіть дощ залишає по собі одну приємну річ – **свіже** повітря. Після дощу восени так **легко** дихається!

2. Спиши виділені слова, добери до них антоніми.

3. Склади та запиши речення з двома антонімами на вибір.

Вправа 10.

1. Прочитай пари слів.

Легко – важко, світлий – сірий, будувати – руйнувати, величезний – малий, мокрувато – сухо, південь – північ, швидко – повільно, білий – чорний, хвалити – мовчати, товстий – тонкий.

2. Знайди пари антонімів та запиши їх.

Що я знаю/умію?

1. Що пояснює *лексичне значення слова?*

а) реальний зміст слів

б) слова, однакові або близькі за значенням

в) слова, протилежні за значенням

2. Знайди лексичне значення слова *кактус.*

а) рослина, що має товсте стебло без листя, покрите колючками

б) садове дерево з плодами кулястої форми

в) порожня всередині куля, що відскакує, вдаряючись об тверду поверхню

3. Знайди лексичне значення поданих слів.

Годинник	Тверда коробка з прикріпленою кришкою для дорожніх речей.
Валіза	Зшиті в одну оправу аркуші паперу з якими-небудь записами.
Книжка	Прилад для вимірювання часу протягом доби.

4. Які слова називають *синонімами?*

а) реальний зміст слів

б) слова, однакові або близькі за значенням

в) слова, протилежні за значенням

5. Вибери ряд слів, де всі слова – синоніми.

а) бігти, бігун, спорт, стрибати
б) красивий, добрий, чесний, щедрий
в) дім, хата, будинок, житло

6. Добери синоніми до слів.

Говорити, сміятися, дитина, друг, золотий, веселий.

7. Які слова називають *антонімами?*

а) реальне значення слів
б) слова, однакові або близькі за значенням
в) слова, протилежні за значенням

8. Вибери ряд слів, де всі слова – антоніми.

а) тиша – шум, блакитний – волошковий, добро – зло
б) сміливий – боягузливий, світло – тінь, щастя – горе
в) сухий – мокрий, цікавий – нудний, сильний – міцний

9. Добери антоніми до слів.

Слабкий, швидкий, мало, гучно, відкрити, веселитися.

Будова слова

Закінчення

Вправа 1.

1. Прочитай вірш. Зверни увагу на виділені слова.

Книга могутня. **Книгу** величну
береш ти з книжкових полиць.
У **книзі** розкішно змальовано Всесвіт
і безліч чудових дрібниць.
Книгою ти навчаєшся мови,
читаєш про спів соловʼїв...
У **книги** питаєш: «Скажи, мудра **книго**,
де шлях до книжкових країв?»

Валерія Ляшенко

Виділені слова – це різні форми слова ***книга.***

2. Це різні за значенням слова?

3. Випиши у стовпчик слово книга у різних формах.

4. Підкресли частину слова, що змінилася.

Закінчення – це змінна частина в кінці слова. На письмі закінчення позначають так: ☐

Книг а , *книг* у ,*книз* і , *книг* ою , *книг* и , *книг* о .

Вправа 2.

1. Спиши, визнач закінчення в словах.

Парта, парти, парті, парту, партою; вікно, вікна, вікну, вікном; батько, батька, батьком, батьку.

2. Чи завжди закінченням є тільки остання буква?

Закінчення слугує для зв'язку слів у реченні: *книг* а – *над книг* ою .

Вправа 3.

1. Спиши речення . Визнач закінчення.

1. Це *(хто?)* сестр□.
2. Дізнаюсь *(у кого?)* у сестр□.
3. Допомагаю *(кому?)* сестр□.
4. Бачу *(кого?)* сестр□.
5. Іду *(з ким?)* із сестр□.

2. Зміни так само слово *мама*. Запиши утворені речення.

3. Познач закінчення в слові, що змінювалося.

Вправа 4.

1. Розглянь таблицю.

Щоб визначити закінчення, наприклад, у слові ***цукерка,*** треба:
1) змінити слово за питаннями: беру (що?) ***цукерку***, немає (чого?) ***цукерки***, ділюся (чим?) ***цукеркою*** або за числами: одна ***цукерка***, дві ***цукерки***;
2) порівняти форми слова і знайти ту частину слова, яка змінюється. Це й буде закінчення;
3) виділити закінчення: ***цукерк*** а .

2. Розкажи, як треба визначати закінчення в словах.

Вправа 5.

1. Запиши у стовпчик подані за схемою слова.

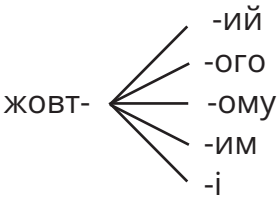

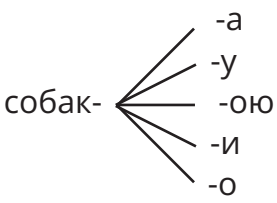

2. Виділи закінчення.

Вправа 6.

1. Доповни словосполучення , змінивши в словах закінчення.

Гуляю (з ким?) з ... . Їм (що?) ... . Пишу (чим?) ... . Зустрічаю (кого?) ... . Співаю (що?) ... . Вареники (з чим?) зі ... . Допомагаю (кому?) ... .

Для довідки: собака, яблуко, ручка, друг, пісня, сметана, мама.

2. Визнач закінчення.

Вправа 7.

1. Спиши.

Ще здавна **калину** вважають символом українського народу. Недарма ж кажуть, що без верби і **калини** нема України. **Калина** – це пишний і невисокий кущ, весною квітне ніжним яскраво-білим цвітом, немов сукня в нареченої. Восени зріють ягоди. І хоч вони мають дещо терпкий присмак, поласувати **калиною** люблять усі.

Люди **калину** дуже цінують, тому завжди садять її біля хати.

2. Визнач закінчення у виділених словах.

Вправа 8.

1. Прочитай. Зверни увагу на виділені слова.

Осінній **ліс.** Гліб пішов по гриби. Ховається **гриб** від Гліба, укривається жовтим листям.

2. Спробуй визначити закінчення у виділених словах.

Закінчення, не позначене буквою, називають нульовим: *гриб* ☐ .
Воно з'являється, якщо слово змінити: *немає гриб* а – *принесли гриб* и – *каша з гриб* ами .

Вправа 9.

1. Спиши слова у стовпчик. Визнач нульове закінчення.

Парк, ґудзик, ліс, гриб, стіл, туман, мед, лікар, сад.

2. Зміни слова так, щоб з'явилося закінчення.

Зразок: Парк☐ – парки, парком.

Вправа 10.

1. Спиши, змінюючи слова в дужках.

(Ліс) – це цілий світ, наповнений життям. Мешканці (ліс) не завжди показуються на очі гостям. Але якщо довго гуляти (ліс), то можна побачити лісове життя. Прийди до (ліс) вранці. У гущавині (ліс) темно. Але ось сонце пробивається крізь листячко й осяює лісовий світ. Іди (ліс) далі й побачиш, як прокидаються квіти, почуєш дзвін пташиних голосів.

2. Визнач закінчення в змінених словах.

Вправа 11.

1. Спиши. У всіх формах слова хліб виділи закінчення.

Хліб усьому голова. Без хліба неможливо уявити український обід ні зараз, ні в минулі часи. Хлібом годували дітей, пригощали гостей, вітали наречених. Хлібові присвячено безліч віршів, пісень, легенд.

Вправа 12.

1. Спиши, дописуючи в словах закінчення.

Читаю байк у, ілюстрація до байк _ , слухаю байк _ , інсценування байк _ , повчальна байк _ ; беру олівц □, на парті олівц _ , кольоровими олівц _ , поруч із сірим олівц _ .

2. Познач закінчення.

3. Склади та запиши речення з одним зі словосполучень на вибір.

Вправа 13.

1. Спиши, змінюючи словосполучення в дужках.

1. Борімося за (краса мова). **2.** Шануй (рідна мова). **3.** У (наша мова) – безсмертя народу. **4.** Спілкуйся (українська мова), бо живеш на своїй землі.

2. Визнач закінчення в змінених словах.

Вправа 14.

1. Прочитай слова.

1. Відро, у відрі, біля відра, під відром.
2. Фарба, у … , біля … , під … .
3. Вікно, на … , біля … , під … .
4. Стілець, на … , біля …, під … .

2. Доповни й запиши наступні рядки за зразком першого.

3. Визнач закінчення.

Вправа 15.

1. Спиши, розставляючи назви дерев в алфавітному порядку.

Вишня, груша, слива, яблуня, черешня, горіх, шовковиця, дуб, клен, ялина, сосна, смерека, верба, тополя, горобина, каштан, акація, бук, пальма, береза.

2. Визнач закінчення.

Вправа 16.

1. Прочитай та запиши вірш. Орієнтуйся на питання, щоб добрати потрібне закінчення слів.

Будиночок із зірками

У будиночку з *(чим?)* зірк ☐
дві хмаринки заблукали.
Перша, схожа на *(що?)* гондол ☐ ,
припливла до краю *(чого?)* стол ☐ –
там бабуся із *(чим?)* зіркам ☐
її го́стить *(чим?)* пиріжкам ☐.
Друга, темна, ніби *(що?)* слив ☐ ,
в спальні вікна затулила –
там малята із *(чим?)* зірк ☐
тихо сплять між подушками.

За Олесею Мамчич

Гондо́ла – традиційний венеційський гребний човен з одним веслярем

Корінь слова.
Спільнокореневі слова.

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

Море бурхливе, сильне, глибоке. Не бояться сили моря лише відважні **морські** мандрівники – **моряки.** Для того, щоб без перешкод перепливати моря, моряки вивчають спеціальну науку – **мореплавання**. Тому й кажуть про нього безстрашно та ласкаво: «**Моренько** моє!».

2. Випиши виділені слова. Що в них спільного?

3. Підкресли спільну частину споріднених слів.

Корінь – спільна частина споріднених слів. На письмі корінь позначають так:

море, морські, моряки, моренько, мореплавання.

Слова зі спільним коренем також називають спільнокореневими.

Вправа 2.

1. Спиши групи спільнокореневих слів.

1. Дуб, дубочок, дубняк, дубовий.

2. Праця, працювати попрацював, працьовитий.

3. Трактор, тракторист, тракторний.

4. Зелень, зелений, зеленіти, позеленів.

2. Визнач корінь у кожній групі слів.

Вправа 3.

1. Випиши спільнокореневі слова групами.

Риба, косити, рука, хмара, рукав, косар, рибонька, хмарний, рукавиця, рибальський, хмаритися, косарка, рукавичка, рибалка.

2. Визнач у них корінь.

Вправа 4.

1. Добери до поданих слів спільнокореневі та запиши їх.

Ліс, вітер, дорога, мова, земля.

2. Визнач корінь.

Зразок: Ліс, лісовий, лісник.

Вправа 5.

1. Прочитай.

1. Дуб має гарне хвилясте листя. **2.** Білокора **береза** навесні розпускає сережки. **3.** На новорічні свята в кожній хаті стоїть красуня **ялина**.

4. Вулицями Києва пишно квітне **каштан**.

2. Випиши виділені слова у стовпчик.

3. Добери до них спільнокореневі.

4. Визнач корінь у цих словах.

Для довідки: дубок, березовий, ялинка, каштановий, ялиновий, берізка, дубовий, каштанчик, ялинковий, дубище, березняк.

Березня́к – березовий гай.

Вправа 6.

1. Прочитай тексти. Зверни увагу на виділені слова.

1. Вода – основа життя. Живі істоти не можуть жити без **води.** Багато істот мешкає саме у **воді. Водою** користуються в різних цілях: для миття, приготування їжі, поливу рослин тощо.

2. Стоїть на річці **водяний** млин. Падає **водичка** на лопаті млина, рухається колесо, працює млин. З колеса **вода** зривається **водоспадом** і шумом біжить далі.

2. Чи у двох текстах виділені слова – спільнокореневі?
3. У якому тексті слова спільнокореневі, а в якому – різні форми того самого слова?
4. Спиши текст, у якому виділені слова – спільнокореневі.
5. Визнач корінь у цих словах.

Вправа 7.

1. Розглянь таблицю.

Споріднені слова		Форми того самого слова
вода		вод**а**
водяний		вод**і**
водоспад		вод**ою**
	мають	
різне лексичне значення		однакове лексичне значення

2. Доповни речення, користуючись таблицею.

1. Форми того самого слова мають … лексичне значення.

2. Споріднені слова мають … лексичне значення.

Вправа 8.

1. Прочитай слова.

Мороз, морозиво, морози, заморозив, морозом, на морозі, морозу, приморозив; **хата**, за хатою, хатній, хатинка, у хаті, біля хати, хатина.

2. Випиши слова у два стовпчики:

• споріднені слова;

• форми того самого слова.

3. У споріднених словах визнач корінь.

Вправа 9.

1. Утвори спільнокореневі слова від слів, що означають назви явищ чи предметів.

Який?	**Що робить?**
Зима – зимній	*Шум – шуміть*
Сніг –	Дружба –
Береза –	План –
Світ –	Коса –
Горіх –	Мороз –
Пух –	Спів –

2. Визнач корінь у словах.

Вправа 10.

1. Прочитай вірш.

На зеленому горбочку...

На зеленому горбочку,
У вишневому **садочку,**
Притулилася **хатинка,**
Мов маленькая **дитинка**
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло **сонце**, засвітило
І хатинку звеселило.

Леся Українка

2. Добери до виділених слів спільнокореневі.

3. Визнач корінь у словах.

4. Знайди й прочитай різні форми слова хатинка.

Для довідки: сад, дитина, сонечко, садовий, хата, дитячий, сонячно, садівник, хатній, дитинство, хатина, садити, сонячний.

Вправа 11.

1. Прочитай текст та підготуйся писати під диктування.

Діти пішли до лісу. Спочатку вони побачили малі ялинки. За ними росли стрункі берези. Біля них встали могутні дуби.

2. Порівняй написаний текст з підручником.

3. Визнач корінь у словах, що означають назви дерев.

Вправа 12.

1. Прочитай текст. Зверни увагу на виділені слова.

На лузі паслися **козел, коза** та їхні **козенята**.

Ішов якось полем **козак**. Побачив його маленький **козлик** і побіг назустріч.

– Козаче-козаче, а коли я козаком стану?

– Ти, козенятко, виростеш та цапом рогатим станеш. Козак ворогів гонить, а козел своє поле боронить. Іди та рости **козиним** козаком.

Мекнуло у відповідь козенятко та й побігло рости швиденько.

2. Чи можна вважати виділені слова спільнокореневими?

3. Яке слово зайве?

4. Випиши спільнокореневі слова. Визнач корінь.

Слова можуть мати однакову звукову частину, але не є спільнокореневими, бо їхні корені мають різне значення: *козел* і *козак* .

Вправа 13.

1. Прочитай пари слів і поясни, чому вони не спільнокореневі.

Горе, горить; малюнок, малий; дощ, дощечка; вода, водить; гусак, гусінь.

2. Добери до кожного слова спільнокореневі слова.

3. Запиши, визнач корінь.

Зразок: горе – горювати; горить – догоріти,... .

Вправа 14.

1. Заповни таблицю.

Спільнокореневі слова	Форми одного слова	Слова з коренями, що мають різне значення

1. Будинок, будівля, будівельник; будинок, будильник; будинок, будинком, будинку.

2. Син, синій; син, синок, синівський; син, сину, сином.

Вправа 15.

1. Визнач зайве слово в кожному рядку.

1. Котитися, котушка, котик.

2. Літо, літати, літак.

3. Буряковий, бур, буряк.

2. Добери й запиши до нього спільнокореневі слова.

Вправа 16.

1. Спиши.

Гриби ховаються в долоньках торішнього листя. Головне в гриба – грибниця. Зрізайте грибочки тільки ножем. Бережіть грибницю! Тоді буде багато грибних місць.

2. Підкресли спільнокореневі слова.

3. Визнач корінь у цих словах.

Грибниця – нижня частина гриба, яка міститься в ґрунті.

Вправа 17.
1. Прочитай вірш.

У полі на роздоллі
Дзвінок веселий ріс,
А чарівник побачив –
Школярикам відніс.

Тихенько чарівничі
Слова промовив він –
І став дзвіночок мідним,
Розсипав чистий дзвін.

Борис Заверуха

2. Випиши спільнокореневі слова.
3. Визнач корінь у цих словах.

Вправа 18.
1. Заповни таблицю.

Слово	Спільнокореневе слово	Синонім
Хата		
Сміливість		
Веселий		
Жовтий		
Працювати		
Лікувати		

Вправа 19.

1. Прочитай прислів'я та спиши.

1. Губами говори, а руками роби! 2. Коли є до чого жагота, то кипить в руках робота. 3. На дерево дивись як родить, а на людину – як робить. 4. Руки роботящі не бояться хащ .

2. Підкресли спільнокореневі слова.

3. Визнач корінь у цих словах.

Жагóта – нестримне бажання чого-небудь, жага.

Префікс

Вправа 1.

1. Прочитай стовпчики слів. Зверни увагу на виділені частини слова.

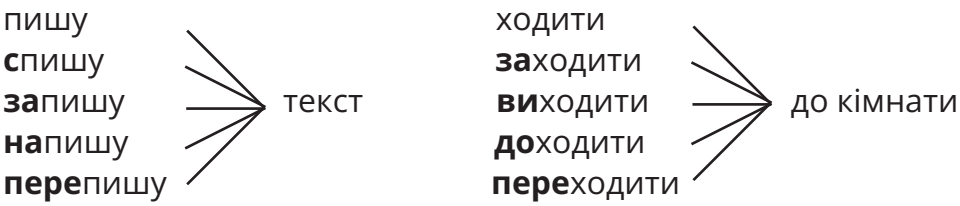

2. Перед якою частиною слова стоїть виділена частина?

3. Чи однакове значення мають слова в кожному зі стовпчиків?

Префікс – це частина слова, що стоїть перед коренем. На письмі префікс позначають так: ⌐

Завдяки префіксу утворюють нові слова: *пишу – запишу, ходити – заходити.*

Вправа 2.

1. Прочитай пари слів.

Прилетить – відлетить.
Приїхати – від'їхати.
Зайти – вийти.
Перебігти – добігти.
Принести – винести.
Налити – перелити.

2. Спиши, визнач корінь та префікс.

3. Яка частина слова надала словам різного значення?

Вправа 3.

1. Визнач рядок, у кожному слові якого є префікс.

1. Рослина, приїхати, береза, зламав.

2. Заходити, озеро, напишу, добігти.

3. Засвітити, пробігти, вивчити, заговорити.

2. Спиши потрібний рядок.

3. Визнач корінь та префікс.

Вправа 4.

1. Розглянь малюнок.

2. Назви кожну дію.

3. Склади речення до кожного зображення.

4. Запиши два речення на вибір.

5. У словах-діях визнач корінь та префікс.

Для довідки: Підходить, заходить, обходить, виходить, переходить, відходить.

Вправа 5.

1. Спиши, визнач корінь та префікс.

Відрубати, зрубати, вирубати, нарубати; проговорити, наговорити, приговорити; відлітати, залітати, прилітати; почистити, вичистити, зачистити, дочистити.

Вправа 6.

1. Добери антоніми до поданих слів.

Схід – … , влетів – … , виніс – … , застрибнув – …, хід – … , виїхати – … , зайти – … , принести – … налити – … .

2. Визнач корінь та префікс.

Вправа 7.

1. Утвори від поданих слів нові слова за допомогою префіксів.

Під –: ходити, бігти, клеїти, різати.

За –: нести, летіти, мазати, бити.

Від –: мити, кинути, ставити, крутити.

2. Запиши, визнач префікс.

Вправа 8.

1. Спиши.

Як хороше мандрувати літом по Україні! Як приємно **проїхати** її шляхами!

Безмежна голуба далечінь **розгортає** перед тобою дивну барвисту красу трав. Вогнисто **загорівся** небокрай на сході. День **зводить** над Дніпром свої вітрила. **Заграв** вітерець на хвилях Каховського моря, рожева смуга **пролягла** на воді. То сонце **розправило** червоні шовкові полотна.

За Іваном Цюпою

2. Визнач префікс у виділених словах.

Вправа 9.

1. Прочитай вірш.

Я сьогодні черговий,
Черговий я зірковий:
Помив підвіконня, квіти полив,
Дошку я вимив, водички налив,
Книги гарненько розставив у шафі,
Магніти новенькі посунув на мапі,
Вікна відкрив, вітерець запустив,
І по дзвінку клас у клас запросив.

Валерія Ляшенко

2. Випиши слова з префіксом.

3. Визнач у них префікс.

Цікавий факт!

У країнах світу по-різному ставляться до чергування в класі. У Японії влаштовують прибиральні квести з пошуком якихось сюрпризів. У Китаї учні прибирають у школах щоденно вранці. У США та Канаді прибирають лише ті, хто шкодить: замазав парту – вимий усі столи в класі.

Вправа 10.

1. Спиши подані слова.

Занести	Прилетіти
Віднести	Злетіти
Внести	Залетіти
Винести	Перелетіти
Принести	Відлетіти
Перенести	Долетіти

2. Визнач корінь та префікс у словах.

Вправа 11.

1. Заміни словосполучення словами з префіксами.

Повернення птахів –
Дуже гарний –
Посадка на землю –
Напружувати слух –

2. Визнач префікс у дібраних словах.

Для довідки: приземлення, приліт, прегарний, прислухатися.

Вправа 12.

1. Прочитай.

Їхній сад

Навесні діти на пустирі садили дерева.

Гриць **відмовився**. **Схопив** м'яч і **спробував** сам грати у футбол. Але хто ж грає сам із собою? Мабуть, треба було йому **сходити** з хлопцями. **Закінчили** б роботу, а потім **розбіглися** футбольним полем! От якби **погукали** його, то він **безвідмовно** пішов би. І **засумував** Гриць... А потім **скочив** і **побіг** до дітей.

Але ніхто не **сказав** йому й слова. Ніби Гриця тут і зовсім не було...

За Михайлом Слабошпицьким

2. Випиши виділені слова, визнач у них префікс.

3. Чому з Грицем ніхто не говорив?

4. Як має вчинити Гриць, щоб виправити свою провину?

Вправа 13.

1. Прочитай вірш.

Лелеки

З вирію додому лелеки летіли,
Вилетіли рано, пізно долетіли.
Облетіли ріки, і поля, і гори,
І ліси зелені, і широке море.
Коли відлетіли, гнізда спорожніли,
А як прилетіли – край розвеселили.

Алла Свашенко

2. Випиши спільнокореневі слова з префіксом.

3. Визнач у них префікс.

Вправа 14.

1. Спиши, уставляючи замість крапок потрібні префікси.

Діти ...верталися з лісу. Вони сьогодні ходили в далекий похід. Шлях додому ...лягав через невеликий хутірець, що лежав у долині ...далеко від села. Утомлені діти ледве дійшли до хутірця. ...йшли в крайню хату, ...просили води. З хати ...йшла жінка, за нею ...біг маленький хлопчик. Жінка ...тягла з колодязя води, ...ставила на стіл серед двору, а сама ...йшла до хати. Діти ... пилися, відпочили на траві.

За Василем Сухомлинським

2. Визнач префікс.

Для довідки: по-, про-, не-, за-, ви-, на-

Вправа 15.

1. Спиши вірш.

Вечірня година

Уже скотилось із неба сонце,
Заглянув місяць в моє віконце.
Вже засвітились у небі зорі,
Усе заснуло, заснуло й горе.
Вийду в садочок та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю.

За Лесею Українкою

2. Визнач префікс у словах.

Розрізнення префіксів і прийменників

Вправа 1.

1. Утвори нові слова від слова клади, використовуючи префікси. Пов'яжи їх зі словом кошик, використовуючи прийменники.

по
за
ви
пере
→ клади

на
у
під
за
→ кошик

2. Випиши словосполучення, визнач у них префікс.

Прийменники – це окремі слова. Вони пишуться окремо від слів. Між прийменником і словом можна вставити ще якесь слово.
Прийменники треба відрізняти від префіксів: *понести по полю.*

Вправа 2.

1. Спиши словосполучення.

Розмовляти з друзями.
Покладатися на друзів.
Приготувати для друзів.
Дізнатися від друзів.
Побувати в друзів.
Зайти до друзів.

2. Підкресли прийменники та визнач префікс у словах.

Вправа 3.

1. Запиши словосполучення, розкриваючи дужки.

(по) бігти (по) стежці.
(від) пливти (від) човна.
(на) клеїти (на) картон.
(з) ліпити (з) глини.
(в) лучити (в) мішень.
(до) їхати (до) школи.

2. Підкресли прийменники та визнач співзвучні з ними префікси.

Вправа 4.

1. Запиши вірш, розкриваючи дужки.

Вечір

(С) котилося сонце (з) високого неба,
(За) день утомилось – (с) почить йому треба;
Й, прощаючись любо (з) небосхилом синім,
Всю землю (за) лило рожевим промінням.
І вітрові (в) полі гуляти (не) сила:
(З) горнув свої вільні, широкії крила.
Зелений садочок (в) прозорую воду
(За) глядає стиха (на) пишную вроду,
А пташка (на) вітах калини співає –
Своїх пташеняток (в) гнізді (при) сипляє.

За Михайлом Коцюбинським

2. Підкресли прийменники та визнач префікси.

Вправа 5.

1. Утвори речення, уставляючи замість крапок прийменник, співзвучний з префіксом.

1. Діти заховалися … хату. **2.** Оксана відійшла … парти. **3.** Хлопці донесли пакунки … машини. **4.** Поросята вскочили … калюжу. **5.** Учні швидко збігли … пагорба. **6.** Дощ накрапав … землю.

2. Підкресли прийменники.

Вправа 6.

1. Випиши в перший стовпчик слова з префіксами, а в другий – з прийменниками.

Відкрив, від магазину, навчив, на ліжку, заспівав, за стіною, зігрів, з глини, надписав, над книжкою, дочитав, до вчителя, підбіг, під землею, проспівав, про тварин.

2. Склади та запиши два речення з поданими словами.

Вправа 7.

1. Добери до словосполучень слова, що означають ознаки предметів.

Лампа на столі	безхмарне
Дерево без листя	безлисте
Ділянка при школі	настільна
Магазин при дорозі	пришкільна
Небо без хмар	заморське
Диво за морем	придорожній

2. Визнач префікси, підкресли прийменники.

Зразок: Лампа на столі – настільна лампа.

Вправа 8.

1. Спиши.

Дощик

В білу хмарку, ніби в кошик,
Цілий день збирався дощик.
Потім вітерець у ліс
Дощик в кошику поніс.
Та коли летів над полем,
Зачепився за тополю,
Перекинув хмарку-кошик
І на поле випав дощик...

За Анатолієм Костецьким

2. Визнач префікси, підкресли прийменники.

Вправа 9.

1. Допиши речення за допомогою питань.

1. Роман приніс (куди?) ... підручники в портфелі.
2. Кішка простежила (за чим ?) ... на гілці.
3. Тарас полюбляє вареники (з чим?) ... .
4. Стрілець на змаганнях улучив (куди?) ... стрілою.
5. Ящірка заснула (на чому?) ... під сонцем.
6. Кулька впала та закотилася (куди?) ... .

2. Визнач префікси, підкресли прийменники.

Для довідки: до школи, за пташкою, з картоплею, у ціль, на камінці, під ліжко.

Вправа 10.

1. Запиши речення, розкриваючи дужки.

1. Ведмідь (з) валився (з) дерева. **2.** Окуляри (за) чепилися (за) ніс мавпочки. **3.** (С) кочила білочка (з) дерева і (при) сіла (під) кущем. **4.** (На) вербі пташка гніздечко собі (з) вила. **5.** Жовті й червоні листочки учні (на) клеїли (на) міцний папір. **6.** Восени (в) лісі (з) бирають гриби і ягоди.

2. Визнач префікси, підкресли прийменники.

Суфікс

Вправа 1.

1. Розглянь малюнки.

груша і грушка

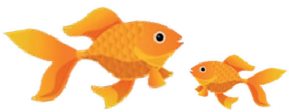

риба і рибка

гриб і грибок

2. Запиши в один стовпчик назви більших предметів, а в другий – назви менших.

3. Визнач спільний корінь та закінчення в кожній парі слів.

4. Частину слова після кореня та перед закінченням познач значком: ^

Вправа 2.

1. Спиши групи спільнокореневих слів.

1. Миша – мишка – мишенька.

2. Хмара – хмарка – хмаронька.

3. Трава – травка – травичка.

4. Ліс – лісок – лісовий.

5. Риба – рибка – рибний.

2. Визнач корінь та закінчення.

3. Між якими частинами слова стоять позначені значком частини слів?

Суфікс – **це частина слова, що стоїть після кореня та перед закінченням. Суфікс слугує для утворення нових слів. На письмі суфікс позначають так:** ^

садок, маленький, морозище.

Вправа 3.

1. Спиши спільнокореневі слова.

1. Пень – пеньок – пеньочок.
2. Дуб – дубок – дубище.
3. Зима – зимовий – зимонька.
4. Лист – листок – листочок.
5. Вода – водичка – водяний.
6. Міст – місток – місточок.

2. Визнач закінчення, корінь і суфікс у слова .

Вправа 4.

1. Спиши речення, уставляючи пропущений суфікс -к-.

1. У ліс _ у гралися діти. **2.** Уже зазеленіла трав _ а, набубнявіли брунь _ и. **3.** У сад _ у край ріки зацвіли ромаш _ и. **4.** А миш _ а, як тільки побачила зайчика, кинула відерце – і в кущі. **5.** Звали ту собач _ у Мрій _ а.

2. Визнач закінчення, корінь і суфікс у змінених словах.

Вправа 5.

1. Спиши слова із суфіксами, добери до них спільнокореневі без суфікса.

Столик – … .
Котик – … .
Дощик – … .
Садок – … .
Синок – … .
Зубочок – … .

Листок – … .
Холоднень**к**ий – … .
Молоденький – … .
Здоровенький – … .
Гайочок – … .
Кленочок – … .

2. Визнач суфікс у словах.

Зразок: Столик – стіл.

Вправа 6.

1. Утвори за допомогою суфіксів -к-, -ок- нові слова.

День – … .
Трава – … .
Кошик – … .
Рука – … .
Віз – … .
Липа – … .

Лист – … .
Стеблина – … .
Дід – … .
Баба – … .
Цап – … .
Ялина – … .

2. Визнач суфікс у словах.

Зразок: День – день**ок**.

Вправа 7.

1. Утвори за допомогою суфіксів *-ик-* , *-очк-* нові слова.

Брат – … .
Кінь – … .
Хлопець – … .
Глек – … .
Борщ – … .
Сом – … .

Казка – … .
Білка – … .
Шапка – … .
Зірка – … .
Булка – … .
Канапка – … .

2. Визнач суфікс у словах.

Зразок: Брат – братик.

Вправа 8.

1. Утвори за допомогою суфіксів -еньк-, -оньк- нові слова.

Риба – … .
Тітка – … .
Зірка – … .
Квітка – … .
Голова – … .
Мова – … .

Зима – … .
Пісня – … .
Річка – … .
Рука – … .
Пташка – … .
Тополя – … .

2. Визнач суфікс у словах.

Зразок: Риба – рибонька.

Вправа 9.

1. Склади речення з поданих слів.

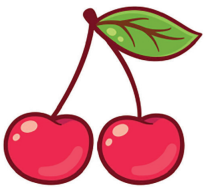

1. нашому, **садку**, У, зацвіли, **вишеньки**.
2. річеньку, Через, **місток**, перекинувся.
3. З, **зелененький**, вікна, видніється, **гайок**.
4. Мама, **деревцях**, підрізала, на, гілочки.

2. У виділених словах визнач суфікс.

Вправа 10.

1. Спиши, у виділених словах визнач суфікс.

Похмуру осінь змінила **зимонька**. **Деньки** стали коротшими, а **нічки** – довшими. Земля вже вкрита **біленькою** пухнастою ковдрою.

Дітворі **холодненька** пора принесла зимові розваги. Вітер розганяє сани з **гірочки**. На ковзанці діточкам також весело, ніхто не зважає на **морозець**. Зима – найвеселіша пора року.

Моделювання будови слова

Вправа 1.

1. Розбери подані слова за зразком.

Приказка, прибіг, лісок, підземний, холод, відніс, котик, заспів, пеньок, сніг.

Зразок:

Слово	Префікс	Корінь	Суфікс	Закінчення
Приказка	при-	-каз-	-к-	-а

Вправа 2.

1. Утвори слова з поданих частин.

-ян-, -ий, трав'-;
-ков-, -ий, книж-;
-ий, папер-, -ов-;
-сад-, по-, -к-, -а;
-ин-, -ий, пташ-;
-мов-, -а, роз-;
-оньк-, -а, зим-;
-ов-, -ий, дощ-.

2. Розбери утворені слова за будовою.

Вправа 3.

1. Прочитай слова.

Водою, безводний, водний, підводні, вода; білий, білесенький, побілена, білому, біленький; прекрасний, красі, красуня, красень, краса.

2. Випиши слова, що відповідають перший моделі, потім – другій, далі – третій.

Вправа 4.

1. Спиши вірш.

У веселому танку крутяться **сніжинки**.
Як **снігурка** у **вінку** молода ялинка.
На калині снігурі **спочивати** сіли.
Хуртовини снігові все сніжком **покрили**.

Валентина Бутрім

2. Розбери виділені слова за будовою.

Вправа 5.

1. Спиши.

На початку **зими** щедро випав сніг. Стали **білими** земля і небо. А мороз **скував** річки й озера. **Прийшла** біда для звірів і птахів. Ніде не було ні **травинки**, ні насіння. Щоб **допомагати** тваринам **узимку**, люди **прорубують** ополонки на водоймах, підгодовують **пташечок** у **годівничках**.

2. Розбери виділені слова за будовою.

Що я знаю/умію?

1. Дай визначення: закінчення – це ...

а) змінна частина в кінці слова

б) частина слова, що стоїть перед коренем

в) спільна частина споріднених слів

2. Визнач закінчення в поданих словах.

Риба, польовий, день, хатина, м'яч, бабуся, морозиво.

3. Дай визначення: корінь – це ...

а) змінна частина в кінці слова

б) спільна частина споріднених слів

в) окремі слова

4. Визнач корінь в поданих словах.

Лісовий, забіг, лікар, блакитний, посидіти, навчитися, горіх.

5. Дай визначення: префікс – це ...

а) змінна частина в кінці слова

б) частина слова, що стоїть після кореня та перед закінченням

в) частина слова, що стоїть перед коренем

6. Визнач префікс у поданих словах.

Підходити, влучив, відправити, припасти, заснула, перекинули, прочитав.

7. Дай визначення: суфікс – це ...

а) частина слова, що стоїть після кореня та перед закінченням

б) частина слова, що стоїть перед коренем

в) спільна частина споріднених слів

8. Визнач суфікс у поданих словах.

Біленький, літечко, братик, пісенька, рибка, рученька, листочок.

9. У якому рядку всі слова відповідають моделі слова:

а) відкрити, гриби, сніжний, вода
б) веселитися, уставати, вікно, озеро
в) пречудовий, підводний, заспівали, заморозки

10. Розбери слова за будовою.
Сніжок, заучений, приспів, блакитний.

Частини мови

Загальне поняття про частини мови

Вправа 1.

1. Прочитай слова.

Дитина, пшениця, світлий, сім, пташка, день, жовтий, стрибає, читає, школа, калина, йде, приносити, блакитне, ручка, напише, гарна, десять, сонячний, учнівство, море, фільм, біжить, пострибає, весела, дівчина, два, намалює, прекрасне.

2. Випиши слова в такому порядку:

Назви предметів (хто? що?)

Назви дій предметів (що робить? що зробить?)

Назви ознак предметів (який? яка? яке?)

Кількість предметів (скільки?)

Вправа 2.

1. Розглянь таблицю.

Частини мови

назви предметів	назви дій предметів	назви ознак предметів	кількість предметів
хто? що?	що (з)робить? що (з)робив? що буде робити?	який? яка? яке? які?	скільки? котрий?
Іменник	Дієслово	Прикметник	Числівник

Вправа 3.

1. Прочитай слова.

Книга, чарівний, бігає, папір, один, зелений, навчався, подушка, полетить, м'який, твердий, вікно, капає, вітряна, гралася, три, стіл, диван, швидка, читав, паперовий, пляшка, тече, їсть, дев'ять, прозорий, ламається.

2. Випиши частини мови в такому порядку:

Іменники (хто?):
(що?):
Дієслова (що робить?):
(що зробив?):
(що буде робити?):
Прикметники (який? яка? яке? які?):
Числівник (скільки?):

Вправа 4.

1. Прочитай байку.

Чиж та Голуб

Весною **Чижик молоденький,**
Такий **співучий, проворненький,**
В садочку все собі **скакав**
Та якось в западню й **попав**;
Сердега в клітці **рветься, б'ється...**
А **Голуб бачить** та й **сміється**:
– А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, **голова** дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не **хитрили**,
Бо я не Чижик! Ні... оце! –
Аж гульк – і сам **піймавсь** в сильце.
Ото на себе не **надійся**,
Чужому лихові не **смійся**!

Леонід Глібов

2. Добери усно питання до виділених слів.

📖 *Сильце́* – пристрій, яким ловлять птахів.

Вправа 5.

1. Спиши речення та словосполучення.

Ровер їде. Червоне яблуко. Дівчинка прочитала. Твердий камінь. Морська вода. Дідусь заспівав. Легенький вітерець. Пішов дощ. Учитель напише.

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Зразок: Ровер їде.

Вправа 6.

1. Склади речення, спираючись на питання.

1. Хто? Що робить? Яку? Що?

читає, Улянка, книжку, цікаву.

2. Що зробив? Який? Що?

сильний, пішов, дощ.

3. Що зробило? Що? Яке? Яке? Яке?

смачне, соковите, виросло, яблуко, солодке.

4. Яка? Хто? Що? Що зробила?

корова, чорна, поборола, світ.

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

🔔 Вправа 7.

1. Спиши, добираючи до поданих прикметників та дієслів відповідні іменники.

Біла (що?) … .	травичка
Сміливий (хто?) … .	камінь
Твердий (що?) … .	сукня
Яскраве (що?) … .	воїн
Зеленіє (що?) … .	квітка
Навчає (хто?) … .	сонечко
Малює (хто?) … .	вчитель
Цвіте (що?) … .	художник

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Вправа 8.

1. Спиши вірш.

Хто летить до годівниці?
Галки, снігурі, синиці,
Горобці, клубочки сірі,-
Всі, хто не летить у вирій.
Прилітайте, пташенята!
Ось насіння і зернята.
Як цього їм буде мало,
Додамо шматочок сала.

За Вірою Пароновою

2. Підкресли іменники.

Вправа 9.
1. Утвори слова та запиши їх.

Частина слова	Іменник	Дієслово	Прикметник
прац-	-я	-ювати	-ьовитий
навч-	-ання	-атися	-альний
рад-	-ість	-іти	-існий
засу-	-ха	-шувати	-шений
хмар-	-а	-итися	-ний
чит-	-ання	-ати	-ацький

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Вправа 10.
1. Прочитай казку.

Де зимує коник-стрибунець?

Волохатий ведмідь зимує в барлозі. Колючий їжак – у норі. Працьовиті бджоли зимують у вулику. Риба спить в озері. А от коник-стрибунець зимує в мурашнику. Не вірите? Пізньої осені старі мурахи вкладають малих мурашат у ліжка. Коник бере скрипочку і грає малим мурашатам тиху лагідну мелодію. І малі мурашата одразу засинають. За ними поринають у сон і мурахи. Останнім, випустивши із зелених лапок скрипочку, засинає сам коник.

За Всеволодом Паталахою

2. Що з описаного реальне, а що – казкове?
3. Спиши виділені речення.
4. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Вправа 11.
1. Прочитай слова та запиши їх за питаннями для опису тварин.

Кремезний, стрибає, маленька, висока, зелена, стоїть, плямиста, сірий, довгоносий, прудка, сильний, рогата, тупоче.

Хто?	Яка? Який?	Що робить?
жирафа	**висока,...**	
слон		**тупоче.**
жаба		

Вправа 12.

1. Спиши, добираючи до поданих іменників відповідні дієслова.

Художник (що робить?) … .	стрибає
Жаба (що робить?) … .	малює
Хлопчик (що зробив?) … .	записав
Тато буде (що буде робити?) … .	стоїть
Кухар (що зробив?) … .	полила
Наталка (що зробила?) … .	майструвати
Стілець (що робить?) … .	відчинилось
Вікно (що зробило?) … .	приготував

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома.

Вправа 13.

1. Прочитай вірш.

В небі жайворонки в’ються,
Заливаються-сміються,
Грають, дзвонять цілий день,
І щебечуть, і співають,.
І з весною світ вітають
Дзвоном радісним пісень.
Ось вони на землю впали,
Щось шепнули їй, сказали.
І розтали знов у млі…

За Олександром Олесем

2. Знайди та випиши дієслова з вірша.

Вправа 14.

1. Прочитай текст.

За віконцем **стемніло**, і давно вже пора було **лягати** спати, а Їжачок усе **сидів** над своїм морем під пальмами і не міг **відірвати** очей від золотих кораблів.

Нарешті він **устав**, **розібрав** ліжко, **ліг**, **зітхнув** і відразу ж **почув**, як **зітхнуло** море, і над ним **засяяли** зірочки, і від нічного вітерцю **зашелестіли** пальми.

Їжачок **дивився** на самотню зірку за вікном, **слухав**, як **шарудить** прибій, і **думав**, що він вже не один, що тепер, у цю холодну засніжену зиму, з ним завжди буде тепле море.

За Сергієм Козловим

2. Випиши виділені слова, добираючи до них питання.
Зразок: Стемніло (що зробило?), ...

Вправа 15.

1. Склади прислів'я за кольоровими підказками.

Дерево	шукай,	там	друг –	купиш.
Друга	міцне	а	і	душу.
Сонце	за	корінням,	найдеш –	сильніші.
Де	зігріває	гроші	людина –	тримай.
Друга	дружніші,	повітря,	не	друзями.

2. Запиши прислів'я.

3. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Вправа 16.

1. Спиши вірш.

Перший сніг

Чорна ворона каркнула: – Кра!
Гляньте – за хатою біла гора!
Біло на вулиці, біло в гаях,
Сливи і яблуні в білих шапках.
Білі городи, білі поля,
В білому світі чорна – лиш я!..

Микола Петренко

2. Підкресли іменники прямою лінією, дієслова – двома прямими, прикметники – хвилястою.

Вправа 17.

1. Спиши, добираючи до поданих іменників відповідні прикметники.

Зірка (яка?)	хитра
Лисиця (яка?)	яскрава
Сонце (яке?)	холодна
Зима (яка?)	зелене
Дерево (яке?)	низенька
Папір (який?)	тепле
Травичка (яка?)	тонкий
Річка (яка?)	колючий
Їжак (який?)	шумна

2. Підкресли іменники однією лінією, прикметники – хвилястою.

Вправа 18.

1. Спиши вірш.

Намалюю вітер тихий, ніжний.
Намалюю дощовий і сніжний,
вітер, що здіймає грізні хвилі,
і вітрець між квітами на схилі.
Цей танцює з хмаркою у вальсі.
Той гортає книжку на терасі.
А ось вітер прапорами має ,
з музикою по селу гуляє.

За Степаном Жупанином

2. Підкресли прикметники.

📖 *Ма́яти* – лопотіти, розвівати, колихати.

Вправа 19.

1. Спиши текст.

За ніч ставок укрився тоненькою ламкою кригою – ясенцем. На світанку вона заграла фіолетовим блиском. Зайнявся схід, і крига порожевіла. З'явилося сонечко з-за обрію, і вона стала багряною.

За Василем Сухомлинським

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

📖 *Ясене́ць* – перший тоненький льодок на річці, ставку.

Вправа 20.

1. Прочитай вірш.

Випав сніг

Вдягнувшись тепліше,
морозяним ранком
Мариночка вийшла
і стала на ґанку.
– Як гарно навколо!
Все вкрилось кругом
пухнастим та чистим
блискучим сніжком.

У білому вбранні
зелені ялини.
Під сніг, як під ковдру,
сховались рослини,
щоб їх не дістали
морози страшні,
щоб взимку заснути
й ожить навесні.

За Наталією Забілою

2. Заповни таблицю.

Іменники	Дієслова	Прикметники
Мариночка, … , …	стала, … , …	морозяним, … , …

Вправа 21.

1. Добери до іменників споріднені слова – дієслова та прикметники.

Дощ – … – … . Блискавка – … – … . Мороз – … – … . Спів – … – … .

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Зразок: Дощ – дощовий – дощить.

🔔 Вправа 22.

1. Доповни речення числівниками.

В небі місяців (скільки?) … .	три
У собаки вух (скільки?) … .	шість
У світлофора скелець (скільки?) … .	десять
У машини коліс (скільки?) … .	один
Пальців на одній руці (скільки?) … .	чотири
Лапок у мурашки (скільки?)	вісім
Планет біля Сонця (скільки?) … .	п’ять
Пальців на двох руках (скільки?) … .	два

Вправа 23.

1. Спиши вірш.

Парад планет

Всі планети стали в ряд,
Починається парад!
Раз – Меркурій-мандрівник,
Два – Венера, ясний лик.
Три – Земля вітає нас,
А чотири – красень Марс.
П’ять – Юпітер, шість – Сатурн,
Сім – Уран, за ним – Нептун.
Вісім сонячних планет
Поспішають на бенкет.

За Наталею Карпенко

2. Підкресли числівники.

Цікавий факт!

У Всесвіті більше зірок, ніж піщинок на всіх пляжах Землі. Це близько мільярда трильйонів!

МІЛЬЯРД ТРИЛЬЙОНІВ	1.000.000.000.000.000.000.000

Вправа 24.

1. Відгадай загадки.

1. Один з трубою тягне всіх за собою. ***(Паровоз)***

2. Два скельця, три дужки – на ніс і на вушка. ***(Окуляри)***

3. Шість ніг і два роги, в садок не питає дороги. ***(Жук)***

4. У кожного в домі така дивина: братів аж чотири, а шапка – одна. ***(Сміх)***

5. Має шкір сім, витискає сльози всім. ***(Цибуля)***

2. Випиши числівники.

Вправа 25.

1. Спиши речення, замінюючи числа словами.

1. Маленький їжачок ніс 3 яблука. **2.** Добрий Микита подарував Люсі 10 олівців. **3.** 8 вправних хлопців прибирали на вулиці. **4.** Катруся стала зовсім доросла – їй виповнилося 9 років. **5.** Старанні діти виконали 7 завдань з української мови. **6.** Дядько привіз 3 метри шовкової тканини.

2. Підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Вправа 26.

1. Розгадай ребуси.

7'я р1а ві3ла

2. Відповіді запиши.

Вправа 27.

1. Спиши прислів'я та приказки.

1. Сім літ мак не родив, та голоду не було. **2.** Влітку один день весь рік годує. **3.** П'ять днів не робили, а два відпочиваємо. **4.** Біда біду перебуде – одна мине, десять буде. **5.** Один у полі не воїн. **6.** Десять разів мір, один утни.

2. Підкресли числівники.

Що я знаю/умію?

1. *Іменники* – це слова, які означають...

а) назви дій предметів

б) назви предметів

в) назви ознак предметів

2. Запиши три *іменники*, що відповідають на питання хто?

3. Запиши три *іменники*, що відповідають на питання що?

4. *Дієслова* – це слова, які означають...

а) назви дій предметів

б) назви ознак предметів

в) кількість предметів

5. Випиши тільки *дієслова*.

Лісовий, спить, розмалює, блакитний, бігли, навчитися, писав, горіх.

6. *Прикметники* – це слова, які називають ...

а) кількість предметів

б) назви ознак предметів

в) назви предметів

7. Добери та запиши антоніми до поданих *прикметників*.

Холодні, малий, весела.

8. *Числівники* – це слова, які означають...

а) назви ознак предметів

б) назви дій предметів

в) кількість предметів

9. Запиши числа словами.

2, 8, 3, 5.

10. Спиши та підкресли іменники однією лінією, дієслова – двома, прикметники – хвилястою.

Часто взимку випадає мокрий сніг. Утворюються легкі пухнастики зі снігу.

Іменник

Іменник як частина мови

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

Вікенд

Тиша. Сон. Будильник. Ранок.
Мама. Тато. Джек. Сніданок.
Сумка. Термос. Ковбаса.
Ліфт. Автобус. Шлях. Краса!
Стежка. Ліс. Дуби. Ялиці.
Вуж. Гриби. Пташки. Суниці.
Білка. Небо. Синь. Роса.
Тиша. Термос. Ковбаса.
Комарі. Вогонь. Димок.
Шлях. Автобус. Ліфт. Замок.
Ванна. Мило. Ліжко. Сон.
Джек зітхає, наче слон.
Згадує оту красу –
Запахущу ковбасу.

За Григорієм Фальковичем

2. Яка частина мови найчастіше трапляється у вірші?

3. Випиши іменники за такими групами:

Назви тварин (хто?):
Назви рослин (що?):
Назви людей (хто?):
Назви речей (що?):

📖 *Вікéнд* – час відпочинку й розваг від суботи до понеділка.

Іменник – це частина мови, що називає предмет. Предмет у мові – це все, до чого можна поставити питання *хто?* чи *що?*
Небо, мама, гриби.

Вправа 2.

1. Утвори іменники від прикметників.

Білий, синій, уродливий, зелений, щасливий, швидкий, щирий, чорний.

Зразок: Білий – білизна, ...

Вправа 3.

1. Утвори іменники від дієслів.

Розуміти, міркувати, малювати, лікуватися, кататися, писати, читати.

Зразок: Розуміти – розуміння, ...

Вправа 4.

1. Прочитай вірш.

Гостює в нас зима

Летять, летять сніжинки
На поле, ліс і сад,
Веселий свій таночок
Танцює снігопад.
Надворі – лютий холод,
Тепла давно нема.
Заліз в копичку зайчик
І солодко дріма.
Мете хвостом лисичка
Сніжок біля сосни.
В барлозі спить ведмедик,
Солодкі бачить сни.

Володимир Кленц

2. Випиши іменники в алфавітному порядку.

📖 *Копи́чка* – невеликий стіжок сіна, соломи тощо.

Вправа 5.

1. Запиши речення, доповнюючи їх іменниками.

Зима. Росте в лісі маленька колюча ... . З хмарного неба на неї падають крихкі білі ... . Її зелені ... тремтять від сильного ... , а лютий ... пощипує гостреньку верхівку. Побачили це лісові ... , вирішили одягнути деревце. Руденькі ... принесли іграшки, куцохвості ... начепили на віти морквинки, колючий ... – грибочки, а ...-стрибунки присипали горішками. Спустився з неба ... і одяг на верхівку шапочку-зірочку.

Для довідки: лисички, ялинка, місяць, зайчики, гілочки, мороз, білочки, їжачок, вітер, сніжинки, звірята.

Іменники, що означають назви істот і неістот

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

Зимовий сон

Взимку снилися **корові**
Луг і **трави** в нім шовкові,
Ще й **дівча** золотокосе
І білявий **хлопчик** босий.

А проснулася – **зима**,
І всього цього нема...
Та зате так пахне сіном
І малим телятком – сином.

Віра Правоторова

2. Випиши виділені іменники у два стовпчики: у перший ті, що відповідають на питання хто? , а в другий – на питання що?

На питання хто? відповідають назви істот.

Люди: **(хто?)** *водій*.
Тварини: **(хто?)** *тигр*.

На питання що? відповідають назви неістот.

Речі: **(що?)** *будильник*.
Рослини: **(що?)** *сосна*.
Явища природи: **(що?)** *снігопад*.
Пори року: **(що?)** *зима*.
Почуття: **(що?)** *радість*.
Суспільні явища: **(що?)** *свято*.

Вправа 2.

1. Випиши іменники й розподіли їх у два стовпчики: у перший ті, що відповідають на питання хто?, а в другий – на питання що?

Подушка, щука, орел, шафа, літо, подружка, щастя, співає, півень, хоробрий, свято, Микита, карась, крига, зелений, чотири, стіл, жвавий, бібліотекар, фантастика, мама, сум, яблуня, лев, секретар.

Вправа 3.

1. Добери потрібні за змістом іменники та постав до них питання.

Професії: (...?)
Дерева: (...?)
Овочі: (...?)
Тварини: (...?)
Шкільні предмети: (...?)
Імена: (...?)

Зразок: (хто?) водій, ...

Вправа 4.

1. Спиши текст.

У зоопарках мешкає багато тварин. Там про них піклуються робітники – кіпери, та спеціальні лікарі для тварин – ветеринари. Кіпер годує та напуває тварин, прибирає їхнє житло, а ветеринар дбає про їхнє здоров'я. Мешкають там лев, рись, тигр, мавпи, вовк, лисиця пантера, верблюд. У басейнах купаються бегемоти та крокодили, що схожі на колоди у воді. Для кожної тварини створено звичні їм умови життя: в одних загонах пісок та високі дерева, в інших – трава та пеньки, а десь лише вода й каміння.

2. Підкресли іменники.

3. Добери до іменників питання.

Вправа 5.

1. Прочитай речення. Що не так?

Вікно миє маму. Уроки вчать школяра. Машин кермує водій. Лапка миє котика. Дім будує будівельника. Піаніно грає на Олесі.

2. Запиши речення правильно.

3. Підкресли іменники.

Вправа 6.

1. До іменників, що відповідають на питання хто?, добери спільнокореневі слова, які відповідають на питання що?

Кухар, бібліотекар, космонавт, будівник, моряк, прибиральник, лікар, школяр .

Власні і загальні іменники

До власних іменників належать:
Прізвища, імена, по батькові людей:
Шевченко Тарас Григорович.
Клички тварин: *пес Дружок, кіт Мурчик.*
Назви країн, міст, сіл, водойм, гір, вулиць тощо:
країна Україна, місто Київ, річка Дніпро.
Власні назви завжди пишемо з великої букви.
Інші назви – загальні: *вода, гора, свято.*

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

Колись давно столицю заснували
Кий, Щек, Хорив та Либідь, їх сестра.
Мій Києве, ти місто старовинне,
Краси утілення та вічного добра.
Тече Дніпро. Колись у його водах
Князь Володимир хрещення прийняв.
Він дбав про долю рідної країни,
Вчив грамоти та храми будував.
Ось пам'ятник Хмельницькому Богдану,
Цей гетьман для людей героєм став:
Походи він очолював козацькі,
Й про незалежність України дбав.

За Юлею Турчиною

2. Випиши власні іменники. З якої букви їх пишемо?

Вправа 2.

1. Добери до кожної групи власних іменників загальні назви й запиши.

Київ, Львів, Одеса, Чернігів, Рівне, Дніпро – це … .
Іваненко, Данилюк, Кірлаш, Редька, Фесик – це … .
Андріївна, Петрович, Миколаївна, Олександрович – це … .
Сірко, Мурка, Рекс, Пушок, Гарик, Зірка – це … .
Україна, Польща, Угорщина, Чехія, Англія – це … .
Дніпро, Дністер, Дунай, Самара, Десна – це … .

Вправа 3.

1. Утвори словосполучення, добираючи потрібну букву.

(В, в) улиця
(Р, р) ічка
(Г, г) ори
(П, п) исьменик
(Х, х) лопчик
(Т, т) ітка

(Д, д) унай
(І, і) ван (Ф, ф) ранко
(С, с) адова
(А, а) лла (М, м) иколаївна
(К, к) арпати
(С, с) ергій

Вправа 4.

1. Доповни речення й запиши їх.

Ми живемо в країні … . Столиця нашої країни – місто … . Головна вулиця міста – … . Через усю нашу країну тече річка … , яка впадає в … море. На заході простягнулися величні гори … , серед яких найбільша – гора … . Найбільше озеро країни – … .

Для довідки: Говерла, Дніпро, Україна, Київ, Карпати, Чорне, Хрещатик, Синевир.

Вправа 5.

1. Спиши текст.

Леся Українка

Леся Українка – літературне ім'я великої поетеси. Справжнє її ім'я – Лариса Петрівна Косач. Мати її – Олена Пчілка – також видатна письменниця. Усе життя згадувала Леся милий край свого дитинства – Волинь. Не раз вона згадувала цей край у віршах разом із синім Дніпром.

2. Підкресли власні іменники.

Будинок Лесі Українки на Волині

Число іменників

Вправа 1.

1. Прочитай вірш.

Ой, летять, летять сніжинки
На будинки, на ялинки,
На дороги, на поля –
Біла-біла вся земля!
Сніг лапатий, сніговій...
Здрастуй, свято – Рік Новий!
Вийшов Миколай з хатинки,
Зупинивсь біля ялинки,
Нас чекає на сніжку
В срібно-білім кожушку.
У вогнях ялинка сяє,
Янголяточко співає:
– Люба зимонько-зима!
Веселіш, як ти, нема!

За Григорієм Бойком

2. Випиши спочатку ті іменники, що означають один предмет, а потім ті, що означають кілька предметів.

Іменники мають два числа: однину і множину.
Іменники в однині називають один предмет: *ложка, пиріг, кошеня.*
Іменники в множині називають два і більше предметів: *ложки, пироги, кошенята.*

Вправа 2.

1. Напиши в множині подані іменники.

Стіл, вишня, леопард, чашка, художник, хлібина, пляшка, поле, виделка, дівчина, качка, гора, ніж, море, годинник, зошит, бегемот, степ, співак, сорочка, парк, рушник, маляр, хлопець, ліс, картина, верблюд, лампа.

Вправа 3.

1. Напиши в однині подані іменники.

Аркуші, пакети, акули, шкарпетки, телефони, вікна, стіни, стовпи, яблука, ялинки, бібліотекарі, подушки, сукні, тарілки, пиріжки, банани, олівці, миски, собаки, капелюхи, леви, стільці, кокоси, покупці, школярі.

Вправа 4.

1. Спиши текст, замінюючи виділені іменники в однині іменниками в множині та навпаки.

Веселий **вогні** затанцював у печі. Тато-їжак позатуляв вузькі щілини **тріскою**. Форко з Тосиком поставили в кутку соснові **гілочка**, навколо – біле мереживо, а під ними – **подарунок**. Мама-їжачиха дала Милі й Росинці білу **скатертини**, щоб застелити святковий **столи**. На столі – **підсвічники** і різдвяна **свічки**. Готові святкові страва: кутя, грибна **юшки**, річкова **рибки**, смачні **пампушка** та багато іншого. Усіх чекає гарячий **чаї** та різдвяний **пироги**.

За Надійкою Гербіш

Вправа 5.

1. Прочитай текст.

Пінгвіни

У сніжній Антарктиді, немов на кораблі,
Живуть собі пінгвіни: великі та малі.
Птахи ці не літають, вони як вартові:
поважно походжають по крижаній землі.
Бо там, у Антарктиді, зима – то звична річ,
А ще у Антарктиді найдовша в світі ніч.
І холодно пінгвінам, коли мороз і віхола!
Та нудитись птахам аж зовсім-зовсім ніколи.
У них свої розваги: хокей та ковзани,
Туди-сюди ганяють на ковзанці вони!
А як вони потомляться, стають у коло всі:
малята й немовлята, мамусі й татусі!

Тетяна Мельник

2. Випиши іменники.

3. Визнач число іменників.

📖 *Антаркти́да* – холодний континент на Південному полюсі Землі.

Вправа 6.

1. Допиши речення.

1. На яблуні зачервоніли соковиті … . **2.** Шумлять зелені … під свіжим літнім вітерцем. **3.** Тече … поміж берегів, шелестить очерет. **4.** Першого вересня … йдуть до школи. **5.** На землю спустився весняний … . **6.** Восени в лісі можна знайти багато … .

Для довідки: Дерева, школярі, яблука, річка, грибів, дощ.

Іменники, які вживають тільки в однині

Вправа 1.

1. Попрацюй з таблицею.

Спробуй поставити в множині подані іменники

Голова, рука, яблуко

Молоко, віск, дитинство

2. Які труднощі в тебе виникли?

Є іменники, які вживаємо тільки в однині:
іменники, які називають збірні поняття, що їх сприймають за одне ціле: *рідня, листя, козацтво.*
іменники, які називають матеріали, речовини: *золото, вугілля, молоко.*
іменники, які називають почуття, властивості: *щастя, горе, мудрість.*
іменники – власні назви: *Київ, Марс, Україна.*

Вправа 2.

1. Спиши і запам'ятай іменники, що вживаємо тільки в однині.

Масло, гіпс, мед, віск, цемент, гнів, хід, ненависть, молоко, врода, писання, студентство, волосся, сміливість, взуття, дружба, людство.

Вправа 3.

1. Знайди зайве слово в кожному рядку.

1. Гора, картопля, шапка.
2. Пісня, художник, дружба.
3. Зошит, масло, ручка.
4. Письменник, Земля, слон.
5. Срібло, машина, хата.
6. Пиріг, солома, голка.

2. Випиши знайдені слова.

3. Чому вони зайві?

Вправа 4.

1. Прочитай вірш.

Що не так?

В Ані **радостів** багато,
Дружби дружать всі завзято
Мурчик випив **молоки́**,
Зайчик назбирав **моркви́**.
Золоти́ шука шукач,
Соломи́ склада ловкач,
Ли́стів вітер натрусив...
Хто ж нас, друзі, надурив?

Валерія Ляшенко

2. Спиши, виправляючи помилки у виділених словах.

3. Що це за слова?

Вправа 5.

1. Прочитай і скажи, від яких іменників можна утворити множину, а від яких – ні.

Коріння, гнів, дітвора, байдужість, кіт, гордість, Сірко, нафта, молодь, борошно, стіл, щастя, асфальт, любов, кисень, Львів, подушка, Петро, сумка, свист.

2. Випиши слова, від яких неможливо утворити множину.

Вправа 6.

1. Спиши речення.

Коли сонячне проміння торкається землі, починається ранок. Уранці багато турбот. Треба вмитися, розчесати волосся, поснідати. На сніданок смакує яєчня. Щоб зробити канапку, потрібні хліб та масло. Ранкова кава краща, якщо додати молоко та цукор або мед. Після вдалого ранку відчуваєш щастя, спокій.

2. Підкресли іменники, що вживаємо тільки в однині.

Іменники, які вживають тільки в множині

Вправа 1.

1. Попрацюй з таблицею.

Спробуй поставити в однині подані іменники

Дерева, квітки, кущі	**Штани, окуляри, ножиці**

2. Які труднощі в тебе виникли?

Є іменники, які вживаємо тільки в множині:
іменники, які називають предмети парної або симетричної будови: *окуляри, ножиці, штани.*
іменники, що називають суміш речовин або продуктів: *дріжджі, парфуми, макарони.*
іменники, які називають періоди часу, події, ігри: *сутінки, іменини, піжмурки.*
деякі іменники, які називають опредметнені дії чи стан: *радощі, веселощі, труднощі.*
іменники – власні географічні назви: *Карпати, Афіни, Черкаси.*

Вправа 2.

1. Спиши і запам’ятай іменники, що вживаємо тільки в множині.

Окуляри, вила, двері, граблі, ножиці, сходи, Карпати, сани, Гімалаї, дрова, кліщі, терези, ворота, пахощі, гроші, ковзани, веселощі, висівки, макарони, прянощі, консервація, хащі, шахи, взуття.

Вправа 3.

1. Знайди зайве слово в кожному рядку.

1. Мавпи, висівки, шапки.
2. Мухи, гілки, сутінки.
3. Книжки, шахи, олівці.
4. Альпи, поети, жирафи.
5. Макарони, кораблі, будинки.
6. Яблуні, піжмурки, голки.

2. Випиши знайдені слова.

3. Чому вони зайві?

Вправа 4.

1. Спиши, виставляючи пропущені слова.

1. Не у свої ... не сідай.
2. Оце так пани – на трьох одні ... .
3. ... псують людину.
4. Це ще ... по воді писано.
5. Мружиться, як кіт на ... .

2. Що це за слова?

3. З одним зі вставлених слів склади та запиши речення.

Для довідки: штани, сани, лінощі, вершки, вилами.

📖 *Мру́житися* – частково заплющувати очі, жмуритися.

Вправа 5.

1. Прочитай вірш.

Робітник

Літом в полі йде робота.
Вийшов Петрик за **вороту**,
Взяв з собою **граблю, вилу,**
Окуляру вдів від пилу,
Грошу заховав в кишеню,
Ласощу загріб у жменю.
За **дрову** іде він спати,
В сіні **сутінку** чекати.

Валерія Ляшенко

2. Спиши, виправляючи помилки у виділених словах.

3. Що це за слова?

Вправа 6.

1. Спиши речення.

Настали літні канікули. Штани можна замінити на шорти, одягти легенькі бутси. Щоб захиститися від сонця, носять окуляри, а на голові – панаму чи кепку. Садок улітку – наче справжні джунглі, у повітрі витають солодкі пахощі. Це найліпше місце, щоб гратися в піжмурки. Але краще взяти великі ножиці й обережно підрізати садові хащі.

2. Підкресли іменники, що вживаємо тільки в множині.

Рід іменників

Іменники бувають чоловічого, жіночого та середнього роду.
Іменники, які можна замінити словом *він*, належать до чоловічого роду. До них можна додати слово мій: *(він, мій) син, (він, мій) тато, (він, мій) стіл*.
Іменники, які можна замінити словом *вона*, належать до жіночого роду. До них можна додати слово *моя:* *(вона, моя) донька, (вона, моя) мама, (вона, моя) ручка.*
Іменники, які можна замінити словом *воно,* належать до середнього роду. До них можна додати слово *моє:* *(воно, моє) ліжко, (воно, моє) село, (воно, моє) зайченя.*

Вправа 1.

1. Запиши, уставляючи замість крапок слова *мій, моя, моє, він, вона, воно.*

1. ... дідусь – тракторист, ... працює в полі.
2. ... м'яч новенький, ... дуже пружний і стрибучий.
3. ... мама працює в аптеці, ... допомагає людям придбати ліки.
4. ... вишиванка – сімейна, ... належала ще моїй бабусі.
5. ... кошеня звати Міла, ... дуже активне й полюбляє рибку.
6. ... пальто мені купив тато, ... тепле і м'яке на дотик.

2. Визнач рід іменників.

Вправа 2.

1. Розподіли іменники за родами – чоловічий, жіночий, середній.

Зайчик, зайчиха, зайченя, лис, лисиця, лисеня, вовк, вовчиця, вовченя, лев, левиця, левеня, кіт, кішка, кошеня, півень, курка, курча, гусак, гуска, гусеня, бик, корова, теля.

Зразок: Чоловічий (він, мій): зайчик, ...
Жіночий (вона, моя): зайчиха, ...
Середній (воно, моє): зайченя, ...

Вправа 3.

1. Спиши, визначаючи рід іменників за допомогою слів він, вона, воно.

Олівець Ведмідь Ніж Гриб Дядько Стілець Голуб	Фарба Ведме́диця Машина Картина Тітка Крейда Ластівка	Вікно Ведмежа Морозиво Сонце Скло Лоша Сіно

Зразок: Олівець (він) – ч. р., фарба (вона) – ж. р., вікно (воно) – с. р.

Вправа 4.

1. Доповни ряди іменників та запиши.

Жіночий рід (хто?): сестра, ...
Жіночий рід (що?): скатертина, ...
Чоловічий рід (хто?): брат, ...
Чоловічий рід (що?): мороз, ...
Середній рід (хто?): пташеня, ...
Середній рід (що?): поле, ...

Вправа 5.

1. Спиши текст.

Екологія – це **наука**, яка вчить нас любити, берегти й охороняти природу на Землі. **Природа** – це **земля, вода, пісок, глина, каміння, повітря, сонце, місяць,** рослини й тварини. Наша планета в небезпеці, її треба берегти. Ти також можеш допомогти. Прибирай та сортуй **сміття**, посади хоч одне **дерево**, піклуйся про тварин та птахів.

2. Вкажи скорочено рід над виділеними іменниками.

Вправа 6.

1. Випиши іменники за родами в три стовпчики – чоловічий, жіночий, середній.

Вулиця, асфальт, вода, море, дорога, мир, зоря, ніч, світанок, вишня, поле, небо, молоток, іграшка, мама, урок, дзвінок, річка, вікно, куртка, країна, народ, місто, площа, нація, океан, пляж, кавун, малина, тато.

Зразок:	*Чоловічий рід (він, мій) асфальт*	*Жіночий рід (вона, моя) вулиця*	*Середній рід (воно, моє) море*

Вправа 7.

1. Запиши словосполучення іменників і слів мій, моя, моє. Визнач рід іменників.

Автобус, озеро, черешня, полуниця, чайник, тролейбус, кіно, тротуар, пішохід, сало, шухляда, брат, щастя, малина, хліб, райдуга, заняття, урок, хобі, метро, трамвай, ґава, рись, сестра, порося.

Зразок: Мій автобус (ч. р.), ...

Вправа 8.

1. Спиши вірш, указуючи скорочено рід у дужках поруч з виділеними іменниками.

Тринадцятий трамвай

У тринадцятім трамваї
завиває **бегемот** (...).
А чого він завиває?
Весь **трамвай** (...) про це вже знає:
бегемоту ненароком
тицьнув **хоботом** (...) у око
необачний **слон** (...) – і от
завиває **бегемот** (...)!
Величезний, наче **шафа** (...),
так реве він, що **жирафа** (...)
утягнула **шию** (...) вмить.
Тут і **лев** (...) здійняв тривогу,
бідолаха теж завив –
хтось в гармидері на **ногу** (...)
ненароком наступив!

За Іваном Андрусяком

Зразок: У тринадцятім трамваї завиває бегемот (ч. р.).

Вправа 9.

1. Запиши іменники парами, перетворюючи їх з множини на однину.

Хмари – … (…), школи – … (…), дуби – … (…), очі – … (…), ложки – … (…), підручники – … (…), хлібороби – … (…), стежки – … (…), тигренята – … (…), молотки – … (…), села – … (…).

2. Визнач рід іменників в однині.

3. Чи виходить у тебе визначити рід іменників у множині?

Зразок: Хмари – хмара (ж. р.), …

Вправа 10.

1. Прочитай текст.

Високо в небі стояло **сонце**. На південь мчали легенькі попелясті **хмари**, інколи закриваючи сонце. Тоді на жита падали **тіні**, злітав **вітерець** і приносив **прохолоду**. А **небо** було високе, блакитне… Та так було одну **мить**. Сонце знову показувало своє золоте **обличчя** і сипало гаряче **проміння** на **море** хлібів.

Хліб – праця багатьох людей. І всі вони **хлібороби**.

За Олексою Десняком

2. Випиши виділені іменники за родами в три стовпчики – чоловічий, жіночий, середній.

Зразок:	***Чоловічий рід (він, мій)***	***Жіночий рід (вона, моя)***	***Середній рід (воно, моє)***
	вітерець	***…***	***…***

Вправа 11.

1. Спиши, підкреслюючи іменники.

Поросятко трішки було схоже на песика, тільки що голе, без хутра. Кожна ніжка мала копитце так само, як собача лапка мала м'які подушечки. Хвостик теж був – кручений, як пружина. Тож вирішила Дарця влаштувати поросяті купання і прогулянку. Треба було лише знайти, з чого зробити повідець, щоб воно не забігло кудись і не заблукало. І щоб усе виглядало поважно й інтелігентно.

За Тетяною Стус

2. Визнач рід іменників.

Відмінювання іменників

Вправа 1.

1. Прочитай словосполучення. Простеж, як іменник вода змінюється залежно від питань.

Тече (що?)	вод**а**.
Краплі (чого?)	вод**и**.
Підійшли (до чого?)	до вод**и**.
П'ю (що?)	вод**у**.
Побіг (за чим?)	за вод**ою**.
Плаваю (у чому?)	у вод**і**.

2. Зверни увагу на закінчення слів.

Вправа 2.

1. Запиши словосполучення. Простеж, як іменник дівчина змінюється залежно від питань.

Працювала (хто?)	дівчина.
Немає (кого ?)	дівчини.
Дякували (кому?)	дівчині.
Нагородили (кого?)	дівчину.
Пишаюся (ким?)	дівчиною.
Згадаю (про кого?)	про дівчину.

2. Виділи закінчення іменника *дівчина*.

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

На грядках росте **полуниця**. Під листками **полуниці** ховаються червоні ягідки. Для росту **полуниці** потрібні сонце та вода. Збирати **полуницю** неважко. **Полуницею** прикрашають млинці, оладки, тістечка. На **полуниці** є маленькі зернятка.

2. Випиши з тексту виділенні іменники разом з прийменниками. Зверни увагу, як змінюється закінчення іменників залежно від питань.

Росте (що?)	полуниця.
Під листками (чого?)	… .
Потрібні (чому?)	… .
Збирати (що?)	… .
Прикрашають (чим?)	… .
Є (на чому?)	… .

Вправа 4.

1. Прочитай текст. Зверни увагу, як, зв'язуючись з іншими словами, змінюється слово сестра.

Моя (хто?) **сестра** працює флористом. Щодня (у кого?) у **сестри** багато роботи. Моїй (кому?) **сестрі** постійно надходять замовлення на створення букетів. (Про кого?) Про мою **сестру** відгукуються як про талановиту майстриню. Я вчуся разом (з ким?) із **сестрою** створювати букети. (На кому?) На **сестрі** осідає приємний аромат різних квітів.

2. Випиши в стовпчик за зразком іменник сестра разом з питанням і тим словом, від якого ставимо питання.

Зразок: Працює (хто?) сестра.

Вправа 5.

1. Зміни за поданими питаннями іменники кішка, пиріг.

Кішка

Пухнаста (хто?) … .
Люблять (кого?) … .
Купили (кому?) … .
Бачу (кого?) … .
Дружу (з ким?) … .
Піклуюся (про кого?) … .

Пиріг

Побачив (що?) … .
Дочекався (чого?) … .
Радіємо (чому?) … .
З'їв (що?) … .
Смакуємо (чим?) … .
Думаю (про що?) … .

Зміну закінчень іменників називають відмінюванням. Іменники мають сім відмінків. Шість з них відповідають на питання, а сьомий (кличний) – ні, його використовують у звертаннях.

Вправа 6.

1. Розглянь таблицю. Спиши назви відмінків та питання до них.

Відмінки	Допоміжні слова	Питання	Іменники ч. р.	Іменники ж. р.	Іменники с. р.
Називний (Н. в.)	є	хто? що?	учень ☐	вербa	вікно
Родовий (Р. в.)	немає	кого? чого?	учня	верби	вікна
Даваль-ний (Д. в.)	даю	кому? чому?	учню, учневі	вербі	вікну
Знахідний (З. в.)	бачу, шу-каю	кого? що?	учня	вербу	вікно
Орудний (О. в.)	орудую	ким? чим?	учнем	вербою	вікном
Місцевий (М. в.)	стою	на кому? на чому?	на учні, учневі	на вербі	на вікні
Кличний (К. в.)	-	-	учню	вербо	вікно

2. Провідміняй усно за зразком іменник диван.

3. Коли ти змінюєш іменники за відмінками, то змінюєш форму слова чи утворюєш нове слово?

4. Чому у відмінків два питання, а не одне?

Вправа 7.

1. Запиши у стовпчик скорочені назви відмінків з питаннями та провідміняй іменники брат, калина.

2. Визнач закінчення.

Зразок: Н. в. – хто? – брат ∅ ***Н. в. – що? – калин**а***

Цікавий факт!

Учні в Естонії та Фінляндії, вивчаючи рідну мову, повинні запам'ятати 14 відмінків, в Угорщині – 22. Чемпіон за кількістю відмінків – мови народів Дагестану, їх там понад 50! А ось у китайській та англійській мовах – жодних відмінків узагалі немає.

Вправа 8.

1. Доповни словосполучення.

Стоїть (що?) … . Зустрічати (кого?) … . Давати (кому?) … . Бачу (що?) … . Пишу (чим?) … . Лежить (на чому?) … .

2. Визнач відмінки іменників.

3. Познач закінчення іменників.

Для довідки: стіл, горизонт, другові, ручкою, сусіда, на дивані.

Вправа 9.

1. Спиши, визначаючи за питаннями відмінки іменників.

(хто?) Андрій (…); (чому?) ліжку (…); (кого?) бабусі (…); (ким?) вовком; (на чому?) на автобусі (…); (що?) шапку (…); (що?) банан (…); (на кому?) на Світланці; (чого?) хліба (…); (кого?) дідуся (…); (чим?) фарбою (…); (кому?) пташці (…).

2. Познач закінчення іменників.

Вправа 10.

1. Спиши, визначаючи за питаннями відмінки іменників.

Хоч як дивно це звучить, але що більший (що?) мороз (...), то спокійнішим здається (хто?) снігур (...). Зазвичай ці пташки літають невеличкими (чим?) зграйками (...). А під час лютого (чого?) морозу (...) пташка сидить нерухомо й лише час від часу «оживає», щоб з'їсти якусь (що?) ягідку (...) чи (що?) зернинку (...). Особливо полюбляє снігур ягідки (чого?) горобини (...).

2. Познач закінчення іменників.

Вправа 11.

1. Прочитай два записи.

1. Парк квіткова клумба. Важко уявити місто квіти. Квіти літають бджоли та метелики.

2. Біля парку квіткова клумба. Важко уявити місто **без** квіт**ів**. **Над** квіт**ами** літають бджоли та метелики.

2. Чи зрозуміла думка першого запису? Чому?

3. Чи зрозуміла думка другого? Завдяки чому?

4. Що з двох записів – текст?

5. Що допомагає зв'язувати іменники з іншими словами?

Іменники зв'язуються з іншими словами в реченні за допомогою закінчень і **прийменників**.
Іменники в називному відмінку ніколи не вживаємо з прийменниками.
Іменники в місцевому відмінку завжди вживаємо з прийменниками.
Іменники в інших відмінках можемо вживати з прийменниками або без них.

Вправа 12.

1. Розглянь таблицю.

Н. в. хто? що?	***людина***	***ніж***
Р. в. кого? чого? до кого? до чого?	***людини*** ***до людини***	***ножа*** ***до ножа***
Д. в. кому? чому?	***людині***	***ножу, ножеві***
З. в. кого? що? про кого? про що?	***людину*** ***про людину***	***ніж*** ***про ніж***
О. в. ким? чим? під ким? під чим?	***людиною*** ***під людиною***	***ножем*** ***під ножем***
М. в. на кому? на чому? в кому? в чому?	***на людині*** ***в людині***	***на ножі, ножеві*** ***в ножі, ножеві***
К. в. - -	***людино***	***ноже***

Вправа 13.

1. Спиши, уставляючи, де потрібно, прийменник.

Навчається (хто?) ... учень.
Веселка (після чого?) ... дощу.
(у чому?) ... річці вода.
Залишаю (кому?) ... другу.
Іти (через що?) ... місток.
Умиватися (перед чим?) ... сном.
Поїхати (на чому?) ... автобусі.

2. Визнач відмінки іменників.

Вправа 14.

1. Спиши, ставлячи питання до іменників.

Знаєш (...) Тараса. Сидів (...) на колоді. Ловив (...) метелика. Дружить (...) з Лізою. Дарує (...) мамі. Висить (...) над столом. Плескає (...) по воді. Росте (...) біля школи. Читав (...) журнал. Барліг (...) ведмедя. Пройти (...) через поле.

2. Визнач відмінки іменників.

Вправа 15.

1. Розглянь таблицю.

Як визначити відмінок іменника?

1. Знайди слово, від якого ти поставиш питання до іменника.	2. Постав питання від головного слова до залежного.	3. Визнач відмінок за питанням та закінченням.
Чи́тає з другом	з ким? **Чи́тає** з другом.	Ким? чим? (О. в.) Читає з друг ом. (О. в.)

Вправа 16.

1. Запиши текст, змінюючи іменники в дужках за питаннями.

У вихідний день ми поїхали кататися (на чому?) (машина). Тато дозволив узяти із собою (кого?) (Рекс). Ми були щасливі. А мама дозволила (кому?) (собака) сидіти біля мене (на чому?) (сидіння). Ми зупинилися (біля чого?) (поле). (Між чим?) (колосками) промайнув (хто?) (ховрашок). Він харчується (чим?) (корінці) та (чим?) (насіння), тому шукав їх. (Хто?) (Рекс) загавкав.

2. Визнач відмінки іменників.

Вправа 17.

1. Спиши.

Лежить на дивані, їде машиною, віддав знайомому, побачив будинок, підійшов до м’яча, пиріг для мами, біг стежкою.

2. Визнач відмінки іменників.

Називний відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

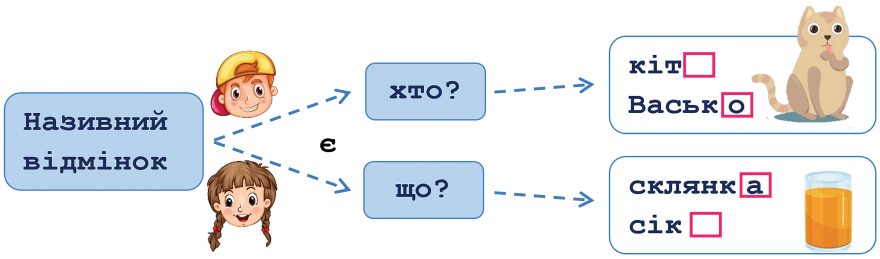

2. Розкажи, що ти знаєш про називний відмінок.

Вправа 2.

1. Прочитай вірш.

Колоскова колискова

Поле. Зорі. Ніч казкова.
Долинає тихий спів.
То лунає колискова:
Не людська, а колоскова –
Найніжніша колискова –
Для маленьких колосків.
Сплять озерця і ліски,
Рибки сплять, пташки і миші.
Не баріться, колоски,
Засинайте й ви скоріше.

Григорій Фалькович

2. Випиши іменники в називному відмінку.

Іменник у **називному відмінку** в реченні завжди виступає **підметом**. В інших відмінках – другорядним членом речення.

Н. в. **О. в.**
Небо чарує блакитною висотою.

Вправа 3.

1. Спиши текст.

Настав жовтень. Укривається багрянцем клен. Кленовий лист міцно тримається за гілку. Але налетить вітер і почне безжально зривати осінню красу. Поруч стоїть ніжна, золота берізка. Далі височіють ялинки і сосни. Останні осінні квіти поспішають доцвісти. Високо вгорі курличуть журавлі. Десь далеко перегукуються дикі гуси.

За Олександром Копиленком

2. Підкресли іменники в називному відмінку.
3. На які питання вони відповідають?
4. Якими членами речення є ці іменники?

Вправа 4.

1. Спиши, ставлячи виділені іменники в називний відмінок.

Біжить через лісок **зайчику**. Дмухнув **вітерцем**. **Зайчиком** піднявся на лапки і слухає. У лісі знову тихо. Зрадів **зайчика** і почав ласувати морквою. Ой і смачна **моркві!**

2. Підкресли підмет однією лінією, а присудок – двома.

Вправа 5.

1. Склади речення й запиши текст.

1. Почався, малювання, урок.
2. На, фарби, столі, лежать.
3. Сьогодні, синичку, малюють, діти.
4. Синичка, жовте, має, черевце.
5. А, блискуче, пір'я, та, чорне.

2. Підкресли іменники в називному відмінку.

Вправа 6.

1. Спиши вірш.

Чорний пан

В чорнім замку – чорний пан,
Має чорний він жупан,
Чорні чоботи й штани –
Отакоооїї довжини!
Чорне крісло, чорний стіл,
Дуже чорне все довкіл.
Чорний зошит, чорна книжка,
Чорний кіт і чорна мишка.
А чому він чорний пан –
Чорні чоботи й жупан?
Бо малює справжній майстер!
В нього чорний є фломастер.

Мар'яна Савка

2. Підкресли іменники в називному відмінку.

Родовий відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

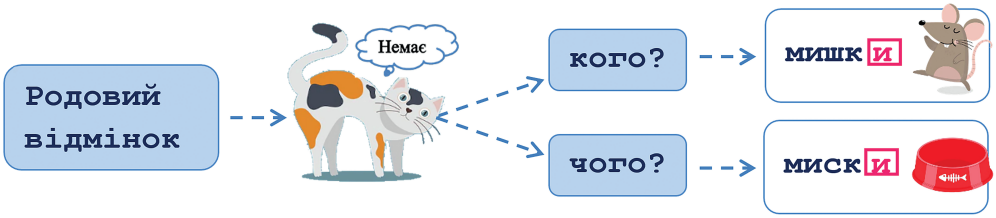

2. Розкажи, що ти знаєш про родовий відмінок.

Вправа 2.

1. Утвори від поданих слів іменники в родовому відмінку.

Лист – … .
Собака – … .
Полиця – … .
Слон – … .
Ялинка – … .
Учень – … .

Клен – … .
Лікар – … .
Гумка – … .
Психолог – … .
Кактус – … .
Свиня – … .

2. Визнач відмінок іменників.

	Н. в.	*Р. в.*
Зразок: Лист – (чого?) листа.		

Вправа 3.

1. Прочитай вірш, визнач відмінок виділених іменників.

Червона калино, чого в лузі гнешся?
Чи **світла** не любиш, до **сонця** не пнешся?
Чи жаль тобі **цвіту** на радощі **світу**?
Чи **бурі** боїшся, чи **грому** з **блакиту**?
Не жаль мені **цвіту**, не страшно і **грому**,
І світло люблю я, купаюся в ньому.
А вгору не пнуся, бо **сили** не маю,
Червоні ягідки додолу схиляю.
Я вгору не пнуся, я дубам не пара,
А ти ж мене, дубе, отінив , мов хмара.

Іван Франко

📖 *Отіни́ти* – покривати тінню, заступаючи собою світло, затінювати.

Вправа 4.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у родовий відмінок.

Сукня (дівчина), кора (береза), молоток (татко), ніжка (стіл), хвіст (вовк), пенал (Андрій), лист (дуб), дзеркало (бабуся), квітка (троянда), підручник (учень), проміння (сонце), ручка (валіза), кішка (дідусь).

Прийменники, які вживають з іменниками в родовому відмінку:
без, біля, близько, від, для, до, з-за, з-під, коло, проти, серед.

Вправа 5.

1. Спиши прислів'я та приказки.

1. Без труда нема плода. **2.** Без роботи день роком стає. **3.** Для нашого Федота не страшна робота. **4.** Без охоти не скоро йдуть до роботи. **5.** Пороби до поту, то й поїси в охоту. 6. Рук робота – свято для душі.

2. Підкресли іменники в родовому відмінку та прийменники, з якими їх ужито.

Вправа 6.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у родовий відмінок.

Хліб без (масло), небо без (хмари), квітка біля (дерево), автобус біля (зупинка), відплив від (берег), відвернувся від (сяйво), подарунок для (матуся), завдання для (учень), дерево серед (поле), кіт серед (собаки) , дорога до (школа), добігти до (фініш).

2. Підкресли прийменники, з якими вжито утворені іменники.

Давальний відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

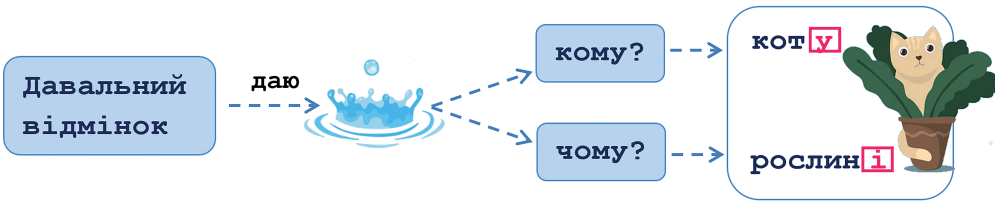

2. Розкажи, що ти знаєш про давальний відмінок.

Вправа 2.

1. Прочитай вірш, визнач відмінок виділених іменників.

Безкінечні сни

Кішечці сниться примирення з песиком.
Песику сниться прогулянка з Лесиком.
Лесику сниться пиріг абрикосовий,
з'їдений вчора з сусідкою Зосею.
Зосі наснилась прочитана книжечка.
Просто на книжечці спить собі кішечка.
Кішечці сниться примирення з песиком...

За Лесею Мовчун

Вправа 3.

1. Утвори від поданих слів іменники в давальному відмінку.

Учениця – … .
Країна – … .
Будинок – … .
Чобіт – … .
Кіт – … .
Олівець – … .

Бабуся – … .
Лікар – … .
Учителька – … .
Синичка – … .
Сонце – … .
Груша – … .

2. Визнач відмінок іменників.

Н. в. ***Д. в.***

Зразок: Учениця – (кому?) учениці.

Вправа 4.

1. Спиши, підкреслюючи іменники в давальному відмінку.

1. Великому хліборобу велика дорога. **2.** Допомога воїну – внесок в Перемогу. **3.** Дбайливому хом'яку зима не страшна. **4.** Землі потрібні руки працьовиті. **5.** Дітям належить прекрасне майбутнє. **6.** Чесно жити – Батьківщині служити. **7.** Люди радіють літу, а бджоли – цвіту.

Вправа 5.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у давальний відмінок.

1. (Марійка) треба зробити домашнє завдання. **2.** Земля дякує (сонце) за тепло. **3.** Діти готують подарунок (мама). **4.** Леся читає казки (іграшки). **5.** Костя часто пише мейли (сестра). **6.** Мирон побажав (деревце) скоріше вирости.

Вправа 6.

1. Випиши словосполучення, у яких іменники вжито в давальному відмінку.

Вітати друга; подарувати другу(ові); подарунок для друга; радісно другу(ові); допомогти другу(ові); допомога від друга; бачити друга; сумно другу(ові); сказати другу(ові).

Знахідний відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

2. Розкажи, що ти знаєш про знахідний відмінок.

Вправа 2.

1. Прочитай вірш, визнач відмінок виділених іменників.

До саду-огороду
несе веселка **воду**,
вологу – всім жадану –
на **грядку** капустяну.
На **моркву**, на **квасолю**,
на **кріп**, на **бараболю**,
на **мак**, на **полуниці** –
то все для нас гостинці.

На **гарбузи**, на **дині**
та на **барвінки** сині,
на **огірки**, **редиску**
та на **кущі** любистку.
На **соняхи** розквітлі,
що мов сончата літні.
На **ягоди** порічки,
на виноградні стрічки.
Бо треба ж напоїти
і **овочі, і квіти.**

За Миколою Сингаївським

Вправа 3.

1. Утвори словосполучення з поданими словами, постав іменники в знахідному відмінку.

Люблю: цукерка, песик.
Слухаю: вчитель, музика.
Бачу: вишня, метелик.
Зустрічаю: бабуся, зоря.
Беру: книжка, жук.
Фотографую: друг, природа.

Зразок: Люблю (що?) цукерку.
Люблю (кого?) песика.

Прийменники, які вживають з іменниками в знахідному відмінку: *в, у, за, на, по, про, через, понад, крізь, під.*

Вправа 4.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у знахідний відмінок.

Перелізти через (колода), сумувати через (Марійка), пройти крізь (вода), мріяти про (поїздка), думати про (мама), сховатися під (парасолька), йти по (малина), чекати на (подруга).

2. Підкресли прийменники, з якими вжито утворені іменники.

Вправа 5.

1. Знайди слово, з яким зв'язаний виділений іменник, і від цього слова постав питання до іменника.

1. На сніданок радять їсти кашу з фруктами. **2.** Узимку можна побачити синичок біля годівнички. **3.** Василина швидко наповнює торбинку каштанами. **4.** Бабуся довго вибирала насіння. **5.** Восени фермери збирають урожай. **6.** Учитель попросив учня вимити дошку.

2. За питанням визнач відмінок іменника.
3. Утворені словосполучення запиши за зразком.

Зразок:

з ким?
..× Їсти кашу.

Вправа 6.
1. Прочитай текст.

Чим корова не собака

Якось між школами оголосили конкурс малюнків... Я теж узявся, хоч малювати не любив. **Корови** мені не вдавалися. Тому я намалював **собаку** й прилаштував їй **роги**. Вона в мене не мукала, а микала – то було незвичайне **мукання**. Так і віддав **малюнок** на конкурс.

А він узяв, та й переміг!

Тоді ми вперше бачили **директора** молочної фабрики. Всю **школу** на лінійку вивели. Скрізь **квіти, бантики, музика** гримить. І ось так перед усіма вручили мені, тобто школі, **холодильник** із сенсорним екраном. І **ящик** кефіру.

За Дмитром Кузьменком

📖 *Вдава́тися* – виявлятися вдалим, гарним.

2. Випиши виділені іменники у два стовпчики: у перший – іменники, що стоять у називному відмінку, а в другий – іменники, що стоять у знахідному відмінку.

Вправа 7.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у знахідний відмінок.

1. Мама прибрала (чашка) зі столу. **2.** Михайлик знайшов (цуцик) під ліжком. **3.** Ми пам'ятаємо (школа) як другий рідний дім. **4**. Біля вулика пасічник побачив малого (ведмедик). **5.** На святкування Марк одягнув (краватка).

Орудний відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

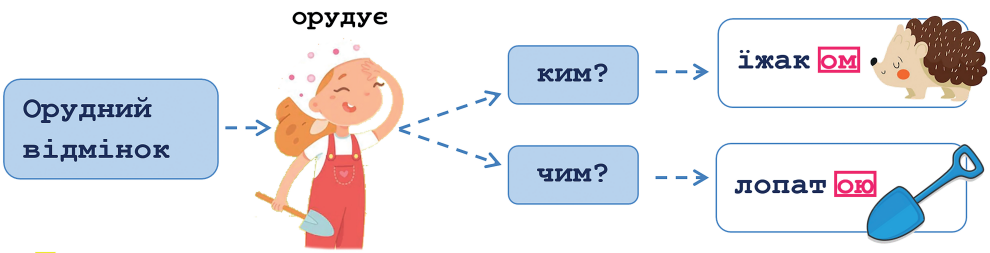

2. Розкажи, що ти знаєш про орудний відмінок.

Вправа 2.

1. Прочитай речення. Поясни значення слова *орудую*.

1. Антон орудує ручкою. **2.** Кирило орудує фарбами. **3.** Софія орудує ножицями. **4.** Марина орудує м'ячем. **5.** Пілот орудує літаком. **6.** Флорист орудує квітами. **7.** Двірник орудує мітлою.

2. Заміни слово *орудує* іншими дієсловами.

Для довідки: малює, керує, пише, мете, прикрашає, грає, ріже.

Вправа 3.

1. Прочитай вірш, визнач відмінок виділених іменників.

Той хоче стати **капітаном**,
Той **космонавтом** хоче буть...
Я теж подумав: ким я стану?
Яку мені обрати путь?
Звичайно, **лікарем** би добре...
Або **артистом** – слава й честь!..
Чи **прикордонником** хоробрим...
А можна **інженером** стати,
учителем – дітей навчати.

За Олегом Орачем

Вправа 4.

1. Утвори від поданих слів іменники в орудному відмінку.

Хліб – ... .
Дитина – ... .
Миска – ... .
Ніж – ... .
Ключ – ... .
Книга – ... .
Собака – ... .
Лист – ... .
Шарф – ... .
Робітник – ... .
Лис – ... .
Ручка – ... .

2. Визнач відмінок іменників.

Н. в. ***О. в.***

Зразок: Хліб – (чим?) хлібом.

Прийменники, які вживають з іменниками в орудному відмінку: *між, з, за, перед, під, поза, над.*

Вправа 5.

1. Склади з поданих слів словосполучення, поставивши іменники в орудний відмінок.

дружити, Марія, з.
милуватися, природа.
дерева, між, стежка.
дім, перед, стояти.
поза, рости, ліс.
думати, над, задача.
пахнути, квіти.

2. Визнач закінчення іменників.

Вправа 6.

1. Спиши, підкреслюючи іменники в орудному відмінку разом з прийменниками.

1. Коли квітень з водою, то травень з водою. **2.** Любуйся калиною, коли цвіте, а калиною – коли росте. **3.** День за днем, за тижнем тижні – непомітно лине час. **4.** Словом вдариш сильніше, ніж дубиною.

Вправа 7.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав в орудний відмінок.

1. З (хліб) і (сіль) зустрічають українці дорогих гостей. **2.** Своєю (ласка) мама завжди підтримує нас. **3.** Густою (стіна) сплелося жито. **4.** Переможець спортивних змагань пишається своєю (нагорода). **5.** Учні класу задоволені своєю (мандрівка).

2. Підкресли підмет однією лінією, а присудок – двома.

Місцевий відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

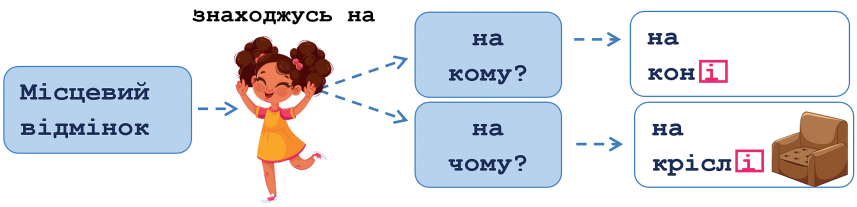

2. Розкажи, що ти знаєш про місцевий відмінок.

Вправа 2.

1. Спиши вірш, підкреслюючи іменники в місцевому відмінку разом з прийменниками.

Колискова для зайчика,
що народився в люстерку

Насидівся ти, вухатий,
Коло двору, коло хати,
На травичці, на деревах,
На стежинах янтаревих,
На городі, на баштані,
На широкому майдані,
На шибках сусідки Олі,
На квітках бабусі Полі,
Ще й на стінах у хатині,
Ще й у котика на спині.

За Дмитром Чередниченком

Прийменники, **які вживають з іменниками** в **місцевому відмінку**: ***у, в, на, по, при.***

Вправа 3.

1. Назви, що де розміщено, використовуючи прийменники, які вживають у місцевому відмінку.

Зразок: Годинник (на чому?) на стіні (М. в).

Вправа 4.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Іменники в дужках постав у місцевий відмінок.

1. Куріпка живе в (поле), а білочка мешкає на (дерево). **2.** Великі кораблі ходять по (море). **3.** На (лавочка) сидів чоловік у (капелюх). **4.** У (степ) росте багато різних трав. **5.** По (дорога) їздять машини, а пішоходи ходять по (тротуар). **6.** Дивовижні тварини живуть у різних (куточок) світу.

2. Підкресли прийменники, з якими вжито утворені іменники.

Вправа 5.

1. Спиши прислів'я та приказки.

1. Люди скажуть, що **на вербі** груші **ростуть. 2.** Гостра була сокира, та **на каменю сточилась**. **3. На голові блистить**, а **в голові свистить**. **4. На** двох **стільцях не всидиш**. **5.** Кожен **дасть по нитці** – голому сорочка. **6.** Це ще вилами **по воді писано**.

2. Покажи зв'язок між виділеними словами за допомогою стрілки і питання.

3. Визнач відмінок виділених іменників.

Зразок:

Люди скажуть, що на вербі груші ростуть.

на чому?

Вправа 6.

1. Запиши, дібравши потрібні іменники в місцевому відмінку.

1. На ... стояла бабуся. **2.** У ... солодка начинка. **3.** По ... стрибає заєць. **4.** На ... була велика дірка. **5.** По ... пливе човен. **6.** У цьому ... я стану відмінником.

Для довідки: рік, озеро, сукня, ґанок, пиріг, ліс.

2. Підкресли утворені іменники разом з прийменниками.

Кличний відмінок іменників

Вправа 1.

1. Склади речення за малюнками.

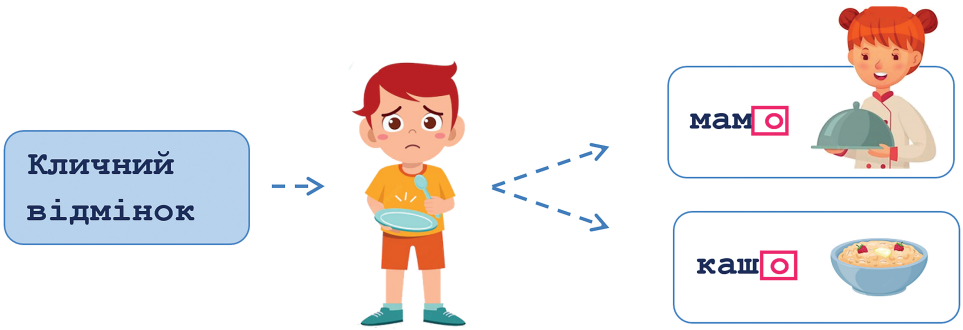

2. Розкажи, що ти знаєш про кличний відмінок.

Іноді кличний відмінок має такі самі закінчення, як й інші відмінки. У таких випадках відмінок визначаємо за контекстом: якщо іменник є звертанням – це кличний відмінок, якщо ні – інші відмінки.

Вправа 2.

1. Прочитай речення. Знайди іменники в кличному відмінку.

1. Сашку, зачини двері, будь ласка. **2.** Сашко займається спортом, він футболіст. **3.** Сонечку, сяй яскравіше! **4.** Над лісом вставало ранкове сонечко. **5.** Батькові сьогодні виповнилося сорок років. 6. Чому дощ іде, батьку?

2. Випиши речення, у якому іменник вжито в кличному відмінку.

Вправа 3.

1. Запиши слова в таблицю.

Називний відмінок	**Кличний відмінок**
Олег, … , …	Олеже, … , …

Для довідки: Олег, леве, зима, зозуле, Ірина, книго, Олеже, зозуля, зимо, лев, Ірино, квітка, книга, казко, квітко, бабуся, бабусю, казка.

Вправа 4.

1. Утвори від поданих слів іменники в кличному відмінку.

Ярослав – … .
Дівчина – … .
Ложка – … .
Мороз – … .
Аліна – … .
Жінка – … .

Вітер – … .
Дуб – … .
Слон – … .
Холод – … .
Краб – … .
Хліб – … .

2. Визнач відмінок іменників.

Вправа 5.

1. Прочитай вірш.

Мамо, матусенько, мамочко, ненько,
Матінко, усміх твій ніжний ловлю.
Мамонько рідна, моя дорогенька,
Я над усе тебе в світі люблю!
Татку, татусеньку, таточку, тату,
Кращого в світі немає навкруг!
Татоньку, хочу тебе я обняти,
Ти мій порадник, заступник і друг!
Я до бабусі з любов'ю звертаюсь:
Бабцю, бабуню, бабусю моя.
І до бабусиних рук притуляюсь,
І відчуваю в них лагідність я.
І до дідуся іду по науку:
Діду, дідуню, навчи в світі жить!
Він на голівку кладе свою руку,
Голос сріблястим струмочком біжить.

За Надією Красоткіною

2. Випиши іменники в кличному відмінку.

Вправа 6.

1. Спиши вірш, підкреслюючи іменники в кличному відмінку.

Кіт гукає мишку тихо:
– Мишко, ти для мене втіха!
Лисеня торка синичку:
– Випий, пташенько, водички!
Вовчик зайчика вітає:
– Зайчику, вже день світає!
Мишко вулик захищає:
– Бджілко, хатку не чіпають!

Розрізнення відмінків іменників

Вправа 1.

1. Запиши іменники у два стовпчики: у перший – у називному відмінку, а в другий – у знахідному відмінку.

Криниця, пшеницю, хмара, шафу, кінь, хлопчик, хмару, криницю, хлопчика, коня, шафа, пшениця.

Зразок:

Н. в.	***З. в.***
хто? що?	***кого? що?***
Криниця	***Криницю***

Вправа 2.

Як розрізнити називний і знахідний відмінки іменників неістот

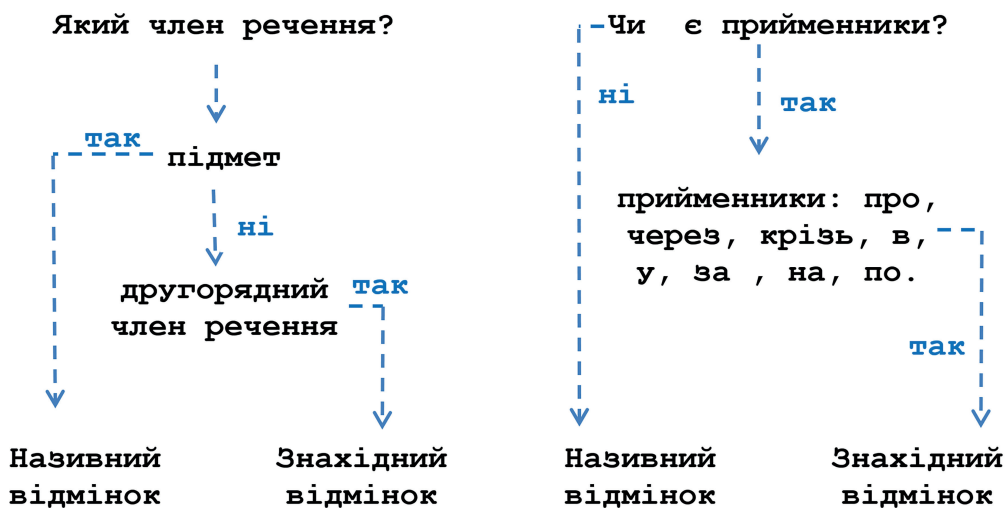

Вправа 3.

1. Спиши, визначаючи відмінок виділених іменників.

1. У пеналі має бути простий олівець. **2.** Микита пішов у магазин по олівець. **3.** На стіл виставили різні святкові страви. **4.** Новий дубовий стіл – прикраса для кухні. **5.** Червоне море – найсолоніше море світу. **6.** Теплохід пройшов крізь море. **7.** Після прибирання вікно блищить чистотою. **8.** М'яч вилетів за вікно.

Вправа 4.

1. Спиши текст.

Дуб – величезний лісовий велетень. Люди поважають дуб з давніх часів. Густі крони овіває вітер. Через вітер додолу падають жолуді. Шукає жолуді кабан, ласує ними білочка. А з такого маленького жолудя виростає могутнє дерево. Неможливо пройти повз таке дерево.

2. Підкресли виділені іменники в називному відмінку однією лінією, а в знахідному відмінку – хвилястою.

Цікавий факт!

У середньому дуби живуть близько 400 років, а подеколи їхній вік доходить до 1000 років. Заввишки дерево сягає до 20 метрів, а діаметр ствола здатен досягати до 2 метрів.

Вправа 5.

1. Спиши, визначаючи відмінок виділених іменників.

1. Помідор росте на городі, а **абрикос** – у садку. **2.** Мама додає **огірок** у літній салат. **3. Лимон** додають у гарячі та холодні напої. **4. Часник** корисний для здоров'я. **5.** Мій улюблений фрукт – **банан. 6.** Для приготування перших страв використовують **буряк.**

🔔 Вправа 6.

1. Утвори від поданих слів іменники в родовому та знахідному відмінках, спираючись на допоміжні слова немає та бачу.

Брат, вода, син, квітка, сніг, хвиля, дідусь, вчитель, сопілка, директор, тигр, хатка.

2. Порівняй назви істот у родовому та знахідному відмінках.

Зразок:	***Р. в.***		***З. в.***	
	немає		***бачу***	
	кого?	***чого?***	***кого?***	***що?***
	брата	***води***	***брата***	***воду***

Закінчення іменників чоловічого роду, які відповідають на питання *кого?* (назви людей і тварин), у знахідному та родовому відмінках збігаються: *немає (кого?) друг[а] (Р. в.); бачу (кого?) друг[а] (З. в.)*

Щоб розрізнити відмінки, треба усно замінити ці слова іменником жіночого роду в називному відмінку із закінченням –а, –я.

Вправа 7.

1. Розглянь таблицю.

Як розрізнити родовий і знахідний відмінки іменників істот

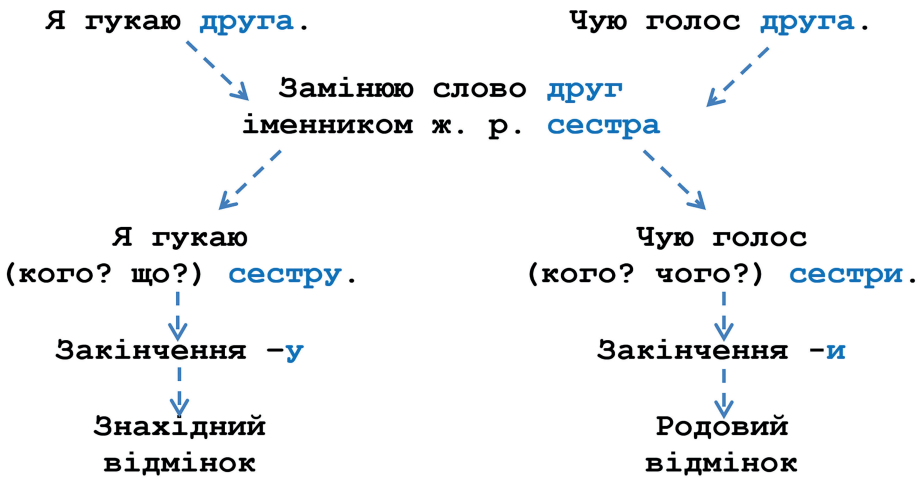

Вправа 8.

1. Спиши.

1. Дідусь Дмитро має гнідого **коня** Орлика. У конюшні чути іржання **коня. 2.** Зошити **учня** лежали на краю стола. Учителька викликала **учня** до дошки. **3.** У малині ми побачили **їжака**. Спинка **їжака** колюча, а черевце – м'якеньке.

2. Визнач відмінок виділених іменників, користуючись новим правилом.

Вправа 9.

1. Запиши вставляючи потрібні за змістом іменники.

1. У … довгий дзьоб, потрібний йому для харчування та спілкування. **2.** Зовнішній вигляд … свідчить про його силу та мужність. **3.** Побачити рудого … можна і в степу, і в лісі. **4.** Щоб осідлати … , треба бути вправним та сильним. **5.** Ледачого … цікавлять лиш сметана і теплий кут. **6.** Роги … можуть важити тридцять кілограмів.

Для довідки: лось, журавель, лис, вовк, кінь, кіт.

2. Визнач відмінок вставлених іменників.

Вправа 10.

1. Запиши, дописуючи закінчення.

Важко жити без родин _ , без сім'ї. Про все можна дізнатися у тат _ й мам _, дідус _ й бабус _ . Коли щось не зрозуміло, можна розпитати брат _ чи сестр _ . Твоя сім'я допоможе виконати завданн _ , дасть порад _ . Оберігай свою рідн _ .

2. Визнач відмінок відновлених іменників.

Вправа 11.

1. Утвори від поданих слів іменники в давальному та місцевому відмінках.

Парубок, око, ліжко, ворона, шафа, бджола, вчителька, дзеркало, кінь, небо, трава, кухар.

Зразок:	***Д. в.***	***М. в.***	
кому?	***чому?***	***на/у(в) кому?***	***на/у(в) чому?***
парубкові(у)	***окові(у)***	***на парубкові(у)***	***в окові(оці)***

Вправа 12.

1. Розглянь таблицю.

Як розрізнити давальний і місцевий відмінки іменників

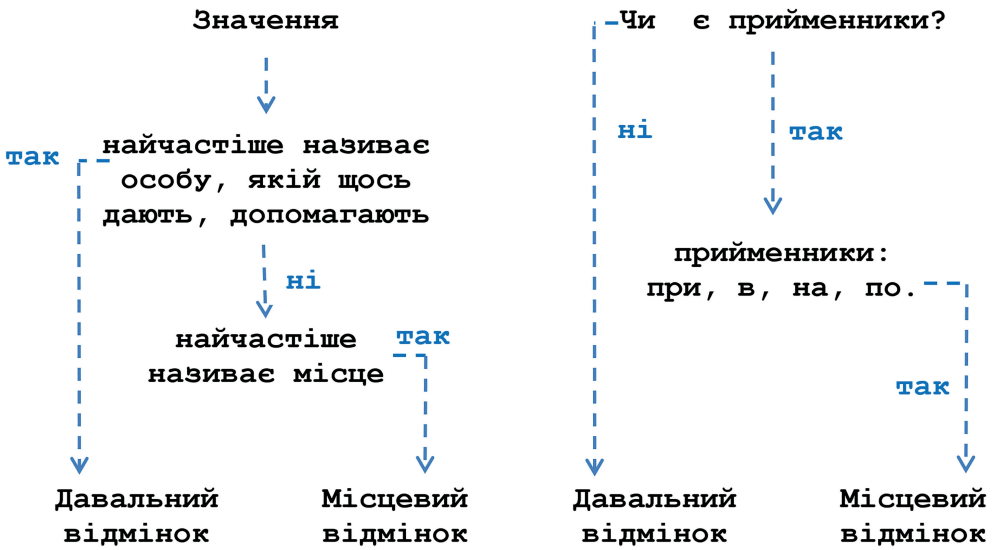

Вправа 13.

1. Запиши прислів'я та приказки, розкриваючи дужки.

1. Дарованому (кінь) в зуби не заглядають. **2.** Купив кота в (мішок). **3.** На (злодій) шапка горить. **4.** Поганому (танцюрист) ноги заважають. **5.** Є в (глечик) молоко, та голова не влізе. **6.** По (борода) текло, а в (рот) не було.

2. Визнач відмінок у змінених словах.

Вправа 14.

1. Спиши, визначаючи відмінок виділених іменників.

1. Люди вирішили дати **вулиці** нову назву. **2. На** центральній **вулиці** стоїть пам'ятник та фонтан. **3.** Павлик мріяв проїхатися **на коневі. 4**. Бабуся дала **коневі** сіно. **5.** Оленка пошила **ляльці** нового друга – ведмедика. **6. На ляльці** одягнуте гарне плаття.

Вправа 15.

1. Спиши.

1. Павлик весело стрибав на одній нозі. **2.** Микола допоміг сестрі розв'язати задачу. **3.** Діти зробили синичкам годівничку й повісили її на нижній гілці. **4.** У нашій школі є акваріуми з рибками. **5.** Наталка дала подрузі цікаву книжку. **6.** У прозорій воді відбивається блискуче сонце.

2. Підкресли іменники в давальному відмінку однією лінією, а в місцевому – двома.

Що я знаю/умію?

1. *Іменник* – це ...

а) назви дій предметів

б) частина мови, що називає предмет

в) назви ознак предметів

2. Запиши три іменники, які пишуть з великої літери.

3. Випиши два іменники – назви істот і два іменники – назви неістот. Познач число і рід виписаних іменників.

Світить весняне сонце на небі. Квітне сад, пурхають метелики над квітами. У височині блакиті співають пташки.

4. Вибери рядок, у якому всі іменники вживають лише в однині.

а) молоко, масло, шапка

б) срібло, солома, Земля

в) ручка, дитинство, стіл

5. Вибери рядок, у якому всі іменники вживають лише в множині.

а) окуляри, штани, піжмурки

б) яблуні, поети, сутінки

в) макарони, мавпи, книжки

6. Відмінювання передбачає зміну якої частини слова?

а) корінь

б) префікс

в) закінчення

7. Напиши скорочено назви відмінків іменників та відповідні питання кожного з них.

8. Провідміняй іменники: *робота, шпак, дзеркало.*

9. Спиши та визнач відмінки іменників.

Їжачок несе на голочках шапки боровика, маслюка і кущик зеленого моху для зимової постелі. Так їжачку буде тепло та затишно взимку. Укриється він кленовим листом, згорнеться клубком та буде спати до весни.

Речення

Головні члени речення – підмет і присудок

Вправа 1.

1. Прочитай два стовпчики.

Іде сніг.	сіре небо
Ясне сонечко усміхається.	ромашка цвісти
Тягнуться квітки до промінчиків.	думаю над

2. Порівняй і скажи, у якому стовпчику – речення.

3. Що допомогло тобі визначити речення?

Реченням називають слово або групу зв'язаних між собою слів, що висловлюють закінчену думку.

Вправа 2.

1. Випиши тільки речення.

Сміються діти.
Уже наступила.
Світає.
Пахнуть свіжістю поля.
Верба похилилась.
Тільки бруньки на.

2. Які знаки ставлять у кінці речення?

Вправа 3.

1. Прочитай вірш.

Віє вітер з-під воріт

Віє вітер з-під воріт,
У воротях – сірий кіт.
Вітер сірому котові
Чеше вусики шовкові.
Ясне сонце виплива,
Коту спинку пригріва.
Кіт воркоче, кіт муркоче,
Ніби щось сказати хоче.

Максим Рильський

2. Полічи, скільки речень у вірші.

3. Випиши четверте речення.

Вправа 4.

1. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки. Пригадай, з якої букви пишуть перше слово в реченні.

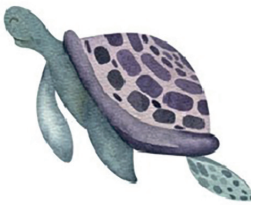

Зелена черепаха – це велика морська черепаха її так назвали через колір панцира черепаха живе в морях та океанах вона виповзає на берег, щоб відкласти яйця з них з'являються черепашки

2. Полічи, скільки тут речень.

Цікавий факт!

На сьогодні найбільшою черепахою є шкіряста. Її маса може досягати 900 кілограмів. А довжина – 250 сантиметрів. Найменша – капська черепаха. Вона важить трохи більше як 200 грамів. Розмір крихітки не перевищує 110 міліметрів.

Вправа 5.

1. Прочитай текст.

Дуби живуть надзвичайно довго. Серед них трапляються справжні патріархи – дуби-довгожителі, яким понад тисячу років. Такі дерева охороняє закон як пам'ятки природи.

2. Полічи, скільки речень у тексті.

3. Випиши речення, у якому найбільше слів.

Патріáрх – про когось (або щось) найстаршого, найповажнішого.

Підмет та присудок – це головні члени речення, його граматична основа.
Підмет означає, про кого або про що йдеться в реченні, і відповідає на питання *хто?* або *що?*
Присудок називає саму дію і відповідає питання *що робить? що зробив? що робитиме?*

Вправа 6.

1. Розглянь малюнки, добери до них речення.

1. Кит пливе.
2. Кактус росте.
3. Кіт спить.
4. Лисички обіймаються.
5. Повітряна куля летить.

2. Спиши речення, підкресли в них підмети однією лінією, присудки – двома.

Вправа 7.

1. Спиши, підкресли підмети.

Жили собі друзі: Сонце, Вода, Камінь та Вітер. Одного разу вони засперечалися, хто з них сильніший. Сонце дає Землі тепло та світло. Вода напуває Землю. Камінь складається з цінних металів. Вітер рухає повітря над Землею. Та кожен з них допомагає людині. Зрозуміли це друзі та помирилися.

Вправа 8.

1. Прочитай текст.

Настала весна. Тепло гріє яскраве сонечко. На деревах почали з'являтися листочки. Низенька травка зеленіє. Повертаються з теплих країв пташки. У садках лине пісня солов'я. Від зимового сну прокинулися комахи.

2. Випиши підмети, постав до них питання.

Зразок: Весна – що?, ...

Вправа 9.

1. Спиши, добираючи з довідки пропущені підмети.

Ось і прийшла ... . Випав ... . Міцно скував землю ... . очистили від снігу майданчик у дворі. Залив його водою ... . Швидко ... замерзла, стала чудовою ковзанкою! Тут якраз ... ковзани принесла. Ухопив їх ... і побіг до ковзанки.

За Олегом Буценем

Для довідки: сніг, двірник, хлопці, Юрко, зима, вода, мама, мороз.

Вправа 10.

1. Спиши, ставлячи в дужках замість крапок питання до підмета.

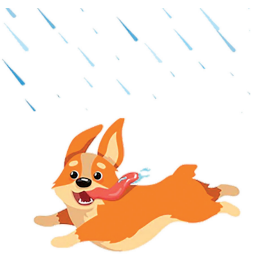

Після обіду (....?) діти пішли рибалити. За ними побіг (...?) песик. Скоро на небо виповзла чорна (...?) хмара. Своїми кудлатими боками (...?) хмара закрила сонце. Пішов (...?) дощ. Побігли додому (...?) діти. Помчав за ними і (...?) песик.

Вправа 11.

1. Склади й запиши речення з поданими іменниками-підметами.

1. Лікар (що робить?) ... .
2. Сонце (що зробило?) ... .
3. Пташка (що зробить?) ... .
4. Літак (що зробив?) ... .
5. Риба (що робить?) ... .
6. Кухар (що зробив?) ... .

2. Підкресли присудки двома лініями.

Вправа 12.

1. Розглянь малюнки.
2. Утвори речення з поданими словами.
3. У реченнях зазнач, хто що робить.
Для довідки: діти, Жанна, Олексій, Славко та Яна.

Вправа 13.

1. Спиши, добираючи з довідки пропущені присудки, напиши в дужках питання до них.

Дідусь у магазині (...?) ... гаманця з грошима. Ганнуся (...?) ... його. У цей час дідусь (...?) ... гаманець. Ганнуся радо (...?) ... його дідусеві. Дідусь (...?) ... Ганнусі.

Для довідки: загубив, віддала, знайшла, подякував, шукав.

Вправа 14.

1. Спиши, підкресли присудки.

Вітько сопе.
Вітько стражда,
перебира ногами.
Він за столом.
Він пише твір:
«Я помагаю мамі».
Старанно, олівець гризе
та супить брови грізно,
але нічого – хоч умри!
до голови не лізе...

За Анатолієм Костецьким

2. Розкажи, як ти допомагаєш мамі.

Вправа 15.

1. Прочитай текст.

Сусіди нарешті **збудували** будинок. Вони **запросили** нас на новосілля. Ми **пішли** всією сім'єю. Сусідка **подала** нам у маленьких чашечках гарячу каву. Сусід **показав** мені альбом з фотографіями. Ми довго **гортали** альбом. Аж доки **не прийшли** всі гості.

За Нузетом Умеровим

2. На які питання відповідають виділені слова?

3. Спиши, підкресли присудки.

Вправа 16.

1. Спиши вірш.

Чародійне слово

Хлоп'я у полі стежкою крокує.
Метелик білий в маки залетів.
Чорненький котик в снопиках полює,
вони такі під сонцем золоті!
Він ловить шурхіт, шелест, шарудіння,
хапає снопик лапками двома.
А миша знає слово чародійне,
і він її ніколи не спійма.

За Ліною Костенко

2. Підкресли підмети однією лінією, а присудки – двома.

Вправа 17.

1. Спиши текст.

По байраках ще ховається сірий сніг. Уночі морозець притрушує білою пудрою зелене листя осоки. Красується золотими сережками ліщина. На галявинах випинається молодими стрілами трава. Дихає свіжістю земля. Ліс посвітлів.

За Степаном Мацюцьким

2. Підкресли підмети однією лінією, а присудки – двома.

3. Покажи зв'язок між ними стрілками, постав питання.

Зразок:

Що робить?

По байраках ще ховається сірий сніг.

Що?

Байра́к – глибока довга западина, яка поросла лісом, кущами.

Вправа 18.

1. Прочитай текст.

Свою білочку я приніс із лісу в кишені. Вона була дуже маленька. Мабуть, крихітка з гніздечка випала. Вона покірно сиділа на низенькій гіллячці. Щоб хижаки її не з'їли, я й забрав білочку додому.

Швидко виросла білочка. Стала вона зовсім ручна. Білочка лазить мені на плече. Я її смачненьким годую. Любить білочка смачне.

За Олександром Копиленком

2. Випиши головні члени речення.

3. Покажи зв'язок між ними стрілками, постав питання.

4. Якими частинами мови виражено підмет та присудок?

Вправа 19.

1. Склади речення зі слів кожного рядка, змінюючи, де треба, закінчення деяких слів.

1. наш, стояла, біля, будинок, моря.

2. ласкавий, хвилі, берег, омивали.

3. над, море, літали, чайки.

4. на, пісок, гарні, залишались, мушлі.

2. Запиши ці речення.

3. Підкресли в них підмети і присудки.

Вправа 20.

1. Запиши речення в такій послідовності, щоб вийшло оповідання.

Раптом вони побачили яскраве полум’я.
П’ятикласники Костик та Ліна збирали в лісі ягоди.
Так школярі врятували ліс від пожежі.
Діти підбігли до вогнища та закидали його землею.

2. Підкресли в реченнях підмети і присудки.

Другорядні члени речення

Вправа 1.

1. Прочитай речення.

Настав вечір.	Настав теплий літній вечір.
Сонце ховалось.	Сонце ховалось за пухкі хмари.
Повівав вітерець.	Повівав легенький вітерець.
Дерева похитувалися.	Дерева спокійно похитувалися.
Люди відпочивали.	Люди відпочивали після робочого дня.

2. Визнач різницю між реченнями, що подані ліворуч і праворуч.

Вправа 2.

1. Доповни подані речення й запиши їх, користуючись словами з довідки.

1. Іде дощ. **2.** Діти грають. **3.** Котик спить. **4.** Біжать струмочки. **5.** Учень пише. **6.** Матуся готує.

Для довідки: солодко, весняні, в піжмурки, смачний борщ, холодний, твір про Україну.

2. Як змінюються речення після додавання в них нових слів?

Другорядні члени речення – **усі члени речення, крім підмета та присудка**.

Вправа 3.

1. Спиши текст.

Стриб! Ноги відразу потонули в глибокому снігу. Він майже сягає колін. Ноги вмить огорнув холод. А обличчя лоскочуть теплі промені сонечка. З даху звисають бурульки. Промінці виграють у прозорій кризі. Бурульки тануть від ласкавого тепла.

За Іриною Заваловою

2. Знайди в кожному реченні головні та другорядні члени.

3. Підкресли хвилястою лінією другорядні члени речення.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Бувають холодні дощові дні. Вода дзюрчить. Ціле місто стає морем. Море хлюпоче. Я складаю кораблика. Кораблик буде паперовий – красивий та міцний. Вода не зіпсує. Я радію. Часто я пускаю кораблики в дощові струмки. Сонечко поблискує. Дощ закінчився. Струмки чекають. Кораблик пливе.

2. Випиши речення, у яких є другорядні члени речення.

3. Підкресли головні та другорядні члени речення.

Вправа 5.

1. Доповни речення другорядними членами речення, спираючись на малюнки.

1. Яблуко виросло ... та ... .

2. Коза з'їла ... .

3. Заєць несе ... .

4. Я знайшов ... .

2. Утворені речення запиши.

3. Підкресли головні та другорядні члени речення.

Вправа 6.

1. Спиши речення.

1. З дерев опадає жовте листя. **2.** Співають соловʼї у вишневому садочку. **3.** Чарує сонячний ранок своєю красою та тишею. **4.** Біле хутро допомагає зайцеві сховатися від хижаків. **5.** Будівельник виконує тяжку, небезпечну роботу. **6.** Учні почули дзвоник на урок.

2. Підкресли головні та другорядні члени речення.

Другорядні члени речення пояснюють головні або інші другорядні члени речення. Вони відповідають на різні питання.

Вправа 7.

1. Прочитай вірш.

Весна

Грає сонце промінцями.
Білий сніг стає струмками.
І, співаючи, струмки
Шлях знаходять до ріки.
Річка ширшою стає.
В річці сонце устає.
Біля сонця риболов
Тягне срібний свій улов.

Михайло Стельмах

2. Знайди головні та другорядні члени речення в кожному реченні.

3. Постав питання до кожного члена речення за пропонованою схемою.

Зразок:

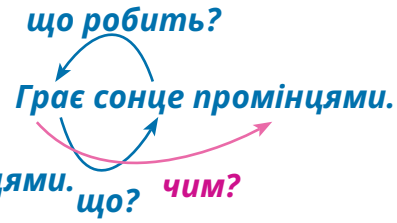

Вправа 8.

1. Розглянь, як зв'язані між собою слова в реченні.

1. Щороку до школи приходять нові учні.

учні *що роблять?* → приходять
учні ← *хто?*

учні *які?* → нові

приходять *коли?* → щороку

приходять *куди?* → до школи

2. Зеленіє трава на лузі.
3. Сидять горобці в гніздечках.
4. Учитель навчає дітей добра.

2. Спиши речення.

3. Знайди головні та другорядні члени речення в кожному реченні.

4. Установи зв'язок між членами речення за допомогою питань та стрілочок.

Вправа 9.

1. Прочитай речення.

1. Барвистий півень голосно співає.

2. Кухар готує піцу в піцерії.

3. Важкі хмари затулили сонечко.

2. Знайди головні та другорядні члени речення в кожному реченні.

3. Установи зв'язок між членами речення за допомогою питань та стрілочок.

Зразок:

Вправа 10.

1. Прочитай текст.

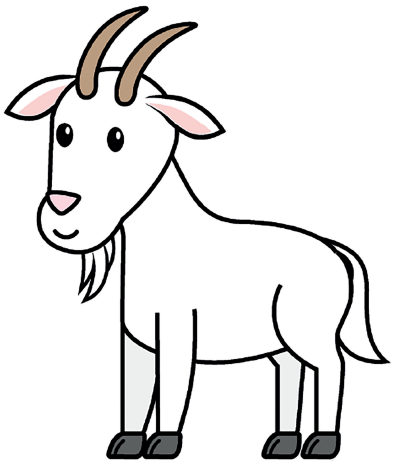

Упертий цапок

Подивись, який упертий
Цей **малесенький цапок**.
Він сьогодні вже вчетверте
Забігає у садок.
Ми **замкнули міцно** хвіртку
Він **обстежує паркан**.
І набачив-таки дірку!
Ну і впертий, як баран.
Та **кори не обгризає**,
Не ламає гілочок –
Став і нюхає, як пахне
Біля хати наш **бузок**.

Оксана Кротюк

2. Випиши виділені словосполучення.

3. Установи зв'язок між словами за допомогою питань та стрілочок.

Вправа 11.

1. Спиши текст.

Причаїлася Марія під яблунею в саду. Чекала дівчинка на яснозору осінь. Прийде вона в садок по яблука? Але жовтокосої красуні не було. Над головою курликали журавлі. Диво-птахи відлітали у вирій. Сонечко спускалося за багряний ліс. Останнє проміння падало на землю.

За Людмилою Кибалкою

2. Підкресли головні та другорядні члени речення.

3. Усно постав питання до другорядних членів речення.

Вправа 12.

1. Прочитай речення.

1. Матвій полюбляє малинові тістечка. **2.** Цуценя знайшло в садку великого жука. **3.** Небо зачарувалося холодним блиском зір.

2. Випиши з кожного речення парами слова, зв'язані між собою за змістом.

Зразок: Матвій (що робить?) полюбляє; полюбляє (що?) тістечка; тістечка (які?) малинові.

Вправа 14.

1. Спиши, ставлячи в дужках замість крапок питання до слів.

Тече річка крізь (...?) лісок,
Блискотить (...?) сріблисто.
А (...?) на березі пісок,
(...?) Золотий та (...?) чистий.
І на цьому бережку
За одну хвилинку
Можна (...?) з вогкого піску
Збудувать (...?) будинки.

За Наталею Забілою

Вправа 15.

1. Спиши, ставлячи замість крапок другорядні члени речення.

1. Вчителька розповіла про (що?) .... . **2.** (До чого?) ... доплив (який?) ... корабель з (якими?) ... вітрилами. **3.** Садівник підстриг (чим?) ... (які?) ... кущі. **4.** Біля мішка (з чим?) з ... кіт побачив (кого?) ... .

Вправа 16.

1. Прочитай текст.

Золоте сонечко світило гарно понад білим селом. **Хатки потопали в білому вишневому цвіту.** Той білий цвіт був наче молоко. **На пагорбі красувалася панська палата. Далі зеленіли розлогі поля та луги.** На лугах хрупали кучеряві вівці сочисту весняну травичку. **Над річкою зібралися хлопці-пастушки.**

За Лесею Храпливою

2. Випиши з кожного виділеного речення парами слова, зв'язані між собою за змістом.

Вправа 17.

1. Склади до кожного малюнка речення з другорядними членами речення.

2. Запиши два речення на вибір.

3. Підкресли головні та другорядні члени речення.

Вправа 18.

1. Склади речення, спираючись на питання.

1. *що робить? який? що?*
сильний, дощ, іде

2. *хто? як? що зробили? куди?*
в нірка, лисенята, сховатися, хутко

3. *який? хто? що зробив? що?*
намалювати, талановитий, картина, художник

4. *куди? що зробили? які? що?*
новенькі, до школа, парти, привезти

Вправа 19.

1. Знайди та запиши речення до запропонованих схем.

1. ____ ____ ____ ____.
2. ____ ____ ____ ____.
3. ____ ____ ____ ____.

Сонечко світило весело над селом.
Вкрилися луки різнобарвними квітами.
Старий дуб ріс у парку.

Вправа 20.

1. Доповни речення другорядними членами речення, які відповідають на поставленні питання.

яка? *що?* *які?* *на чому?*

Настала ... весна. Травичка покрила ... . Прилетіли ... птахи. На ... з'явилися бруньки.

які? *якого?* *які?*

Прокидаються ... мешканці від ... сну. Між деревами біжать ... струмки.

під чим? *яку?* *на яку?*

Виходить погрітися під ... заєць. Скоро він змінить свою ... шубку на ... .

Вправа 21.

1. Спиши текст.

Шашки

Я люблю грати в шашки, особливо сам із собою. Розкладаю дошку. Ходжу навкруг неї. **Іноді я пересуваю шашки вказівним пальцем.** Буває, середнім. Підмізинним і мізинцем теж. Складніше – великим. Треба тягти шашку обережно, щоб не зрушити інші. Правим великим краще, ніж лівим. Є різні прийоми й комбінації. **Я їх довго вигадував.**

За Оксаною Лущевською

2. Установи зв'язок між членами виділених речень.

Види речень за метою висловлювання та інтонацією

Вправа 1.

1. Прочитай речення.

Коли сонячні промені проходять крізь краплі води, то світло розкладається на сім кольорів і утворюється веселка. Бажаєте побачити веселку? Спостерігайте за небом під час дощу!

2. У якому з речень розповідають про щось? У якому запитують? Яке речення спонукає до дії?

3. Які це речення за метою висловлювання?

4. Спиши речення, у якому про щось розповідають.

Вправа 2.

1. Розглянь таблицю.

Види речень за метою висловлювання

Розповідні речення	Питальні речення	Спонукальні речення
висловлюють повідомлення, розповідають про щось	висловлюють запитання	висловлюють спонукання до дії
Веселка складається із семи кольорів.	*Бажаєте побачити веселку?*	*Спостерігай за веселкою!*
. !	? !	. !

2. Розкажи про види речень за метою висловлювання, спираючись на таблицю.

3. Наведи свої приклади.

Вправа 3.

1. Прочитай гумореску. Поміркуй, які це можуть бути речення за метою висловлювання?

Павлик тільки-но зайшов до класу і вчитель одразу звернуся до нього

– Павлику, чому в тебе один черевик чорний, а другий коричневий

Мовчить Павлик

– Ану біжи додому й перевзуйся

– Та я вже повертався, тільки вдома теж один черевик чорний, а другий коричневий

2. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки.

3. Прочитай виразно записану гумореску за ролями.

Вправа 4.

1. Утвори з розповідних речень питальні та спонукальні, опираючись на допоміжні слова.

Розповідні речення	Питальні речення	Спонукальні речення
У Мирослава п’ять яблук.	Скільки ...	Поділися ...
Сьогодні спокійний день.	Який ...	Радій ...

2. Запиши утворені речення.

3. Прочитай виразно утворені речення.

Вправа 5.

1. Прочитай речення. Поміркуй, які це можуть бути речення за метою висловлювання?

У нашому місті дуже гарно Чисті доріжки, квітучі клумби Багато магазинів та сучасних алей А ви бували в нашому новому музеї Там можна побачити залишки давніх істот Завітайте до музею

2. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки.

3. Прочитай виразно записаний текст.

Вправа 6.

1. Прочитай вірш. Правильно виділяй голосом запитання і відповіді.

Весна

Що з весною настає?
– Сніг у полі розтає.
А чому то так буває?
– Сонце його пригріває.
Що ж синіє на землі?
– Ніжні проліски малі.
А що пнеться з-під листа?
– То травичка вироста.
А над полем що бринить?
– Любий жайворон дзвенить.

Катерина Перелісна

2. Поясни розділові знаки в кінці кожного речення.

3. Спиши вірш, підкреслюючи питальні речення.

Розповідне речення вимовляємо спокійно, у кінці речення голос знижуємо.
Під час вимови питального речення треба підвищити голос на тому слові, на яке треба відповісти.

Вправа 7.

1. Прочитай запитання і відповіді. Виділяй виділені слова з більшою силою голосу.

1. Яка пора року настає після зими Після зими настає **весна**

2. Куди учні записують домашнє завдання Учні записують домашнє завдання в **щоденникі**

3. Коли можна купатися в річці Купатися в річці можна **влітку**

2. Спиши запитання і відповіді, ставлячи потрібний розділовий знак у кінці кожного речення.

3. Скажи, до якого виду речень вони належать.

Вправа 8.

1.Прочитай питальні речення, наголошуючи виділені слова.

Христина зробила весняну саморобку? Так, … .

Христина зробила **весняну** саморобку? Так, … .

Христина **зробила** весняну саморобку? Так, … .

Христина зробила весняну **саморобку**? Так, … .

2. Чи однакові за змістом ці питання? Що змінюється?

3. Запиши короткі відповіді на питання.

Вправа 9.

1. Прочитай речення.

1. Які весняні місяці ти знаєш?

2. Що навесні на деревах з'являється першим?

3. Звідки прилітають до нас пташки?

4. Яка квітка найпершою зацвітає навесні?

2. Дай повні відповіді на запитання.

3. Запиши свої відповіді.

4. Підкресли розповідні речення.

Для довідки: пролісок, березень, бруньки, квітень, з теплих країв, травень.

Вправа 10.

1. Прочитай вірш. Правильно виділяй голосом запитання.

Запиталочка-Наталочка

Прокидається Наталочка,
А із нею – запиталочка.
Мамо, мамо, поясни,
хто мені вмикає сни?
Як заліз у телефон
наш огрядний дід Мирон?
Скільки каші з'їсти треба,
аби вирости до неба?
А від кого молоко
знову з ківшика втекло?
Хто в землі фарбує моркву?
І коли я вже замовкну?

За Світланою Дідух-Романенко

2. Випиши питальні речення.

🔔 Вправа 11.
1. Прочитай вірш.

Гарне слово

Мама! Мама! – гарне слово,
Тільки скажеш – все готово!
– Мамо, кашки! – кашка є.
– Мамо, чаю! – вже наллє.
– Мамо, спатки! – вже роздітий,
І у ліжку, і укритий.
– Мамо, ніжку зав'яжи!
– Мамо, казку розкажи!
Мама! Мама! – гарне слово,
Тільки скажеш – все готово!

Катерина Перелісна

2. Чи є в цьому вірші спонукальні речення? Прочитай їх.
3. Чому слово мама називають гарним? Чи правильно чинить герой вірша?

Спонукальне речення вимовляємо зі спонукальною інтонацією.
До спонукання належать: порада, прохання, запрошення, заохочення, наказ, заборона тощо.

Вправа 12.

1. Спиши речення.

1. Кроком руш!

2. Любі гості, завітайте до нашого ярмарку.

3. Не грайся із сірниками!

4. Передайте, будь ласка, клунок.

5. Улітку беріть із собою пляшку води.

2. Які спонукання висловлено в кожному з цих речень?

Вправа 13.

1. Прочитай текст.

Одного ранку Славко потайки поклав планшета в наплічник і пішов з ним до школи. На першій же перерві навколо хлопця зібралося пів класу. Від такої уваги Славко почувався героєм дня.

– Будь людиною, дай погратися! – попросив Сергій. У нього свого планшета ще не було.

– Добре. Тільки обережно! – погодився Славко.

– А мені можна?! – вигукнув Мишко.

– А потім мені! – простягла до планшета руки Діана.

– Та не всі разом! По черзі! – вгамовував друзів Славко.

За Аліною Туз

2. Випиши спонукальні речення.

Вправа 14.

1. Прочитай речення.

Марко та Даша пішли до річки Як там гарно Раптом набігла хмара Стало темно Блимнула блискавка, прокотився грім Не лізь у воду, Дашо Це небезпечно Мерщій додому

2. Скажи, які це речення? Які розділові знаки треба поставити в кінці кожного речення?

3. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці кожного речення.

Вправа 15.

1. Утвори з поданих груп слів спонукальні речення.

1. Загартовувати, здоров'я, своє.
2. Допомагати, взимку, пташки.
3. Прибирати, собою, за.
4. Бути, на, уважним, урок.
5. Дотримуватися, дорожній, правила, рух.

Зразок: 1. Загартовуй своє здоров'я.

Вправа 16.

1. Склади та запиши речення, які починались би так.

1. На весняні канікули п'ятикласники... .
2. Любіть свою ... !
3. Мирославо, зустрінь ... .
4. Що можна побачити у ... ?
5. Сашко, не хочеш сходити до ... ?
6. У магазині ми зустріли ... .

2. Виразно прочитай утворені речення. Скажи, до якого виду речень вони належать?

Вправа 17.

1. Прочитай текст. Зверни увагу на розділові знаки в кінці виділених речень.

Учора мої дідусь та бабуся поїхали до лісу? Взяли ровера та поїхали. **А ви бачили їхній ровер. То не ровер, то дракон.** Колеса два, а педалей – чотири. Сідай з Мироном із сусіднього під'їзду і лети! Але дідусь не дозволяє. То для нього та бабусі. Сімейний ровер!

2. До якого виду за метою висловлювання вони належать?

3. Випиши виділені речення, постав правильні розділові знаки.

Вправа 18.

1. Розглянь малюнок.

2. За малюнком склади різні за метою висловлювання речення.

Вправа 19.

1. Прочитай речення.

Женя вийшла зі школи і подивилася на хмарне небо. А чи не піде дощ? Треба поспішати додому!

2. Які ці речення за метою висловлювання?

3. Перебудуй перше речення на спонукальне, друге – на розповідне, третє – на питальне.

Вправа 20.

1. Прочитай речення.

1. Чистьте зуби двічі на день. **2.** О котрій годині розпочинається урок? **3.** Сьогодні ми ходили в кіно. **4.** Слон – найбільша суходільна тварина. **5.** Не чіпай чужих речей. **6.** Як довго йде дощ?

2. Випиши спочатку розповідні речення, потім питальні та спонукальні.

За інтонацією речення бувають окличні і неокличні. У кінці речень, що вимовляють з особливим почуттям *(захвату, здивування, радості, образи, здивування)*, ставимо знак оклику. Це – окличні речення. Окличними можуть бути розповідні, питальні, спонукальні речення.

Вправа 21.

1. Розглянь таблицю.

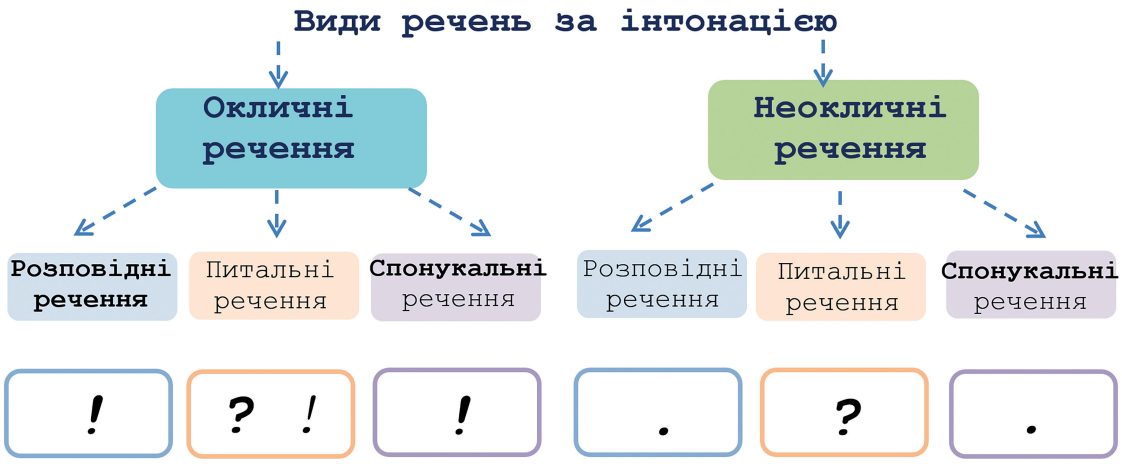

2. Розкажи про види речень за інтонацією, спираючись на таблицю.

3. Наведи свої приклади.

Вправа 22.

1. Прочитай речення з різним почуттям.

Папуги мають барвисте пір'я.

сумно

здивовано

радісно

зі злістю

2. Поміркуй, після яких речень ти поставиш знак оклику? Чому?

Вправа 23.

1. Прочитай виразно вірш.

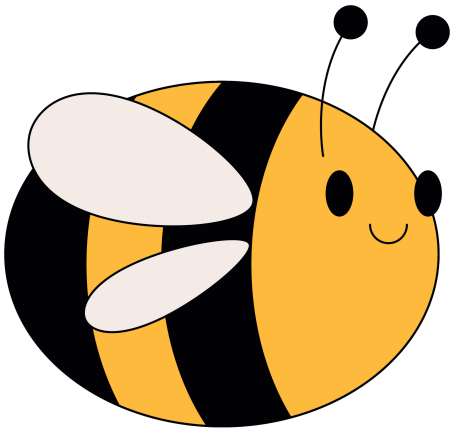

Джміль

Ще збирається до танцю
Березнева заметіль,
А вже вирушив на працю
І шукає квітки джміль.
Але де ж ті квіти, джмелю?!
Глянь – он хмара снігова!
Залітай в мою оселю.
Почекаєш день чи два?
Джміль гуде і стороною
Облітає поклик мій.
Ніби каже: йди за мною,
І зі мною порадій!

За Дмитром Павличком

2. Випиши речення в такій послідовності: розповідне окличне, розповідне неокличне, питальне окличне, питальне неокличне, спонукальне окличне, спонукальне неокличне.

Вправа 24.

1. Прочитай уривок повісті. Спробуй інсценувати її разом зі своїми однокласниками.

Врешті Карлсон уповільнив політ біля самого підвіконня і гукнув:

– Гей-гоп! Можна присісти скраєчку?

– О, прошу! А що, важко отак літати?

– Тільки не мені! Мені все легко, бо я найкращий у світі літун! Проте я не раджу кожному лантухові наслідувати мене.

Малий відчув, що «кожний лантух» його теж стосується, і вирішив ніколи навіть не пробувати літати.

– Як тебе звуть?

– Малий. Хоч насправді я звусь Сванте Свантесон.

– А мене, уяви собі, на диво звуть Карлсон. Просто Карлсон, і годі. Гей-гоп, Малий!

– Гей-гоп, Карлсоне!

– Скільки тобі років?

– Сім.

– Чудово. Підемо далі!

Він хвацько перекинув через підвіконня свої коротенькі товсті ніжки й опинився в кімнаті.

– А тобі скільки років?

– Мені скільки років? Я чоловік у розквіті сил – оце все, що я можу сказати.

За Астрід Ліндґрен

2. Випиши три окличні речення.

Ла́нтух – неповоротка, несприта людина; незгра́ба.

Вправа 25.

1. Прочитай речення.

Погляньте на це диво Впізнали Так, це сосна Вона така красива, струнка На ній рівнесенько ростуть густі зелені віти Кожної весни тягнуться до сонця світло-зелені молоді пагони Стоїть сосна пишна, розлога Голочки позирають у різні сторони, немов запрошують мешканців лісу до себе в гості

2. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці кожного речення.

3. Підкресли окличні речення.

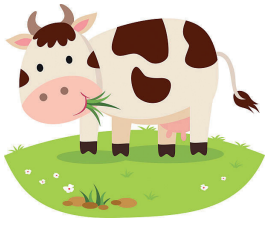

Вправа 26.

1. Утвори з поданих речень окличні та запиши.

1. «Пісня про рушник» дуже зворушлива. **2.** Я роблю зарядку щодня. **3.** Як довго нам чекати сонечка? **4.** Та скільки ж можна терпіти той шум? **5.** Будь ласка, не забувайте свої речі. **6.** Вітаю тебе з Днем народження.

Що я знаю/умію?

1. *Речення* – це ...

а) поєднання двох чи більше слів

б) частина мови, що називає предмет

в) слово або група зв'язаних між собою слів, що висловлюють закінчену думку

2. *Підмет і присудок* – це ...

а) поєднання двох чи більше слів

б) головні члени речення

в) другорядні члени речення

3. На які питання відповідає *підмет*?

а) хто? що?

б) що робить? що робив? що робитиме?

в) який? яка? яке? які?

4. На які питання відповідає *присудок*?

а) хто? що?

б) що робить? що робив? що робитиме?

в) який? яка? яке? які?

5. Визнач *підмет* і *присудок* у реченнях.

1. Лагідно повіває весняний вітерець. **2.** Найсильніший вовк захищає свою зграю. **3.** Червоніють ягідки черешні під сонцем.

6. *Другорядні члени речення* – це ...

а) поєднання двох чи більше слів

б) головні члени речення

в) усі члени речення, крім підмета та присудка

7. Склади речення, спираючись на питання. Підкресли головні та другорядні члени речення.

1. Як? Що робить? Хто? По чому?

ступає, танцюрист, по сцені, легко

2. Що роблять? Хто? Які? Що?

пісні, радісні, пташки, співають

8. Продовж речення.

1. За метою висловлювання речення бувають: ... речення, ... речення, ... речення.

2. За інтонацією речення бувають: ... речення і ... речення.

Текст

Тема. Основна думка. Заголовок

Вправа 1.

1. Прочитай два записи та спробуй визначити, чим вони відрізняються.

1. Я ніколи не бачила фламінго. А тут, у зоопарку, нарешті зустріла його. Як і на малюнку, птах мав довгі тонкі ніжки, але пір'я було не рожевим, а майже білим. Працівник зоопарку пояснив, що колір пір'я птаха залежить від його виду та харчування.

2. Сьогодні гарна погода. Білочка запасає на зиму горіхи та гриби. Учора наш клас ходив до бібліотеки. На сніданок Іванко готує собі яєчню та овочевий салат.

2. Про що розказано в першому записі?

3. Чи можеш ти визначити, про що йдеться в другому записі?

4. У якому записі речення зв'язані за змістом? Як можна назвати такий запис?

Текст – це зв'язний вислів, що складається з двох і більше речень, які розміщені послідовно та об'єднані між собою за змістом. До тексту можна дібрати заголовок.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Шкільний день розпочинається зі дзвоника. До дзвоника я можу спілкуватися з однокласниками, виходити з класу, але після дзвоника треба зосередитися. Починається урок. На уроці я стараюся уважно виконувати завдання і відповідати на запитання. Та незабаром на перерві знову можна відпочити й поїсти смачненького – час шкільного сніданку. Після уроків я йду займатися в кабінет інформатики. Нещодавно туди завезли нові потужніші комп'ютери і тепер навчатися набагато цікавіше! Але заняття закінчуються після дзвоника. Разом з ним закінчується мій шкільний день.

2. Про що розповідають у тексті?

3. Спиши текст. Добери із запропонованих варіантів заголовок.

Новий комп'ютер	**Мій шкільний день**	**Однокласники**

Вправа 3.

1. Прочитай.

1. Добрий ранок розпочинає добрий день. Ранок – найкращий час для зарядки та смачного сніданку. А вмивання прохолодною водою дає заряд бадьорості.

2. Удень завжди багато справ. Зайняті працею і дорослі, і діти. Сонце стоїть високо над землею, і всі люди кудись поспішають. Хтось на автобус, хтось у банк, а ще хтось до музичної школи. Багато всього треба встигнути за день.

3. Ось і настав вечір. Тихіше стало на вулицях, вони поступово загоряються теплими вогниками ліхтарів. Удома ввечері затишно, спокійно. На кухні панує запах смачної вечері. Після неї можна готуватися до сну.

2. Коротко розкажи, про що йдеться в кожному тексті.

3. Добери до поданих текстів заголовки.

4. Запиши один текст на вибір разом із заголовком.

Вправа 4.

1. Прочитай.

Вийся, віночку, гладко...

Найкращою оздобою дівочої голови є вінок наші дівчата плетуть собі вінки з квітів маку, синіх волошок та чорнобривців у плетенні вінків красуні досягли великого мистецтва дівчата так комбінують барви і форму квітів у вінку, що він стає мистецьким твором та увиразнює красу дівочого обличчя

За Олексою Воропаєм

2. Які в тебе виникли труднощі?

3. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки. Пригадай, з якої букви пишуть перше слово в реченні.

4. Усно добери інші заголовки до тексту.

📖 *Оздо́ба* – прикраса.

Увира́знювати – робити виразнішим, помітнішим.

Вправа 5.

1. Прочитай вірш.

Наш гусак піднявсь на кладку,
Став, як завше, на зарядку,
Повернувся вліво, вправо,
Чітко робить вільні вправи.
От зробив гусак зарядку
Та й у річку – бух із кладки! –
Миє крила, чистить лапки.
Каже качур: – Так-так-так,
Фізкультурник наш гусак!

Михайло Стельмах

2. Про що йдеться у вірші?

3. Поміркуй, чи є вірш текстом? Доведи свою думку.

4. Спиши вірш. Добери свій заголовок.

Текст має тему і основну думку.
Тема – це те, про що розповідають у тексті.
Основна думка (ідея) – це головне, про що автор чи авторка хоче нам сказати.

Вправа 6.

1. Прочитай.

1. Пустелі – безмежні піскові простори. Піщані дюни – пагорби з піску – можуть вирости вище від хмарочосів. Але окрім піску є в пустелі й оази – водойми з розкішною зеленню навкруги.

2. Усім відомо, що їжаки мають колючий панцир. Колючки такі гострі, що в руки не взяти. Але народжуються їжаченята без голочок. Маленькі колючки з'являються трохи згодом – білі та м'які.

3. Веснянки – обрядові пісні, пов'язані з початком весни та наближенням весняних польових робіт. Мають веснянки й інші назви: гаївки, гагілки, ягілки, ягівки, риндзівки.

Веснянки

Пустелі

Голки їжаченят

2. Добери до кожного тексту тему.

3. Спиши один текст на вибір, добери до нього заголовок.

Вправа 7.

1. Прочитай текст і визнач його тему.

Верба в житті людей

Верба – одне з найулюбленіших у народі дерев. Здавна вона супроводжує людські поселення й оселі. Найбільше верб росте біля річок та ставків. Міцно пустивши коріння в землю, верба укріплює береги водойм.

Верби є природним фільтром усіляких домішок, що містяться у водах річок і озер. Недаремно люди завжди брали воду для пиття під вербою. **Верба очищає не тільки воду, а й повітря.**

2. Чи відповідає заголовок тексту його темі?

3. Спиши останній абзац.

4. Підкресли у виділеному реченні головні та другорядні члени речення.

Вправа 8.
1. Прочитай.

1. Недбале ставлення до природи руйнує навколишнє середовище. Але ж людство є невіддільною часткою природи. Тож люди повинні пам'ятати, що вони єдині, хто може зберегти всю гармонію і баланс в навколишньому живому світі.

2. Дуже корисні для шкіри й усього організму процедури з холодною водою. Такі процедури поліпшують живлення шкіри. Починають їх з досить теплої води, потім температуру потроху знижують.

3. Калина цвіте навесні, а восени дає червоні ягоди. На смак ягоди – гіркі, терпкуваті, але після морозу стають смачнішими. Вони дуже корисні та мають лікувальні властивості.

Процедури з холодною водою корисні для тіла

Ягоди калини дуже корисні

Збереження природи – відповідальність людини

2. Добери до кожного тексту основну думку.
3. Спиши один текст на вибір, добери до нього заголовок.

Вправа 9.

1. Прочитай текст і визнач його основну думку.

Який же Великдень без яєць? Виявляється, дари природи ті ще майстри-маляри! У рожевий колір яйця забарвить буряковий сік. Жовтий дасть лимонна цедра, березове листя або відвар календули, помаранчевий – морквина, апельсин. Ну і класика жанру – лушпиння з цибулі, яке здатне пофарбувати яйця в насичений червоний. Зелений колір виходить не тільки від зеленки, але й від петрушки, шпинату, кропиви. Червонокачанна капуста забарвить яйця в несподіваний блакитний відтінок. Кава залишить приємний бежевий тон на білих яйцях або коричневий на жовтих.

З вільних інтернет-джерел

2. Випиши всі кольори разом з тими дарами природи, що можуть їх утворити.

Зразок: Рожевий – буряковий сік, ...

Вправа 10.

1. Прочитай текст, визнач його тему і основну думку.

Користь від лісу

У нашій країні багато лісів. Ліс дає людям велику користь.

У лісі легко дихається. Ліси і парки прикрашають наші міста і села. Вони очищують повітря.

Лісові смуги захищають посіви від гарячих вітрів, що висушують поля.

У лісі живуть різні звірі. А скільки ягід, горіхів, грибів дарує нам ліс!

2. Про що ти дізнався з цього тексту? Яку корить приносить ліс?

3. Спиши текст.

Основні ознаки тексту

Вправа 1.

1. Розглянь таблицю.

2. Розкажи про основні ознаки тексту, спираючись на таблицю.

Вправа 2.

1. Прочитай.

Приємно спілкуватися з чемною людиною. Така людина завжди вітається і прощається, увічливо відповідає на питання. Чемний – той, хто допоможе, порадить, уболіватиме за іншого.

Прямував дорогою хлопчик у курточці. Батько закинув вудку й почав чекати.

Завжди пропустить перед себе людину, яка поспішає, притримає двері, допоможе нести важке, бажатиме іншим добра й ставитиметься з повагою. У таких людей завжди багато друзів.

2. Чи можна назвати прочитане текстом?

3. Спиши, вилучивши речення, що не стосуються тексту.

Вправа 3.

1. Прочитай.

Слухав Цвіркуна весь степ. Удень він ховався від сонця. Метелик має барвисті крильця. У зеленому просі жив Цвіркун. А ввечері грав на скрипочці.

2. Вияви зайве речення, яке не відповідає змісту всього тексту.

3. Зміни порядок речень так, щоб утворився текст.

4. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Фрукти

Фрукти – це соковиті плоди дерева або куща. Їх люблять люди і тварини. Фрукти бувають різноманітної форми. А на смак вони не тільки солодкі, але й дуже кислі, як-от лимон.

Фрукти можна їсти сирими. Або приготувати з них варення й навіть робити цукерки.

За Наталією Чуб

2. Розкажи коротко, про що йдеться в тексті.

3. Яка його тема й основна думка?

4. Спиши останній абзац.

5. Підкресли у виділеному реченні головні та другорядні члени речення.

Вправа 5.

1. Прочитай.

Але той кинув Сірника геть за вікно, в калюжу, – хай сиріє, цьому Сірникові так і треба!

Думав Сірник, думав і попрохав нарешті Хлопчика чиркнути його головкою об коробку й на підлогу кинути.

Один нерозумний Сірник почув, що колись йому доведеться згоріти, і вирішив підпалити хату свого господаря.

За Юрієм Ярмишем

2. Зміни порядок речень так, щоб утворився текст.

3. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

Вправа 6.

1. Прочитай текст.

Бджоли відіграють найбільшу роль в опиленні квітів. Це означає, що без бджіл квітів би взагалі не було. Бджоли харчуються пилком та нектаром квіток. А от узимку бджоли їдять мед, який вони зібрали в теплу пору року.

2. Яке слово найчастіше повторюється в тексті? Як цього можна уникнути?

3. Запиши текст, змінюючи повторюване слово. Добери заголовок.

4. Чи змінився зміст тексту?

Для довідки: комаха, трудівниця, гудимка.

Цікавий факт!

Щоб зібрати 100 грамів меду, бджола має взяти нектар близько з мільйона квіток. Для цього їй доведеться здійснити майже 15 тисяч вильотів і подолати шлях у 46 тисяч кілометрів.

Гудимка – бджола, медоносна комаха.

Вправа 7.

1. Прочитай словосполучення.

Одного дня, гарна погода, взяли вудки, пішли до ставка, спокійна вода, закинули вудки, тихо чекати, гарний улов, смачна юшка, щаслива Мурка.

2. Поміркуй, з якої теми з ними можна скласти текст.

3. Склади й запиши текст. Добери заголовок.

Вправа 8.

1. Розглянь малюнок.

2. Склади текст за малюнком.

Вправа 9.

1. Склади зі слів речення, а з речень – текст.

Нявчик, акваріум, котик, побачив, з рибкою.
Стрибнуло, кошеня, на стіл.
Плаває, красива, за склом, рибка.
Милується, рибкою, гарною, Нявчик.

2. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

Вправа 10.

1. Прочитай.

Зірочка впала в океан і побачила на його дні інших зірочок, які впали з неба. Так вона і знайшла собі друзів.

Одного разу вона побажала опинитися на Землі й мати друзів, і раптом – вщух! – полетіла до блакитної планети.

Високо в небі жила Зірочка. Вона любила дивитися на Землю та спостерігати, як живуть люди і тварини. Їй було самотньо.

За Оленою Скуловатою

2. Зміни порядок абзаців так, щоб утворився текст.

3. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

Вправа 11.

1. Прочитай.

Яблука в садку

Сонце кинуло на землю перше проміння. Легенький промінець приніс із полів запахи трав і польових квітів. Десь високо в небі залунала пісня жайворонка. Приємно йти по зеленій прохолодній траві, але не менш приємно йти й по гарячому пилові. Коли трохи заплющити очі, здається, що нога поринає в теплий, ніжний пух.

За Іваном Багмутом

2. Це окремі речення чи текст? Доведи свою думку.

3. Чи відповідає заголовок текстові?

4. Добери влучний заголовок.

Вправа 12.

1. Переставши рядки так, щоб утворилось слово *дружба*.

Бачу й знаю – це мій друг,
День стає веселим, шумним,
У квартиру нашу тиху
Ранок сповнений життя:
А він стрибає навкруг!
Жваво песик забіга.

2. Запиши утворений вірш.

3. Чи є це текстом? Доведи свою думку.

Вправа 13.

1. Прочитай.

У мене вдома живе кішечка Мура. Кіт лісовий – вид хижих ссавців з родини котових. Вона руденька, неначе стиглий персик. Забарвлення хутра однотонне сіро-руде, з малюнком у формі розмитих видовжених темних плям. Цю рідкісну тварину занесено до Червоної книги України. Моя кішечка дуже ласкава та грайлива.

2. Це окремі речення чи текст? Доведи свою думку.

3. Утвори з поданих речень два тексти та запиши.

4. Добери й запиши заголовок до кожного тексту.

Вправа 14.

1. Розглянь малюнки.

1. Осінь, парк, дощ, цуценя, самотній.
2. Дівчата, прогулянка, парасолька, пожаліли, шкода.
3. Додому, турбота, помили, нагодували.
4. Ситий, задоволений, спить, милуються.

2. Склади текст за малюнками та опорними словами.
3. Запиши утворений текст.

Вправа 15.

1. Прочитай текст, визнач його тему і основну думку.

У сучасному світі є величезна кількість різних тканин. Але найважливіша зараз бавовна. Бавовник – це квітка. **Люди вирощують бавовну спеціально на полях.** Далі суцвіття потрапляють на комбінат і їх переробляють на нитки. З ниток виготовляють різні речі. Бавовна – це м'який рушник, пухнастий халат, улюблені зручні джинси, запашні простирадла та багато, багато іншого.

2. Спиши текст.
3. Підкресли у виділеному реченні головні та другорядні члени речення.

Абзац

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

З життя рукавичок

Мабуть, немає людини, яка б не носила таку просту й потрібну річ, як рукавички. Та, одягаючи їх, ніхто не замислюється над їхнім славним минулим. Учені не можуть назвати точну дату народження цього предмету одягу.

В античній Греції варто було комусь одягнути рукавички, як його починали зневажати, називали слабким.

А давні римляни, навпаки, дуже полюбляли рукавички – у них ставали до праці, у них сідали за стіл.

У середні віки королі, єпископи й вельможі носили особливі прикрашені рукавички. Рицарі, кидаючи рукавичку, викликали суперника на бій. Красуні ж дарували рукавички своїм обранцям.

Та головне призначення рукавички – захист. Взимку від морозів, а під час епідемії – від вірусів. Тож поважайте рукавички й не забувайте їх.

За Лесею Москаленко

2. На скільки частин поділено текст?

3. Про що розповідають у кожній частині?

4. Чи мають ці частини спільну тему?

Абзаци – частини, на які поділяють великі тексти. Абзаци містять одне чи кілька речень, що пов'язані однією думкою. Між собою абзаци пов'язані за змістом. Кожен абзац починаємо з нового рядка.

Вправа 2.

1. Прочитай.

А стежечкою між травою бігла Мурашка. Раптом чує – падають з дерева крихітки горішка. Попробувала Мурашка – горішок запашний і смачний. Понесла Мурашка крихітку горішка до мурашника, розповіла сусідам.

Мурашки зібрали крихітки й понесли додому. Вистачить їжі на зиму.

На дереві сиділа білочка. Вона їла горіх. Смачний, бо аж очі заплющила. Крихітка горішка впала на землю. За нею друга, третя. Багато крихіток впало на землю.

За Василем Сухомлинським

2. Зміни порядок абзаців так, щоб утворився текст.

3. Запиши утворений текст. Добери заголовок .

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Приліт граків віщує прихід весни. Вони перші серед птахів прилітають до нас із півдня.

Щодня тривалість світлого часу доби збільшується. 21 березня тривалість дня така сама, як уночі. Цей день називають днем весняного рівнодення. Далі світлого часу буде ще більше.

Для багатьох рослин зимові морози не такі страшні, як тривалі заморозки навесні. Дерева потрохи прокидаються від сну, розпускаються бруньки. Вони можуть постраждати навіть від невеликих заморозків.

За Оленою Крижановською

2. На скільки абзаців поділено текст?

3. Коротко розкажи, про що йдеться в кожному абзаці.

4. Добери заголовок до тексту.

5. Спиши абзац, у якому розповідають про тривалість доби.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Двір наш був невеликий, з усіх боків огороджений цегляним муром і весь заасфальтований. Тільки посеред двору росла стара липа. А біля стіни будинку, у кутку двора, височіла дуже простора кам'яна веранда. Вона належала всім мешканцям. Саме тут ми гралися у пароплав, фортецю чи просто в будинок.

За Радієм Полонським

2. Поділи текст на два абзаци.

3. Спиши другий абзац.

Будова тексту

Вправа 1.
1. Прочитай казку.

Колискова для мишки

ЗАЧИН

Настала ніч. Де-не-де поблискували зірочки, золотий місяць світився на синьому небі, то ховаючись, то виглядаючи із-за темних хмар.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

У своєму крихітному ліжечку крутилася й ніяк не могла заснути мишка. Вона дуже любила мріяти. Звичайно, про щось дуже приємне. Бо вона лежала і посміхалася. Мишка подивилася у вікно і побачила безліч зірок, що миготіли на темному небі, наче сміялися. Сміх їх був ласкавий, наче дзвін весняних дзвіночків, і теплий, як мамина колискова. Спи, мишко, засинай...

КІНЦІВКА

Небо все темнішало, зірки все яскравіше виблискували, перемигуючись між собою. А у своєму ліжечку, зручно вмостившись, солодко спала маленька мишка, посміхаючись уві сні.

За Ольгою Зубер

2. На які частини поділено текст?
3. Про що розповідають у кожній з них?
4. Яка з частин найбільша? Чому?
5. Спиши кінцівку казки.

Текст складається з трьох частин: **зачин** (початок), **основна частина** та **кінцівка**.

Вправа 2.

1. Розглянь таблицю.

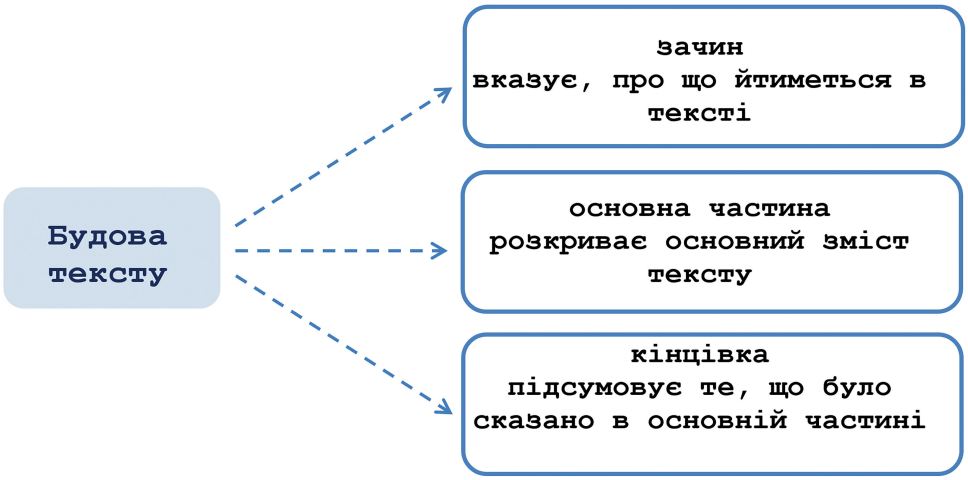

2. Розкажи про будову тексту, спираючись на таблицю.

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

У лузі – криничка. Вона тут давно-давно. Хто її викопав – невідомо.

Не минають люди кринички. Ось і Тетянка, Тарасик та Миколка йшли з лісу, гриби та ягоди несли. Притомилися, то й звернули до кринички. Пригостила вона їх чистою, прохолодною водицею. Як напилися, де й утома поділася.

Усіх щедро напуває криничка.

За Василем Чухлібом

2. Про що цей текст? Добери та запиши заголовок.

3. Спиши текст.

4. Визнач зачин, основну частину та кінцівку.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Хліб

Принесли хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще. Зі шкоринкою золотавою. Це від вогню позолота в нього.

Та не тільки від вогню. Золоте зерно на борошно мололи. А зерно в золотому колосі на стеблині золоченій гойдалося, срібною росою вмивалося. Золоте проміння сонячне в себе увібрало. Від сонця позолота в хліба. Та чи тільки від нього?

Золоті роботящі руки зерно посіяли. Урожай доглянули й зібрали. Зерно змололи, хліб спекли. В дім його принесли.

І лежить на столі хліб – теплий, пахучий, руками роботящими подарований. Лежить ясний, як сонечко.

За Тамарою Коломієць

2. Коротко розкажи, про що йдеться в кожному абзаці.

3. Знайди слова, ужиті в переносному значені. Поясни їх.

4. Визнач зачин, основну частину та кінцівку й доповни написане:

У цьому тексті зачин уміщує ... речень. Основна частина складається з ... абзаців та ... речень. У кінцівці – ... речення.

Вправа 5.

1. Прочитай текст.

Живі ліхтарики

Одного дня засидівся я на лісовому озері допізна. Вирішив тут і заночувати.

Обіперся я об стовбур осики і начебто й задрімав, але щось раптом ніби штовхнуло мене. Підняв я голову і занімів. Якийсь звір дивиться просто мені в очі своїми жовтуватими очима. А поодалік, за кущами зачаївся іще один, а далі ще...

Що за халепа? Звідки вони звалилися на мою голову? Стукнув я палицею по дереву, а ті звірі навіть не зрушили. Не бояться мене та й годі! Набрався я сміливості, підійшов обережно ближче і... ледве не розреготався.

Виявляється, то засвітили свої ліхтарики жучки-світлячки. Взяв я одного світлячка в руки, а він горить на долоні жовто-зеленим вогником.

За Віктором Приходьком

2. Визнач зачин, основну частину та кінцівку.

3. Спиши кінцівку.

Вправа 6.

1. Прочитай основну частину і кінцівку тексту.

ЗАЧИН

ОСНОВНА ЧАСТИНА

На кущах деінде червоніють пузаті помідори. Вони давно мріють про кошик. Голови гарбузів гордливо золотяться на баштанах – чекають на возики. А ось грушки та яблука сором'язливі, ховаються під опалими листочками.

КІНЦІВКА

Осінь – щедра господиня. Та гостинці її вибагливі.

2. Добери із запропонованих варіантів зачин.

3. Запиши утворений текст.

Осінь – час врожаю. Час брати із собою кошики та відерця. Осінь гостинці принесла.

Пішов холодний осінній дощ. Він уже не такий пустунчик, як літній дощик. Він крапає тяжко, з темних хмар.

Вправа 7.

1. Прочитай зачин і кінцівку тексту.

Весною ми садили помідори. Червоні соковиті плоди полюбляє вся наша сім'я. А також томатний сік, кетчуп, консервовані помідори! Для початку татко посадив розсаду в землю.
Гарний урожай цього року!

2. Якої частини тексту бракує?

3. Створи за змістом малюнків основну частину.

4. Запиши текст, дотримуючись абзаців.

Вправа 8.
1. Прочитай початок тексту.

Важкий вибір

Ранок у Алі почався кепсько. Ворогу не побажати.

Мама не дозволяла йти до школи в шкарпетках різного кольору. А вони були дуже красиві. Одна червона в білий горох, а інша немов райдуга – смугаста та кольорова.

2. Продовж текст, використовуючи опорні слова.
3. Запиши текст, дотримуючись абзаців.

Для довідки: Аля, була хитрунка.
Ліва ніжка, горохова та смугаста.
Права ніжка, смугаста та горохова.
Кожна ніжка, дві шкарпетки.

Вправа 9.
1. Прочитай.

У садівника багато різних робочих інструментів. Великі садові ножиці – для кучерявих кущів. Їхні маленькі гілочки бувають дуже неслухняними. Косарка – для травиці. Вжик! І всі травинки як під лінійку.

Сад насправді дуже любить чепуритися. Щовесни випускає листочки на деревах, а незабаром вже й трава шовковиста колишеться. Кущі теж стоять зелені, пухнасті. Є в садка і свій стиліст – садівник.

Сад за таку турботу восени віддячить.

2. Зміни порядок абзаців так, щоб утворився текст.
3. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

План тексту

🔔 Вправа 1.
1. Прочитай текст.

Навіщо слону хобот?

Слони – одні з **найдивовижніших тварин** у природі. І багато в чому своєю унікальністю вони зобов'язані своєму хоботові.

Хобот слона – це подовжений ніс, за допомогою якого тварина захоплює предмети, харчується й відчуває запахи. Усе життя слона неможливе без його довгого носа-хобота.

Основне завдання хобота – брати їжу та класти її до рота. Також слон може пити через ніс, як через соломинку, – він набирає в хобот воду і заливає її в рот. Схожим чином слони миються, оббризкуючи себе водою з хобота, як з душу.

За допомогою **хобота слон** може виконувати **завдання** незгірше, що й **людина за допомогою руки**.

З вільних інтернет-джерел

📖 *Незгі́рше* – не гірше, так само, однаково.

2. На скільки абзаців поділено текст?
3. Про що розповідають у кожному абзаці?
4. Придумай заголовки до кожного абзацу, спираючись на виділені слова.
5. Запиши їх послідовно.
6. Пронумеруй.

План тексту – це пронумерований список заголовків частин, укладений послідовно відповідно до змісту тексту.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Швидкі змагання

Якось равлик, черепаха та слимак вирішили влаштувати змагання, щоб дізнатися, хто найшвидший.

Домовилися вони зустрітися через годину на городі та й розійшлися. Кожен думав, як схитрити.

Нарешті настав той час, коли треба починати змагання. І немає на городі ні равлика, ні черепахи, ні слимака. Куди ж вони поділися?

Насправді ж нікуди не поділися. Просто вони ще повзуть... і, можливо-таки, хоч до Різдва та й доповзуть.

За Євгеном Дмитренком

2. На скільки абзаців поділено текст?

3. Перекажи текст за планом.

План

1. Змагання друзів.
2. Зустріч через годину.
3. Зниклі учасники.
4. Доповзти до Різдва.

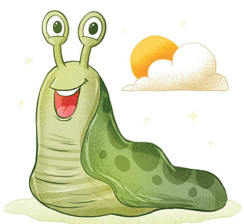

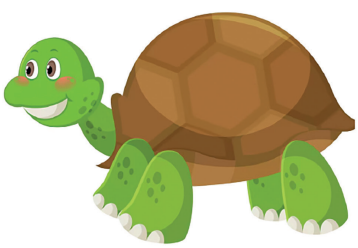

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Минали дні, а дощів не було. Степ дедалі втрачав свої яскраві барви, свою весняну свіжість. Повітря було наскрізь сухе, не випадала навіть ранкова роса.

Раптом загриміло, легенько зітхнув степ, і все прийшло в рух. Потемнілими степами мчав вітер, захвилювалися зелені вали лісосмуг, птахи злетіли в повітря. З тихим дзвоном упали перші краплини, і вже широкою чарівною музикою зашумів дощ.

Земля набиралася сили, хліби помітно зеленішали.

За Олесем Гончаром

2. Розглянь пункти плану.

3. Знайди пункт плану, що не відповідає змісту тексту.

4. Запиши план.

План

1. Дні без дощів.
2. Довгоочікуваний дощ.
3. Чарівна веселка
4. Земля набиралася сили.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Мовчазна мушля

Посеред океану жила мушля. Звичайна мушля, але була в неї особливість – вона ніколи не відкривалась. Інші мушлі вирішили, що вона дуже сором'язлива або ж відлюдкувата, тобто відмушлювата.

Але одного дня все змінилося. Мушля повільно відчинила свої стулки. Всередині, на м'якесенькій рожевій подушці сиділа перлина. Велика, білобока та сяйлива, наче зроблене з перламутру сонце, що, досхочу нагодувавши землю світлом, на ніч вирішило перебратись у прохолодні глибини океану.

Перлинне світло і нині світить посередині океану. Там, де живе звичайна мовчазна мушля.

За Ольгою Бабій

2. Розглянь пункти плану.

3. Розташуй пункти плану відповідно до змісту тексту.

4. Запиши план.

План

Перлина-сонце всередині мушлі.
Світло посередині океану.
Тиха мушля.

Відлю́дкуватий – який тримається осторонь від людей, самітно.

Перламу́тр – цінний матеріал мінливого забарвлення, який добувають з черепашок для виготовлення прикрас.

Вправа 5.

1. Прочитай текст.

Вартові свободи.

Велике та вільне українське небо. Сотні літаків гостинно чекають українські аеропорти. Та напали на Донецький аеропорт вороги, знищують його бомбами. Але це не лякає воїнів, які захищають аеропорт. Вони мужньо відбивають ворожі атаки і сміливо ідуть в бій. Бетон не витримає, каміння посиплеться, а воїни вистоять. Незламні герої тримають небо. І називають їх кіборгами.

2. Поділи текст на абзаци, спираючись на план.

3. Спиши утворений текст.

План

1. Українське небо. **2.** Захист аеропорту. **3.** Кіборги.

Вправа 6.

1. Прочитай текст.

Зебра

Зебра – це чорний у білу смужку кінь. Цікаво, що не трапляється двох однакових зебр. Забарвлення кожної неповторне, як відбитки пальців.

Ці тварини живуть тільки в Африці. Вони розселилися усім континентом. Зебри не мають постійного місця проживання. Шукаючи нові пасовища й воду, вони постійно переходять з місця на місце.

Харчуються вони травою, листям нижніх гілок дерев.

З вільних інтернет-джерел

2. На скільки абзаців поділено текст?

3. Про що йдеться в кожному абзаці?

4. Придумай заголовки до кожного абзацу.

5. Запиши план тексту.

Вправа 7.

1. Прочитай заголовок і план тексту. Розглянь малюнки.

Нове життя

План

1. Ми ліпимо снігову бабу.
2. Прийшла весна.
3. Квіти від снігової баби.

2. Склади текст, користуючись заголовком, планом тексту й малюнками.

3. Запиши будь-яку частину на вибір.

Вправа 8.

1. Прочитай.

Летіли з теплого краю лелеки. Бачать – сухе верховіття. Сіли на нього й помостили там гніздо. Зрадів старий дуб. Тепер він не самотній.

Але дуб не загинув. Через рік зазеленіли молоді пагони, де горіли гілки. Укрився старий дуб кучерявим листям. А вершина була суха.

Налетіла гроза. Ударила вогняна стріла в стовбур дуба. Загорілося верховіття. Горів дуб – аж палахкотів. Обгоріла його вершина.

За Василем Сухомлинським

2. Опираючись на план, зміни порядок абзаців так, щоб утворився текст.

3. Запиши утворений текст. Добери заголовок.

План

1. Дуб палає.
2. Зазеленіли молоді пагони.
3. Гніздо лелек.

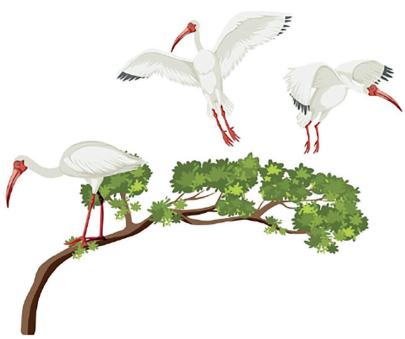

Текст-розповідь

Текст-розповідь – це текст, у якому про когось або про щось розповідають. Розповідь дає відповіді на питання: *що сталося? де? коли? як?*

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

Пригріло землю весняне сонечко. Ліс задоволено затріпотів. Ніжаться в промінчиках лісові мешканці.

На залитій сонцем галявинці підняла голівку кульбабка. То була перша кульбабка цієї весни – яскрава, жовта. Першим кульбабку привітав метелик. Він торкнувся її тоненьких пелюсточок своїми ніжками, прихильно схилив голівку і пурхнув далі. Потім прилетіла бджілка. М'який пилок кульбабки припорошив її черевце. Бджілка полетіла далі.

Стоїть кульбабка на галявинці, гріється. Чекає нових гостей.

2. Про що розповідають у тексті?

3. Де відбувається подія? Коли відбувається подія? Як привітав кульбабку метелик? Хто прилетів наступним?

4. Доведи, що це текст-розповідь.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Тато з роботи кактуса приніс. Справжнього. Зеленого, з великими колючками. Мама запропонувала поставити його на шафу.

Наш кіт одразу знайомитися до кактуса на шафу поліз. Кактус голки настовбурчив, знайомитися не хоче. Та кіт в нас настирний – все одно його понюхати наважився. І носа вколов.

Сидить, на рослину скоса поглядає, хвостом помахує.

За Сашком Дерманським

2. Про які події розповідають у тексті? Чи це текст-розповідь?

3. Спиши. Добери заголовок.

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Микита взяв свого новенького м'яча й вийшов у двір. Там на нього чекали друзі. Обступили хлопця, усім кортить пограти.

Поділилися хлопці на команди, Микита на воротах. М'яч літав по полю, як торпеда! До воріт, від воріт, угору. Микита тільки й устигав стрибати, не пускаючи м'яча до своїх воріт. Аж раптом м'яч зник за високим парканом. Хлопці притихли, як горобці у зливу. Що робити? Іти хазяїв турбувати? Геп! М'яч рвучко перелетів через паркан і гепнувся в поле, аж пилюка знялася.

А через паркан, усміхаючись, на хлопців дивився дідусь Анатолій.

2. Доведи, що це текст-розповідь.

3. Добери заголовок до кожного абзацу.

4. Запиши план тексту.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

У парку росло одинадцять великих дерев і один малий паросток. Він мав тонке стебельце і два листочки. Йому подобалося, коли надвечір падав теплий дощ, і не подобалася холодна роса вранці.

У парку гуляли великі й маленькі люди. Доріжками чалапали голуби й ворони. У траві повзали мурашки, сонечка й пурхали метелики. Вони були схожі одні на одних. Маленькі люди – на великих, голуби – на голубів, ворони – на ворон.

Паростку було дуже цікаво, а на кого схожий він. Тому постійно роздивлявся дерева навколо. І мріяв скоріше вирости.

За Катериною Міхаліциною

2. Доведи, що це текст-розповідь.

3. Спиши зачин.

Текст-опис

Текст-опис – це текст, у якому когось або щось описують. Опис дає відповіді на питання: *який? яка? яке? які?*

Вправа 1.

1. Прочитай текст.

Кульбаба – весняна квітка з яскраво жовтими квітками. Стебло в кульбаби гладеньке, світлого кольору, усередині порожнисте. Квітка на стеблі одна – у формі кошика, складається з безлічі пелюсток. Листя розложисте, довге, має зубчасті краєчки та росте від самого кореня кульбабки. Сік рослини яскраво-білий та гіркий на смак.

2. Що описано в тексті?

3. Якого кольору квітка кульбаби? Яке стебло? Яке листя? Який сік?

4. Доведи, що це текст-опис.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Зайшовши на город, можна побачити дуже багато овочів. Усі вони не лише гарні на вигляд, але й дуже корисні.

На кущах червоніють … . Плоди круглі, соковиті, мають під пружною шкіркою смачну м'якýш з маленькими кісточками . Трошки далі – зелені хрумкі … . Шкірка в них тверда, іноді навіть с колючками, але всередині вони ніжні, водянисті та аж солодкі. У землі ховаються бульби … . Вони тверді, як камінь, але в каструльці стають м'якими, смачними та запашними.

2. Визнач, що описано в тексті.

3. Запиши утворений текст.

4. Підкресли слова, які допомогли тобі з'ясувати, що саме описано.

5. Доведи, що це текст-опис.

Для довідки: картопля, помідор, огірок.

Вправа 3.

1. Розглянь малюнок.

2. Що на ньому зображено?

3. Склади опис берізки, опираючись на малюнок та довідку.

4. Запиши утворений опис.

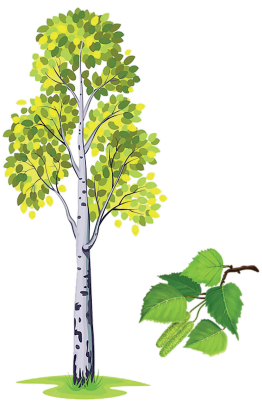

Для довідки: тоненьке, стрункe листяне дерево; кора біла, прокреслена чорними смужками; гілки тонкі, довгі, звисають донизу; листя дрібне, має серцеподібну форму; має сережки, улітку зелені, а восени коричневі, дозріває насіння.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Дятел – невеличка пташка. Пір'я на спині й крилах у нього чорного кольору, грудка біла, а на голові ніби червона шапочка. Дзьоб темний, гострий і міцний. Його порівнюють с долотом. Працює дятел багато: перелітає з дерева на дерево та видовбує шкідників з їхньої кори.

2. Знайди і випиши з тексту:

- опис зовнішності дятла;
- опис роботи дятла;
- опис дзьоба дятла.

3. Доведи, що це текст-опис.

Долото́ – інструмент для видовбування отворів.

Розрізнення тексту-розповіді та тексту-опису

Вправа 1.

1. Прочитай тексти.

1. Медузи – найстарші тварини на планеті.

Медузи на 98 % складаються з води, тому тіло їхнє майже прозоре, схоже на купол. А пересуваються вони завдяки скороченню м'язів. По краю «капелюха» медузи розміщено щупальця . Вони дуже різні: є короткі й товсті, а є довгі й тоненькі. Кількість їх коливається від чотирьох до чотирьохсот. Але число щупалець завжди кратне чотирьом.

2. Якщо зазирнути глибоко під воду морів та океанів, можна зустріти багато підводних мешканців. Серед них є і медузи.

Вони плавно пересуваються під водою, сяючи своїми напівпрозорими капелюшками. Ось одна зовсім крихітна піднялася вище до сонячних променів. Приємно їй грітися у теплій водичці.

Пливуть медузи. Красуні підводного королівства.

2. Визнач, який з них текст-розповідь, а який текст-опис. Доведи свою думку.

3. Спиши текст-розповідь .

Вправа 2.

1. Розглянь малюнок.

2. Склади тексти, опираючись на заголовки та питання.

Текс-розповідь	Текст-опис
День у зоопарку	Тварина, яка мене вразила
1. Коли відбувалася подія? 2. Де відбувалася подія? 3. Кого побачили? 4. Що сталося?	1. Яка тварина? 2. Яке її забарвлення? 3. Який її розмір? 4. Які особливості частин тіла? 5. Чим вона харчується?

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Новий друг

У травні в мене був День народження. Мені давно хотілося отримати цей подарунок. Бо це навіть не подарунок, а друг. Тепер у мене є папуга. *У нього яскрава синя спинка, жовтенький животик, довгий блакитний хвіст і сірі лапки з кігтями. На голові в нього зелена шапочка.*

2. Спиши опис папуги.

Вправа 4.

1. Прочитай казку.

Незвичайні острови

Є у світі незвичайні острови. Вони неспішно плавають океанами та морями. Синіють острови, як саме море. То острови-кити. На їхніх спинах примостилися невеличкі будиночки, зеленіють маленькі ліски. Ці кити спокійні, добродушні. На великих міцних спинах блакитні та зелені цятки. Черевце гладке і світле, із синіми смугами.

2. Спиши розповідь про острови.

Вправа 5.

1. Прочитай тексти.

1. Рушник – один з найдавніших оберегів нашого народу. Сама смуга полотна символізує дорогу, долю, захист. А коли ця смуга ще й містить виткані чи вишиті знаки-обереги, захисна сила її зростає.

2. Над ставком стоїть плакуча верба. Схилила свої зелені віти й дивиться у воду. Вітер дихне – гойдаються віти, мов коси дівочі.

2. Визнач теми, головні думки текстів і доповни написане:

Мета першого тексту розповісти про … . Мета другого тексту … .

3. Спиши один текст на вибір.

Вправа 6.

1. Прочитай тексти.

1. Восени погода буває мінлива. Часом по небу тягнуться сірі важкі хмари, зривається холодний дощ. Уранці над землею стеляться густі, як молоко, тумани. Сильний вітер нещадно зриває останнє листя з дерев. Але часом сонце все одно визирає з-за хмар, і стає тепло-тепло, як улітку.

2. Літо – спекотний час. Здається, наче сонечко вже з самого ранку починає старанно працювати. Повітря – гаряче, вітер – гарячий, і навіть земля розігріта спекою. Та й зливи влітку сильні, як з відра.

2. Визнач теми, головні думки текстів та доповни написане:

Мета першого тексту описати … . Мета другого тексту … .

3. Спиши один текст на вибір.

Вправа 7.

1. Прочитай текст.

Востаннє лютує зима. Сипле снігом хуртовина. Уночі морозно, а **вдень** по-весняному **тепло**. Вітерець допомагає сонцю. Тануть сніги, **біжать молоді струмки**. Дзвенять краплинами бурульки. **Набубнявіли бруньки** на гілках.

Повертаються птахи з теплих країв. Прилетіли жайворонки, шпаки, ластівки. **У синяві неба** ані хмаринки. На полях **зеленіє озима пшениця**. Підняли голівки проліски.

2. Це текст-розповідь чи текст-опис? Доведи.

3. Опиши весну, використовуючи виділені словосполучення.

Вправа 8.

1. Склади текст-розповідь за поданим зачином, послідовно добираючи речення із запропонованих.

Самокат

Яні на День народження подарували самоката.
Вона відразу вирішила на ньому проїхатися.
Він був зеленого кольору.
Яна показала свій подарунок друзям.
Всі із задоволенням по черзі ганяли на ньому.
Самокат мав два великих пружних колеса.

Вона відразу вирішила на ньому проїхатися.
Він був зеленого кольору.
Яна показала свій подарунок друзям.
Всі із задоволенням по черзі ганяли на ньому.
Самокат мав два великих пружних колеса.

Вправа 9.

1. Прочитай тексти.

1. Щодня по обіді ми з братиком стаємо потягами. Йдемо на наше звичне місце на мосту. Я заплющую очі й рахую до ста.

– Обережно! На першій колії – швидкий потяг! – оголошує диктор.

Стугін зростає. Міст вібрує, голоси птахів губляться в металевому шумі залізниці. Під мостом, прогудівши, пролітає срібляста блискавка – в'юх!

– Інтерсіті! Ти – Інтерсіті! – із захватом шепоче Матвій.

– Єс! Єс! Єс! – підстрибую я.

Я – Інтерсіті!...

За Валентиною Вздульською

2. «Інтерсіті» – це швидкісний пасажирський потяг. Він з'єднує області центри України. «Інтерсіті» має свій спеціальний логотип. Вагони «Інтерсіті» комфортні. Для зручнішої поїздки спеціально передбачено місця для пасажирів з дітьми, під'єднано інтернет. Є навіть вагони з місцями для перевезення велосипедів!

2. Визнач, який з них текст-розповідь, а який текст-опис. Доведи свою думку.

3. Спиши текст-опис.

Лист

Вправа 1.

1. Розглянь малюнки. Поміркуй, які бувають листи.

2. Як ти гадаєш, які листи з’явилися найдавніше?

Лист – **це текст, написаний у формі звертання до певної особи, групи осіб для спілкування на відстані.**

Вправа 2.

1. Прочитай порядок написання листа.

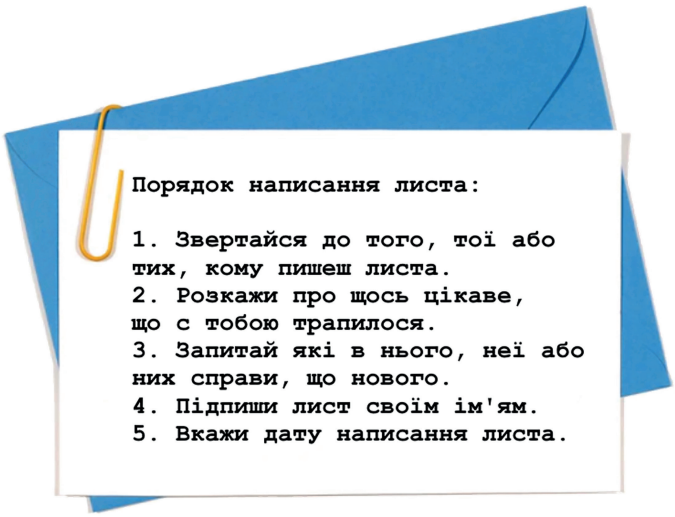

Порядок написання листа:

1. Звертайся до того, тої або тих, кому пишеш листа.
2. Розкажи про щось цікаве, що с тобою трапилося.
3. Запитай які в нього, неї або них справи, що нового.
4. Підпиши лист своїм ім'ям.
5. Вкажи дату написання листа.

2. Для чого тобі потрібні ці знання?

Вправа 3.

1. Прочитай зразок листа.

Люба Іринко!

Нарешті закінчився навчальний рік і весь наш клас поїхав у невелику подорож до сусіднього міста. Ми побували в парку, де стоять скульптури з рослин. Потім гуляли по алеї фонтанів. Наостанок спостерігали за авіашоу. Мені дуже сподобалось!

На канікулах збираюся до тебе, моя подружко. Не можу дочекатися зустрічі!

А як твої справи? Які в тебе плани на канікули?

Твоя подружка Маргарита. *5 червня.*

2. Чи всіх правил було дотримано під час написання листа?

Вправа 4.

1. Розташуй у правильному порядку частини листа.

• Привіт, Артеме!

• Як ти? Як справи в Пушка та Мухтара?

• 15 травня.

• Був дуже радий отримати від тебе подарунок на день народження!

Я давно мріяв про серію книг «Володар перснів». Ти знаєш, як я обожнюю читати. Там такі чудові ілюстрації! Я в захваті, дякую!

• Твій друзяка Павло.

Вправа 5.

1. Напиши листа, використовуючи подані слова і речення.

Дорога мамочко!

У мене багато новин! Мені дуже подобається в ... . Я планую відвідати ... і сильно хочу побувати в ... . Ми вже їздили на ... . І, нарешті, ...

Розкажи, як ... ? Що нового?

Твоя донька Женя. 13 липня.

Вправа 6.

1. Досліди, як належить підписувати конверт.

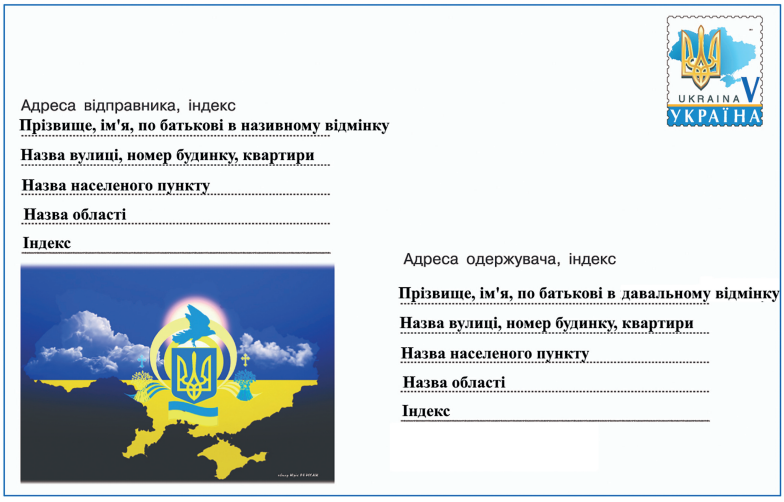

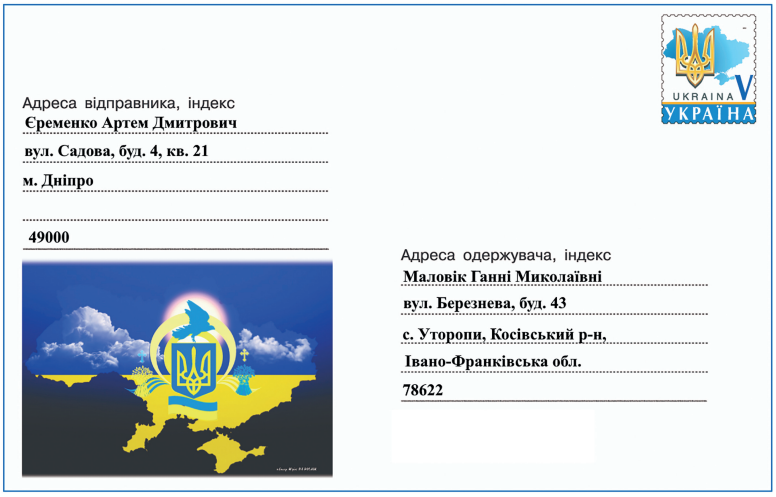

2. Перелічи, що і в якому порядку треба зазначати в адресі, коли відправляєш лист у місто/село.

Конве́рт – пакет з паперу, у якому відправляють листа.
Ін́декс – цифрове позначення кожного населеного пункту.
Адре́са – точна вказівка на місце проживання особи.

Вправа 7.

1. Підпиши конверт за поданим зразком.

Адреса відправника, індекс

Прізвище, ім'я, по батькові в називному відмінку

Назва вулиці, номер будинку, квартири

Назва населеного пункту

Назва області

Індекс

UKRAINA
УКРАЇНА

Адреса одержувача, індекс

Прізвище, ім'я, по батькові в давальному відмінку

Назва вулиці, номер будинку, квартири

Назва населеного пункту

Назва області

Індекс

Листівка

Листівка – поштова картка для короткого відкритого листа, зазвичай з вітальними малюнком та повідомленням з одного боку.

Вправа 1.

1. Прочитай порядок написання листівки.

Порядок написання листівки

1. Звертайся до того, той або тих, кому пишеш листівку.
2. Привітай з певною подією.
3. Вислови свої побажання.
4. Підпиши листівку своїм ім'ям.
5. Вкажи дату написання листівки.

Вправа 2.

1. Прочитай зразок листівки.

Любі мої дідусю та бабусю!

Вітаю вас із річницею весілля! Бажаю, щоб ви завжди були здорові, щасливі та ніколи не сумували. Нехай ваша любов буде такою ж сильною, як і в молодості, а взаємодопомога та повага ніколи не згаснуть!

Ваш онук Данило. 20 травня

2. Чи всіх правил дотримано під час написання листа?

Вправа 3.

1. Прочитай тексти вітальних листівок. Визнач, до якого зі свят кожна з них стосується.

2. Чи є листівка текстом?

3. Спиши одну доповнену листівку на вибір.

Дорога Сашо!
Щиро вітаю з твоїм ... !
У цей радісний і світлий день
хочу побажати здоров'я,
успіхів у навчанні,
здійснення мрій!
Хай кожен день буде
сповнений гарним настроєм

Шановний Петре Федоровичу!
Вітаємо з ... !
Бажаємо доброго початку року,
Щоб в душі був мир і спокій, радість і тепло!
Любові, щастя, тільки хороших новин
і прекрасного святкового часу!
Родина Шевченків 25 грудня

Люба мамочко!
Вітаю тебе з ... !
Бажаю тобі міцного здоров'я,
любові, тепла, радості, гарного настрою.
Спасибі тобі за твою ніжність,
турботу і підтримку.
Ти добра, лагідна, мила й найкраща на світі.
Я тебе люблю тебе!
Твоя донька Марія.
12 травня

Вправа 4.

1. Склади та запиши текст листівки, опираючись на таблицю.

Звертання	дорогий/дорога … , рідний/рідна … , любий/люба … , шановний/шановна … .
Подія	З Днем народження, з весіллям, з Різдвом, з Великоднем, з Днем матері, з Днем батька, з Днем козацтва, з Днем учителя тощо.
Як бажаємо?	щиро вітаю, сердечно, з усього серця, з усієї душі, з великою повагою, цього радісного дня тощо.
Чого бажаємо?	міцного здоров'я, довголіття, радості, любові, злагоди і миру, щастя, веселого настрою, заряду бадьорості, успіхів, натхнення, тихого неба тощо.
Підпис	твій друг … , твоя подруга … , твій син … , твоя донька … , твій онук … , твоя онука … , Ваш учень … , Ваша учениця тощо.

Вправа 5.

1. Перепиши текст листівки, доповнюючи його.

Шановний/шановна ... ... !
Вітаю Вас з Днем вчителя!
Бажаю Вам ... , ... , ... , ... !

Ваш учень/ваша учениця ... .

... жовтня.

Що я знаю/умію?

1. *Текст* – це ...

а) поєднання двох чи більше слів

б) зв'язний вислів, що складається з двох і більше речень, які розміщені послідовно та об'єднані між собою за змістом

в) слово або група зв'язаних між собою слів, що висловлюють закінчену думку

2. Прочитай текст, визнач і запиши *тему* і *головну думку* тексту.

Рюкзак – зручна річ. Склав туди всі потрібні речі. Закинув на плечі і можна вирушати.

3. Прочитай текст. Добери й запиши *заголовок* до тексту.

Дихнуло весняним теплом. Прилетіли співучі птахи з теплих країв. Ця пора року – барвиста, весела, духмяна і запашна. Квітуча весна!

4. На які частини поділяється текст?

а) основна частина, закінчення, зачин

б) початок, корінь, кінцівка

в) зачин, основна часина, кінцівка

5. *Текст-розповідь* – це ...

а) текст, у якому когось або щось описують

б) текст, який подобається

в) текст, у якому про когось або про щось розповідають

6. *Текст-опис* – це ...

а) текст, у якому когось або щось описують

б) текст, у якому багато подій

в) текст, у якому про когось або про щось розповідають

7. Склади та запиши план тексту. Скільки *абзаців* у тексті?

Антон і Світланка побачили в садку маленького їжачка.

Щодня ходили діти в сад. Приносили тваринці молока, хліба чи шматочок масла.

Восени їжачок заліз у нірку та заснув у ній.

8. Доповни та запиши *текст-опис.*

Їжачок – лісова тварина. Верхня частина його тіла вкрита … . У їжака маленькі чорні … . Коротенькі … .

Для довідки: ніжки, очі, голками.

Повторення вивченого протягом року

Слово

Вправа 1.

1. Упізнай слово за його лексичним значенням.

1. Зшиті в одну оправу аркуші паперу з якими-небудь записами. **2.** Кругла посудина, у яку насипають або накладають страву. **3.** Багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям. **4.** Отвір у стіні для входу і виходу. **5.** Поверхня, що відображає предмети, які містяться перед нею. **6.** Матеріал, на якому пишуть, друкують, малюють.

2. Запиши впізнані слова.

3. Які головні ознаки предметів допомогли тобі впізнати загадані слова?

Вправа 2.

1. Письмово розділи слова на дві тематичні групи. Дай назви цим групам.

Чашка, ручка, тарілка, олівець, пенал, каструля, лінійка, сковорода, зошит, миска, виделка, ножиці, ложка, фарба, ніж, склянка, пензлик.

Зразок: шкільне приладдя: ручка, … , … , … .

Вправа 3.

1. Добери до слів синоніми, користуючись словами з довідки.

Ходити **Добрий**

Для довідки: хороший, іти, славний, крокувати, лагідний, ступати, прямувати, добросердий, сердечний, чимчикувати, незлий, бродити.

2. Запиши утворені ряди синонімів у стовпчики.

Вправа 4.

1. Спиши текст, замінивши слова в дужках на антоніми.

Уже в травні стає (холодно). Сонце сяє (тьмяно), пускає (повільних) сонячних зайчиків у вікна школи. (Хмарне) небо високе та синє-синє. (Важкий) вітерець тріпоче листя дерев. Скоро канікули, скоро літо.

Вправа 5.

1. Спиши байку, вибираючи з поданих синонімів ті, що найкраще відповідають змісту.

Мурашки взимку (сушили, смажили) на сонці (мокре, вогке) зерно, коли до них підійшла (голодна, худа) Цикада й попросила, щоб їй дали їсти. Тоді її спитали, чому вона не заготувала собі (харчів, запасів) улітку. Цикада відповіла: «Я не (відпочивала, байдикувала), я співала». Мурашки (зареготали, засміялися) та відказали: «Якщо ти співала влітку, то потанцюй узимку».

Не варто нічим легковажити, щоб згодом не довелося шкодувати.

За Езопом

Легкова́жити – ставитися до чогось недбало, несерйозно.

Будова слова

Вправа 1.

1. Спиши, дописуючи в словах закінчення.

Читаю казк _ , ілюстрація до казк _ , слухаю казк _ , інсценування казк _ , повчальна казк _ ; беру ручк _ , на парті ручк _ , кольоровими ручк _ , поруч із синьою ручк _ .

2. Познач закінчення.

3. Склади та запиши речення з одним зі словосполучень на вибір.

Вправа 2.

1. Прочитай спільнокореневі слова.

Зима, зимовий, зимувати.
Зелень, зелено, зеленіти, зелений.
Яблуко, яблуневий, яблуня.
Дуб, дубовий, дубок, дубище.

2. Спиши.

3. Познач корені в словах.

Вправа 3.

1. Спиши уривок казки, розкриваючи дужки.

Знов (п)ішов чоловік (до)стовпа та й плаче. Дівка його питає:

– Чого ти плачеш?

Він їй (роз)казав те все, що йому змія (за)гадала. Так вона йому каже:

– Лягай спати, я це все (по)роблю.

А сама як свисне, то та гора (роз)копується, Дніпро туди йде, коло нього комори будуються... Тільки (при)йшла та (з)будила чоловіка, щоб він (п)шеницю (ви)дав купцям. Змія (в)стає та й дивиться, що все так (з)роблено, як вона йому (за)гадала.

З народної казки «Яйце-райце»

Вправа 4.

1. Прочитай слова.

Біготня, ліс, переліски, забіг, лісовий, біг, праліс, розбігся.

2. Випиши слова, що відповідають перший моделі, потім – другій і далі.

📖 *Праліс* – давній ліс.

🎒 Вправа 5.

1. Спиши текст.

У Сингапурі є Зелена бібліотека. Це **будинок** на дереві. Книжкові **полиці** виготовлено з перероблених пляшок. **Книжки** також «зелені», тому що в них ідеться про **збереження** довкілля.

2. Розбери виділені слова за будовою.

Іменник

Вправа 1.

1. Спиши словосполучення.

Синя ручка, твердий камінь, блакитне небо, пухнасте кошеня, сильний дощ, червона хустинка, тепле пальто, дерев'яний човен, веселий клоун.

2. Підкресли іменники однією лінією.

Вправа 2.

1. Розподіли подані іменники у два стовпчики: у перший ті, що відповідають на питання *хто*?, а в другий – на питання *що*?

Карась, ніч, зелений, стіл, бібліотекар, фантастика, людина, кіт, яблуня, лев, сорока, калина, пенал, чотири, блискавка.

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Українська письменниця Зірка Захарівна Мензантюк народилася в селі Мамаївці Чернівецької області.

Зірка навчалася в Університеті імені Івана Франка, що у Львові. Її книжки друкували в США, Словаччині та Польщі. У своїх казках Зірка пише про вічні цінності українського народу – духовність, свобода, сім'я. Улюблений відпочинок – подорожувати Україною та вишивати. Любов до вишивання Зірка передала своїй донці Наталці.

2. Випиши з тексту власні іменники.

Вправа 4.

1. Спиши, відкриваючи дужки.

(У, у)жгород – місто в (У, у)країні. Він розташований на річці (У, у)ж у (З, з)акарпатській області. Місто біля підніжжя (К, к)арпат має унікальну пам'ятку архітектури – (У, у)жгородський замок.

А щороку наприкінці квітня в (У, у)жгороді відбувається фестиваль (С, с)акури.

Вправа 5.

1. Спиши вірш.

Кольорові пташки

Червоні снігурі стрибають по дворі.
В задумі чорний крук присів на білий сук.
Синиці голубі співають на вербі.
На зиму омелюх пошив рудий кожух.
А горобець-дивак вдягнув зелений фрак...
Зелений – то й дарма! Бо сірих фарб нема.

Володимир Лучук

2. Підкресли іменники.

Фрак – чоловічий парадний піджак особливого крою: короткий спереду та з довгими вузькими полами ззаду.

🔔 Вправа 6.

1. Прочитай вірш.

Ранок

Сміється поле, річка, ліс,
сміються гілочки беріз,
птахи сміються і луги,
сміються квіти навкруги.
Ставок, що цілу ніч мовчав, –
і той сміятися почав:
лататтям легко лопотить
і каченяток веселить.
Я миттю скочив до вікна
поглянуть, що за дивина.
Аж бачу у віконце –
надворі сходить сонце!

Анатолій Костецький

2. Випиши іменники з вірша у два стовпчики: у перший ті, що вжито в однині, у другий – у множині.

Вправа 7.

1. Спиши текст.

Біжить лісовою стежечкою маленька **мурашка**. Коли це стежечку перетнув **струмок**. А на тому боці пахучі **зернята** лежать. Бачить мурашка – на березі струмка росте висока **стеблина**. Зрізала мурашка стеблину, упала стеблина через струмок. Перелізла мурашка по ній на той **берег**.

За Василем Сухомлинським

2. Визнач і напиши рід виділених іменників.

Вправа 8.

1. Зміни за поданими питаннями іменники білка, пиріжок.

Кішка	**Пиріжок**
Пухнаста (хто?) … .	Побачив (що?) … .
Люблять (кого?) … .	Дочекався (чого?) … .
Купили (кому?) … .	Радіємо (чому?) … .
Бачу (кого?) … .	З'їв (що?) … .
Дружу (з ким?) … .	Смакуємо (чим?) … .
Піклуюся (про кого?) … .	Думаю (про що?) … .

Вправа 9.

1. Запиши вірш, змінюючи іменники в дужках за питаннями.

Місяць

Гомоніли (у чому?) в (бір) дерева:
– Щось-то (що?) (Місяць) сумний, як (хто?) (сова)!
– Щось (у чого?) у (Місяць) настрій недобрий:
Він аж збліднув, як вийшов (на що?) на (обрій)!
– Чом це (що?) (Місяць) не дивиться в очі?
– Він сердитий з минулої (чого?) (ніч)!
– Мабуть, (що?) (Місяць) не виспався й досі:
Він неначе із (ким?) (муха) (в чому?) в (ніс)!

За Яном Бжехви (переклад Наталі Забіли)

2. Визнач відмінки іменників.

Вправа 10.

1. Спиши текст.

Розквітла **квітка** посеред галявини. Немає **квітки** гарнішої за цю! Сонце дає **квітці** тепло, земля – воду, вітер – повітря. Милуються вони **квіткою**. Шукають квітку звірі лісові, теж хочуть помилуватися. На **квітці** пухнастий джміль гуде. Рости, **квітко**!

2. Визнач відмінки виділених іменників.

Речення

Вправа 1.

1. Склади та запиши речення з поданих слів.

1. Ангеліна, нову, купила, книжку.
2. Спить, на, подушці, м'якій, песик.
3. Вечерю, приготував, смачну, тато.
4. Часто, дощ, іде, восени.

2. Підкресли головні члени речення.

Вправа 2.

1. Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки. Пригадай, з якої букви пишуть перше слово в реченні.

Антарктида – це континент, розташований на півдні Землі це її найхолодніше місце більша частина Антарктиди вкрита кригою завтовшки крига 2–5 кілометрів Антарктиду омивають три океани – Атлантичний, Індійський і Тихий біля океанів мешкають пінгвіни, тюлені

Вправа 3.

1. Склади та запиши речення, які починались би так.

1. Пес Бровко знайшов … .
2. Шануйте свою … !
3. Карино, зачини … .
4. Скільки днів у … ?
5. Богдане, чи не бачив ти … ?
6. Вітаю тебе з … !

2. Виразно прочитай утворені речення. Скажи, до якого виду речень вони належать?

Вправа 4.

1. Прочитай виразно вірш.

Ну й розумний же наш котик!
Де такий і взявся?!
Чи у школі де навчався?
Чи такий вже вдався?
Казку хоч яку вам скаже,
Коли хочете, розкаже
Дроби десятичні!
Звідки ж котик теє знає?
Про жар-птицю, змія,
Пісню всяку заспіва вам, –
Чиста чудасія!
Всякі загадки він знає –
І арифметичні,
Він книжки читає:
І читає, й розбирає
Та на ус мотає.

За Оленою Пчілкою

2. Випиши окличні речення.

Вправа 5.

1. Спиши текст.

Влітку я відпочивав на балконі. На сусідньому балконі сиділа бабуся. Вона кинула голубам хлібну шкоринку. Голуби метнулися до неї. Але шкоринка була суха. Голуби розчаровано розлетілися. Побачила шкоринку ворона. Вона схопила її. Потім ворона кинула шкоринку в калюжу. Шкоринка швидко пом'якшала. Ворона поласувала нею.

За Дмитром Прилюком

2. Підкресли головні та другорядні члени речення.

Текст

Вправа 1.

1. Зміни порядок абзаців так, щоб утворився текст.

Добре вдома

А сміття живе на смітниках і в сміттярках. Це його оселя, і воно її дуже любить. Йому там затишно й зручно.

Тому сміття дуже засмучується, коли люди необачно кидають його там, де заманеться. Тоді воно стає вуличним сміттям. Сміттям-безхатьком.

У кожного є дім. Пташки живуть у гніздах, звірі – у норах. Книжки мешкають у книгарнях, зорі – на небі, люди – в будинках.

За Зоряною Живкою

2. Запиши утворений текст.

3. Визнач тему і головну думку тексту.

Вправа 2.

1. Прочитай текст.

Чай буває різний: трав'яний, листовий, фруктовий. Трав'яний і фруктовий чай краще пити ввечері. Він швидко заспокоїть і забезпечить повноцінний відпочинок уночі. А чашка листового чаю буде доречною вранці, коли треба збадьоритися. Чай можна пити з цукром чи без нього, з медом, варенням. Смакуйте гарячим чаєм!

2. Поділи текст на абзаци, спираючись на план.

3. Спиши утворений текст. Добери заголовок

План

1. Різний чай. **2.** Властивості чаю. **3.** З чим пити чай.

Вправа 3.

1. Прочитай текст.

Сьогодні День народження Станіслава Вадимовича. Це наш учитель.

Станіславу Вадимовичу сьогодні 30 років. Тому Настя вимальовує на дошці цифру 3, а Микита пихтить над кругленьким 0. Соня – найвища в класі, тому над дошкою розвішує паперові квіти. Їх учора ввечері робили брати Коля й Давид. Василина вимальовує вітальну листівку на великому аркуші. Усі інші ретельно прибираються в класі, бо Станіслав Вадимович поважає порядок.

Я бачу нашого вчителя за дверима. Він не поспішає заходити до класу. Усміхаючись, стиха спостерігає за своїми учнями.

2. Доведи, що це текст-розповідь.

3. Спиши основну частину та кінцівку.

Вправа 4.

1. Прочитай текст.

Джміль зовні дуже схожий на звичайну бджолу, але це не так.

Товстеньке тільце комахи покрите густими волосками. Спинка темного забарвлення, часто з жовтими смужками. Рідше смужки можуть бути червоного або оранжевого кольору, а іноді можна зустріти цілковито чорних джмелів. Їхнє тільце закінчується жалом – гладким і без щербин. На спинці є 2 прозорих, невеликих крильця. Хоботок довгий. З його допомогою комахи добувають нектар і пилок квітучих рослин.

2. Доведи, що це текст-опис.

3. Спиши опис джмеля.

Вправа 5.

1. Прочитай речення.

1. Багато бачив на своєму віку цей дуб.
2. Біля в'їзду в село стоїть могутній дуб.
3. Коріння дуба глибоко ввійшло в землю.
4. З них виростуть дубові діти – дубки.
5. Вітер зриває з гілок жолуді та кидає на землю.

2. Розташуй речення так, щоб вийшов зв'язний текст.

3. Запиши утворений текст.

Навчальне видання

Олександра АНОХІНА
Валерія ЛЯШЕНКО
Крістіна ТОРОП

Українська мова

Підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F70)

5 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ.
ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Відповідальний редактор *І.Тютчева*
Редактор *О. Тищенко*
Макет обкладинки *Д. Заріцький*
Комп'ютерна верстка *Д. Заріцький*

Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітури: Open Sans, Lora, Arial
Друк офсетний. Ум. друк.арк. 22,10 .обл.-вид.арк. 15,38
Наклад 11 531 прим.
Зам.№ 608038

В оформленні підручника використано деякі світлини
з вільних джерел мережі «Інтернет» та матеріали фотобанків *Shatterstock, Adobe Stock*
Бренди та ресурси зображуються лише з освітньою метою
та не є закликом до їх купівлі/відвідування

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7928 ВІД 08.09.2023
Адреса редакції: 02095, м.Київ, вул. Княжий затон, 9а, офс369
E-mail: atlant_publishing@ukr.net

Віддруковано у ТОВ "КОНВІ ПРІНТ"
03680 Київ, вул. Антона Цедика, 12
Свідоцтво ДК 6115 від 29.03.2018 року

видавництво
АТЛАНТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

5 клас